

1-20

Α. Δ. ΣΙΜΩΝΩΦ

ΑΜΑΡΤΙΑ

ΚΑΙ

ΑΣΘΕΝΕΙΑ

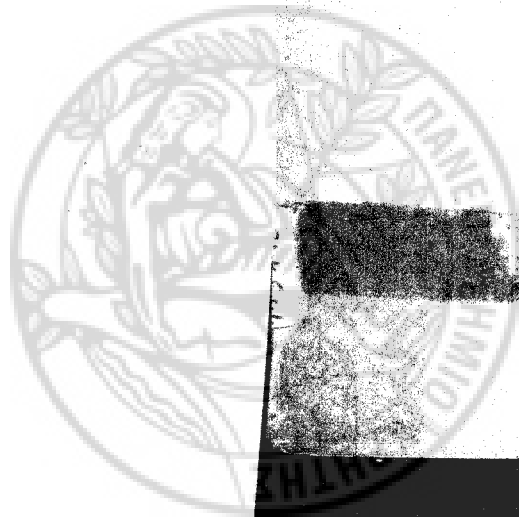
«*Ἴδε ἕως γέγονας, μηκέτι
ἀμάρτανε, ἵνα μὴ χειρόν τι σοι
γέννηται.*»

(*Ἰω. ε' 14*)

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1905

Α. Δ. ΣΙΜΩΝΩΦ

ΑΜΑΡΤΙΑ

ΚΑΙ

ΑΣΘΕΝΕΙΑ

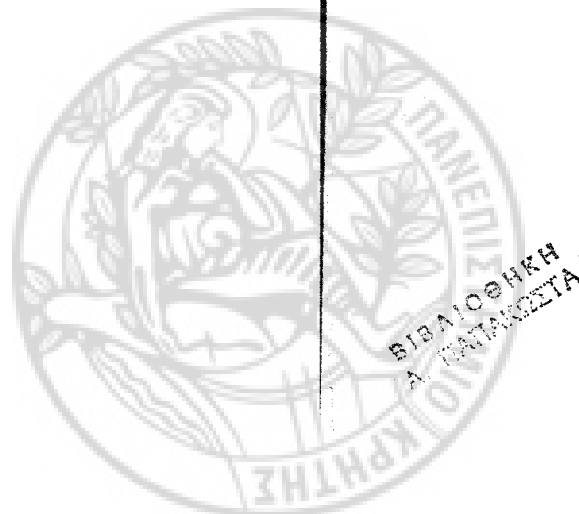
*«Ίδε ἰγίης γέγονας, μηκέτι
ἀμάρτανε, ἵνα μὴ χεῖρόν τί σοι
γένηται».*

(Ἰω. ε' 14)

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1905

ΤΟΙΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΙΣ

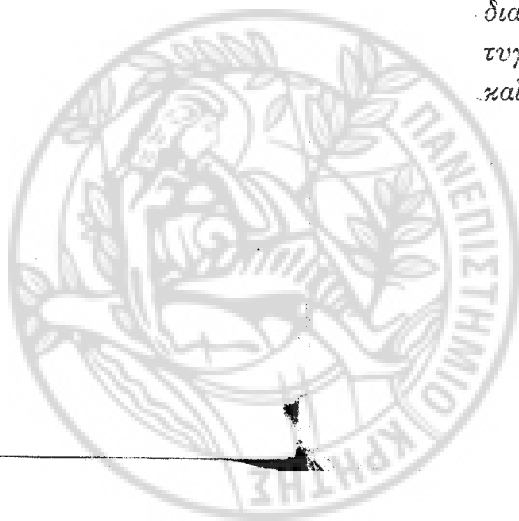
Ἐν τῷ ἀνά χειρός μικροῦ ποιηματίου ἡμῶν σκοποῦμεν νὰ διατυπώσωμεν ἄπλως σκέψεις τινὰς ἀντιληθείσας ἐκ τῆς καθ' ἡμέραν πείρας καὶ μελέτης, ἐπὶ τῇ χρηστῇ ἐλπίδι ὅτι ἡ πραγματοποίησις αὐτῶν θέλει συντελέσει σπουδαίως εἰς τὸν περιορισμὸν τῆς ἀμαρτίας, ἐτομένως καὶ τῆς ἀσθενείας, τῆς ὁποίας αἰτία ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αὕτη εἶναι. Ἀλλὰ καὶ ἂν ποτε ἡ ἐλπίς ἡμῶν αὕτη δὲν ἦθελεν ἐκπληρωθῆ, ὅμως πιστεύομεν ὅτι οὐ σιμωρὰ ὠφέλεια θὰ προσγίγη εἰς πάντα ἀναγνώστην τοῦ παρόντος βιβλίου, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ θέμα, ὅπερ ἐν αὐτῷ πραγματευόμεθα, ἐνδιαφέρει ἀμέσως πάντας, διότι καὶ πάντες τυγχάνομεν ὑποκείμενοι εἰς ἀμαρτίαν καὶ κατὰ συνέπειαν καὶ εἰς ἀσθένειαν.

Ἐν Ἀθήραις μηνὶ Αὐγούστῳ 1905

Α. Δ. ΣΙΜΩΝΩΦ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΚΡΗΤΗΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

115116

ΑΜΑΡΤΙΑ ΚΑΙ ΑΣΘΕΝΕΙΑ

Α'.

Ἡ ἁμαρτία.

Ὁ ἄνθρωπος ἐρχόμενος εἰς τὸν κόσμον, ἔργον ἐπιτάκτου ἔχει· ἢ ἀντιπαλαίη καθ' ἑλπίαν αὐτοῦ τὴν ζωὴν πρὸς τὴν ἁμαρτίαν, καὶ νὰ καταβάλλῃ αὐτήν, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸν ἀληθῆ προορισμὸν αὐτοῦ.

Τὰς ἀπαιτούμενας πρὸς τοῦτο δυνάμεις λαμβάνει παρὰ τοῦ πλάσαντος αὐτὸν Θεοῦ καὶ παρὰ τῶν ἀνατρεφόντων αὐτὸν ἀνθρώπων, τὸν δὲ τρόπον τοῦ παλαίειν διδάσκειται ἐκ τε τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ ὑπὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας.

Ἡ ἐκκλησία περιπλέον λίαν φιλανθρώπως φερομένη, παρέχει ἐκάστοτε αὐτῷ, μετανοοῦντι, τὴν ἐκ τῶν μυστηρίων θείαν χάριν, δι' ἧς ἀνορθοῦται, ὡς ἄν τις νικηθῇ ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, καὶ γίνεται πάλιν φίλος τῷ Θεῷ.

Ἄλλ' οὐκ ὀλίγον βοηθοῦσι τὸν ἄνθρωπον πρὸς καταπολέμησιν τῆς ἁμαρτίας καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης συμβαίνοντα· διότι ἐὰν χρησιμοποιῇ αὐτὰ κατὰ τῆς ἁμαρτίας, εὕρισκει ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν

ανάγκυσιν καὶ ἡσυχίαν. Ἐάν δὲ δι' αὐτῶν ἐξυπηρετῆ τὴν ἁμαρτίαν, ἔρχεται εἰς σύγκρουσιν πρὸς ἑαυτὸν καὶ τὸν πλησίον καὶ ἐπιπίπτει εἰς ἀδιάκοπον ἀνησυχίαν καὶ ταραχήν.

Ἐν γένει οἱ λόγοι, οἵτινες πείθουσιν ἡμᾶς ν' ἀπορροῦμεν τὴν ἁμαρτίαν, εἶναι ὅφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις σπουδαιότατοι καὶ ἀσφαλίστατοι, ὡς ἀποβλέποντες εἰς ὑψηλὰ καὶ αἰώνια· διότι ὁ ἐκπληρῶν ἀκριβῶς τὰ χριστιανικὰ αὐτοῦ καθήκοντα, προσέεται τῆς ἀληθοῦς μακαριότητος. ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ, πιστεύων εἰς τὴν θείαν πρόνοιαν, καὶ ἐλπίζων ἐπὶ τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ, ὃς ἀποδίδει καὶ θ' ἀποδώσῃ εἰς ἕκαστον κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, ἐνῶ οἱ λόγοι, οἵτινες ὑποκινουῦσιν ἡμᾶς ν' ἀσπασθῶμεν τὴν ἁμαρτίαν, εἰσὶ μάταιοι καὶ ἐπισφαλεῖς, ὡς ἀποβλέποντες εἰς ὕλικὰ καὶ πρόσκαιρα μόνον, καὶ προξενουῦντες διηνεκῆ ἀνησυχίαν καὶ ταραχήν, ἔλεγχον συνειδήσεως καὶ φόβον διὰ μελλούσας ποινάς.

Ὁ ἐμμένων ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ, ἐπειδὴ διατελεῖ ἀπομακρυσμένος τοῦ Θεοῦ, στερεῖται τοῦ φωτός καὶ τῆς ἀληθείας, καὶ ἀδυνατεῖ νὰ σκέπτηται ἢ νὰ πράττῃ ἄλλο, εἰμὴ ὅ,τι ὑπαγορεύει τὸ σκότος καὶ τὸ ψεῦδος. Ὁ τοιοῦτος εἶναι ἀδύνατον νὰ φωτισθῇ περὶ τῆς ἀληθείας, ἐάν, θεῖαι ἐξοινονομήσει, δὲν ἐπενεργῇ ἄνωτέρα τις βία. Τοιαύτη δὲ εἶναι ἡ ἀσθένεια, ἡ ἔνδεια, ἡ δου-

λεία, αἱ λύπαι καὶ πάντα τὰ λεγόμενα δυστυχήματα, ἅτινα οὐκ ὀλίγον σωφρονίζουσι τὸν ἄνθρωπον.

Ἀλλὰ καὶ ὁ μισῶν καὶ ἀπορροῦγων τὴν ἁμαρτίαν δὲν δύναται ἐπίσης ν' ἀπαλλαγθῆ ἐντελῶς τῶν πειρασμῶν καὶ τῶν δοκιμασιῶν τούτων· διότι ὁ Θεὸς θέλει ἵνα ὁ ἄνθρωπος ρθάσῃ ὅσον ἔνεστιν εἰς τὴν τελειότητα, ἵνα καὶ τελειότερον ἀξιωθῆ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν. Ὁ δὲ ἄνθρωπος οὐδέποτε ἐπὶ τῆς γῆς ρθάνει εἰς τοιοῦτον σημεῖον τελειότητος, ὥστε νὰ μὴ ἔχῃ ἀνάγκην βοήθειας ἄνωθεν. Μία τοιαύτη βοήθεια εἶναι καὶ ἡ ἀσθένεια.

~~~~~  
B'.

### Ἡ ἀσθένεια.

Ἡ ἀσθένεια, ὡς γνωστόν, δὲν ἔρχεται εἰς τὸν ἄνθρωπον ἄνευ λόγου καὶ αἰτίας, διότι δὲν ὑπάρχει τι ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἄνευ λόγου καὶ αἰτίας γιγνόμενον. Ὡς δὲ πάντα τὰ ἐν ἡμῖν καὶ ἐκτὸς ἡμῶν ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης συμβαίνοντα παρακινουῦσι καὶ ὀδηγοῦσιν ἡμᾶς εἰς τὸν προορισμὸν ἡμῶν, οὕτω καὶ ἡ ἀσθένεια πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον συντελεῖ τὰ μέγιστα. Καὶ ὡς δυνάμεθα τὰ πάντα νὰ χρησιμοποιῶμεν κατὰ τῆς

ἀμαρτίας, αὐτῶ δυνάμεθα καὶ τὴν ἀσθένειαν νὰ χρησιμοποιώμεν κατ' αὐτῆς. Ἡ ἀσθένεια μάλιστα, ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς εὐκόλως δύναται τις νὰ κερῆ, ἐπὶ τούτῳ συμβαίνει εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἵνα ἀφ' ἑνὸς μὲν προσυλλάτῃ αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ καταπολεμῇ καὶ καταβάλλῃ αὐτήν, καὶ ὁδηγῇ αὐτὸν εἰς τὸν προορισμὸν αὐτοῦ.

Δυστυχῶς ὁμως ἡ ἀμαρτία, ἣτις γίνεται συγχάνικος φραγμὸς μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἀποκρύπτει ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν πᾶσαν ἀλήθειαν καὶ παριστᾷ τὰ πράγματα ὑπὸ τὴν ἀντίθετον πάντοτε αὐτῶν ὄψιν. Ὑπὸ τοῦ σκοτους τῆς ἀμαρτίας κατεληγμένος ὁ ἄνθρωπος, ἐπιδιώκει καὶ ἀσπάζεται πᾶν τὸ κατ' ἐπιφάνειαν τερπνὸν καὶ ἡδύ, καὶ ἀποφεύγει πᾶν ὅ,τι φαίνεται πικρὸν καὶ δυσάρεστον, χωρὶς ν' ἀποβλέπῃ οὔτε εἰς τὴν αἰτίαν, οὔτε εἰς τὸν σκοπὸν καὶ τὰ ποτελέσματα αὐτῶν. Τοῦτο παρατηροῦμεν εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ ἐν ἡμῖν συμβαίνοντα, καὶ μάλιστα εἰς τὴν ἀσθένειαν. Ὁ ἄνθρωπος βλέπει μόνον τὸ πικρὸν καὶ δυσάρεστον μέρος αὐτῆς καὶ ἐξ αὐτῶν κρίνει τὸ ὄλον, τὸν δὲ σκοπὸν εἰς ὃν ἀποβλέπει αὐτὴ καὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς οὐδὲν ἔξετάζει.

Καὶ ὁμως ἡ ἀσθένεια, ἐφ' ὅσον ἡ ἀμαρτία ὑφίσταται, εἶναι ἀναγκαῖα καὶ σωτήριος διὰ τὸν

ἄνθρωπον, καὶ πολλῶν ἀγαθῶν πρόξενος εἰς αὐτὸν γίνεται. Ἄνευ τῆς ἀσθενείας, ὡς ἔχρουσι τάνθρωπινα, δὲν εἶναι δυνατὸν οὔτε ἡ ζωὴ νὰ διατηρῆται ἐπὶ τῆς γῆς, οὔτε σχετικῆ τις τάξις καὶ ἁρμονία νὰ ἐπικρατῇ· διότι ὁ ἄνθρωπος, φύσει ἐπιρρεπὴς εἰς τὰς ἡδονάς, καὶ μάλιστα ἐν τῇ νεανικῇ ἡλικίᾳ, παρκαθίδεται τυφλῶς εἰς αὐτάς, καὶ ἐξαντλεῖται μέχρις ἀσθενείας· ἐὰν δὲ δὲν ὑπῆρχεν ἡ ἀσθένεια, ἤθελεν ἀφεύκτως ἐξαντληθῆ μέχρι θανάτου, ἀδιαφορῶν ἐντελῶς διὰ πᾶν ὅ,τι συμβαίνει περὶ αὐτὸν ἢ δι' αὐτόν. Ἡ ἀσθένεια λοιπὸν προλαμβάνει καὶ σώζει τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐπαναφέρει αὐτὸν εἰς τὴν ἐπικρατοῦσαν τάξιν καὶ ἁρμονίαν.

Ἄλλὰ καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ἤθελε παρκαμψεῖ τὸν σκοπέλον τῶν ἡδονῶν, ἐπειδὴ πάλιν ὁ ἄνθρωπος εἶναι συνήθως βεβουλισμένος εἰς ἐγκοσμίους περισπασμοὺς καὶ εἰς πολλὰς βιωτικὰς μερίμνας, ἤθελεν αἰφνιδίως ἀποθάνει ἀνέτοιμος καὶ ἀπαράσκευος διὰ τὸν προορισμὸν αὐτοῦ, ἂν μὴ ἡ ἀσθένεια ἐπήρχετο ὡς πρόδρομος, ἐτοιμάζουσα αὐτῷ τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας.

Ἐν γένει ἡ ἀσθένεια εἶναι λίαν ἀναγκαῖα καὶ ὠφελίμος εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ἐὰν δὲ εἰς περιστάσεις τινὰς φαίνεται ἐπιβλαβής, τοῦτο δὲν πρέπει ν' ἀναιρῇ τὸ γενικόν· διότι καὶ ὁ ἥλιος βλάπτει ἐνίοτε καὶ ἡ βροχὴ καὶ τὸ πῦρ ὡσαύ-

τως, ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα διὰ τοῦτο νὰ εἰπωμέν ποτε περὶ αὐτῶν ὅτι εἰσὶν ἀχρηστα καὶ ἐπιβλαβῆ εἰς τὸν ἄνθρωπον.

Διὰ τοῦτο καλὸν εἶνε νὰ ἐξετάσωμεν τὴν σχέσιν τῆς ἀσθενείας πρὸς τὴν ἁμαρτίαν καὶ νὰ ἴδωμεν ὁποῖαν ὠφελειαν δυνάμεθα ἐξ αὐτῆς νὰ περιζώμεθα· διότι καὶ τὴν ἀσθενειαν ἐν σοφίᾳ καὶ ἐπ' ἀγαθῶ ἡμῶν πάντοτε διατάσσει ὁ Θεός, ἵνα ἀνακαλῆ τὴν ἡμετέραν ραθυμίαν.

Γ'.

**Ἡ ἀσθένεια ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν ἁμαρτίαν.**

Ὡς τὸ σῶμα εἶνε στενωῶς συνδεδεμένον μετὰ τῆς ψυχῆς, οὕτω καὶ ἡ ἀσθένεια, καθὰ καὶ τὸ θεῖον καὶ ἱερὸν Εὐαγγέλιον διδάσκει, ἔχει στενωτάτην σχέσιν πρὸς τὴν ἁμαρτίαν. Ὁ Χριστὸς ἐθεράπευε καὶ συγχρόνως ἐδίδασκεν. Εἰς τὸν Παρалуτικὸν εἶπε· «Τέκνον, ἀρέωνται σοι αἱ ἁμαρτίαι». Καὶ εἰς τὸν τριάκοντα καὶ ὀκτῶ ἔτη ἔχοντα ἐν τῇ ἀσθενείᾳ εἶπεν· «Ἴδὲ ὑγιῆς γέγονας· μηκέτι ἀμάρτανε, ἵνα μὴ χειρόν τί σοι γένηται».

Κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους παρὰ τοῖς Ἑλλησιν ἰατροὶ ἦσαν μόνον οἱ ἱερεῖς, θεραπεύον-

τες διὰ δεήσεων καὶ ἁγισμῶν καὶ τινῶν πρακτικῶν μέσων. Ὅτε δὲ κατὰ μικρὸν ἀνεπτύχθη ἡ ἱατρικὴ, ὁ περιορισμὸς τῆς Ἰπποκράτους παρετήρει ἐκάστην περίπτωσιν νόσου ἐν σχέσει πρὸς τὸν τρόπον τοῦ βίου τοῦ ἀσθενοῦς, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν οὐ μόνον τὰ παρόντα, ἀλλὰ καὶ τὰ προηγούμενα. Καὶ Ἐρασίστρατος δὲ ὁ Κεῖος, ἐπίσης Ἕλλησιν ἰατρός ἐπιφανής, ἀκμάσας περὶ τὰ μέσα τῆς 3ης π.Χ. ἑκατονταετηρίδος, ἀπέδειξε τὴν ἐπὶ τῶν ἀσθενειῶν ἐπίδρασιν τῆς ἠθικῆς τοῦ ἀνθρώπου καταστάσεως· ἐθεράπευσε δὲ καὶ τὸν υἱὸν τοῦ βασιλέως Ἀντιόχου ἀπὸ ἀσθενείας πηγαζούσης ἀπὸ ἠθικοῦ ὄλως πάθους.

Εἶναι γνωστὸν σήμερον, ὅτι αἱ κληρονομικαὶ ἀσθένειαι σχετίζονται ἀμέσως πρὸς τὴν ἁμαρτίαν. Ἐπίσης εἶναι βέβαιον, ὅτι πλείστα ὅσκι καὶ σπουδαῖαι ἀσθένειαι προκύπτουσιν ἐκ τῆς παραβιάσεως τῶν ἠθικῶν καὶ ὀργανικῶν νόμων, τοὺς ὁποίους ὤρισεν ὁ Δημιουργὸς διὰ τὴν τακτικὴν καὶ ὀμαλὴν λειτουργίαν τῶν ὀργάνων τοῦ σώματος καὶ τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς. Οἱ δὲ νόμοι οὗτοι εἶναι αἱ ἐντολαὶ τοῦ Θεοῦ, τῶν ὁποίων ἡ παραβίασις εἶναι ἁμαρτία, ἐξ ἧς γεννᾶται ἡ ἀσθένεια.

Ἡ σχέσις τῆς ἀσθενείας πρὸς τὴν ἁμαρτίαν γίνεται καταφανεστέρως, ἅμα ὡς λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι αἱ λεγόμεναι καταχρήσεις, ἐξ ὧν ὡς

ἐπὶ τὸ πλείστον πηγάζουσιν αἱ ἀσθενεῖαι, εἰσὶν ἀμαρτήματα.

Ἡ ἱατρικὴ ἐπιστῆμη ἀναγνωρίζει βεβαίως τὴν σχέσιν τῆς ἀσθενείας πρὸς τὴν ἀμαρτίαν, καὶ ἐπὶ τῆ βᾶσει ταύτῃ ὁ ἱατρός πρῶτον ἐξετάζει λεπτομερῶς τὸν προηγούμενον βίον τοῦ ἀσθενοῦς καὶ εἶτα ἐπιβάλλει εἰς αὐτὸν τὴν ἀνάλογον δίαιταν. Προκειμένου δὲ νὰ θεραπεύσῃ παιδίον, ἐξετάζει τοὺς γονεῖς καὶ προγόνους αὐτοῦ, γνωρίζων ἐκ τῶν προτέρων, ὅτι ἀμαρτῆται γονέων παιδεύουσι τέκνα».

Καὶ ἐκεῖ δὲ ὅπου δὲν παρατηροῦμεν σημεῖόν τι σχέσεως τῆς ἀσθενείας πρὸς τὴν ἀμαρτίαν, πρέπει ν' ἀναδράμωμεν εἰς τὸ προπατορικὸν ἀμάρτημα, ἢ εἰς τὴν ἀνεξερευνήτην θείαν οικονομίαν περὶ τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας, ἔχοντες πάντοτε ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ ἐπιστῆμη καὶ σοφία τῶν ἀνθρώπων, μωρία παρὰ τῷ Θεῷ ἐστίν.

Δ'.

### Ἡ ἀμαρτία αἰτία τῆς ἀσθενείας.

Ἡ ἱατρικὴ ἐπιστῆμη μᾶς διδάσκει καὶ πᾶς τις εὐκόλως ἐννοεῖ, ὅτι αἰτία τῶν πλείστων ἀσθενειῶν εἰσὶν αἱ καταχρήσεις. Μόνον εἰς τὴν

καταχρήσιν τῶν τροφῶν καὶ ποτῶν ἀναγράφει ἡ ἱατρικὴ ἑκατοντάδας ἀσθενειῶν, καὶ εἰς τὴν καταχρήσιν τῶν ἀφροδισίων πλείστας εἰσας, καὶ ἐν γένει ἕλας σχεδὸν τὰς ἀσθενείας ἀποδίδει εἰς τὰς περὶ τὴν δίαιταν καταχρήσεις. Ὑπάρχουσι δὲ τόσαι καταχρήσεις, ὅσαι καὶ πάθη ψυχικὰ καὶ σωματικὰ· διότι αἱ ὑπὸ τοῦ θυμοῦ, τοῦ φθόνου, τῆς ἀκηδίας, τῆς ἀθυμίας, τῆς φιληδονίας, τῆς ἀκρασίας καὶ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐνεργούμεναι πράξεις, τί ἄλλο εἰσὶν, ἢ καταχρήσεις ἐπιφέρουσαι τὰς ἀσθενείας;

Ἄλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ὑπερηφανία καὶ ἡ φιλαργυρία φθάνουσι μέχρι καταχρήσεων ἐπιφερουσῶν τὴν ἀσθένειαν· διότι ὁ μὲν ὑπερήφανος ἐν τῇ οἰήσει καὶ κενοδοξίᾳ αὐτοῦ, περιφρονῶν τὰ ὑγιεινὰ παραγγέλματα, ἐκτίθεται εἰς κίνδυνον νὰ βλάψῃ τὴν ὑγείαν αὐτοῦ, ὁ δὲ φιλάργυρος, προσκλωμένον ἔχων τὸν νοῦν καὶ τὴν διάνοιαν εἰς τὰ χρήματα καὶ τὸ κέρδος, παραμελεῖ τὰ τῆς ὑγείας αὐτοῦ ἢ καὶ λυπεῖται· νὰ δαπανήσῃ δι' αὐτήν, ἕως ὅτου πίπτει καὶ αὐτὸς εἰς ἀσθένειαν.

Ἄλλ' αἱ ὑπὸ τῶν ἀνωτέρω παθῶν ἐνεργούμεναι πράξεις, αἱ ὁποῖαι ἐν τῇ ἱατρικῇ γλώσσῃ λέγονται καταχρήσεις, ἐν τῇ θρησκευτικῇ ὀνομάζονται ἀμαρτήματα θανάσιμα.

Τὰ ἀμαρτήματα λοιπὸν εἶναι τὰ αἰτία τῆς ἀσθενείας· διότι ἐξ αὐτῶν γεννῶνται πλείστα



βσα κακά, ὡς μολυσμοὶ τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, ἀδιέλπειρος ταρχή τῆς συνειδήσεως, ἐπιθυμίαι ἀνόητοι καὶ βλαβεραί, βυθίζουσαι εἰς ἀπώλειαν, δειλία, φυγοπονία, σκοτασμὸς φρενῶν, γλισχρότης, ἐλαργοψυχία, δικνεκὴς θλίψις, ἀπελπίσια, ἀπόγνωσις κτλ. τὰ ὅποια ἀπολήγουσιν εἰς ποικίλας ἀσθενείας.

~~~~~  
Ε΄.

Ὁ ἀποφεύγων τὴν ἁμαρτίαν, ἀποφεύγει τὴν ἀσθένειαν.

Καθὼς τάνωτέρω ἁμαρτήματα, ὡς εἶπομεν, ἐπιφέρουσι τὰς ἀσθενείας, οὕτω καὶ αἱ ἀντικείμεναι εἰς αὐτὰ ἀρεταί, ἧτοι ἡ μετριοφροσύνη, ἡ πραότης, ἡ λελογισμένη φιλοπονία, ἡ εὐστάθεια, ἡ ὑπομονή, ἡ ἐγκράτεια, ἡ σωφροσύνη κτλ. προφυλάττουσι καὶ σώζουσι τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῆς ἀσθενείας. Διότι ἐκ τῶν ἀρετῶν τούτων γεννῶνται ἡ εἰρήνη τῆς συνειδήσεως, ἡ ἡρεμία τῆς ψυχῆς, ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τῶν κακῶν, ἡ τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ὀργῆς συγκράτησις, ἡ γενναιότης ἐν τοῖς πόνοις καὶ ταῖς θλίψεσιν, ἡ μεταίωσις τῶν παθῶν καὶ ἐπιθυμιῶν, ἡ μετριότης τῶν ἡδονῶν, ἡ καθαριότης τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τόσα ἄλλα ἀγαθὰ, τὰ ὅποια ἡ

ὕγιεινὴ περιλαμβάνει μεταξύ τῶν κανόνων αὐτῆς πρὸς καλὴν διατήρησιν τῆς ζωῆς καὶ ἀπομάκρυνσιν τῶν ἀσθενειῶν.

Ἡ δὲ ἐν τῇ ἱατρικῇ ἐπιστήμῃ καλουμένη δίαίτια δὲν ἐφαρμόζεται ἀποτελεσματικῶς ἄνευ τῶν εἰρημένων ἀρετῶν.

Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν εἴτε ὑγιής, εἴτε ἀσθενής, πρέπει ν' ἀκολουθῇ εἰς τὰς ἀρετὰς ταύτας, ἧτοι πρέπει ν' ἀποφύγῃ τὴν ἁμαρτίαν, διὰ ν' ἀποφύγῃ καὶ τὴν ἀσθένειαν.

~~~~~  
Σ΄.

### Ἡ ἀσθένεια εἶναι τιμωρία ἐκ Θεοῦ διὰ τὴν ἁμαρτίαν.

Ἐπάρχει νόμος φυσικός, δι' οὗ ὁ Θεὸς κυβερνεῖ τὸ πᾶν, καὶ δι' οὗ πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν τιμωρεῖται θάττον ἢ βράδιον καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον, εἴτε ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, εἴτε ὑπὸ τῆς συνειδήσεως, εἴτε διὰ ποικίλων δυστυχῶν καὶ θλίψεων, ἐν αἷς καὶ αἱ ἀσθενεῖαι.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ λόγος ἡμῖν περὶ ἀσθενείας, λέγομεν, ὅτι ὁ φυσικὸς νόμος τιμωρεῖ ἀναλόγως δι' ὀξείας ἢ χρονίας ἀσθενείας πάντα λαίμαργον, πάντα μεθυσσον, πάντα φιλήδονον, πάντα ἀκόλαστον, πάντα ἐν γένει ὑπερβαίνοντα καὶ

καταχρῶμενον τὸν φυσικὸν σκοπὸν τῆς διατηρήσεως του.

Εἶναι λοιπὸν ἡ ἀσθένεια τιμωρία διὰ τὴν ἀμαρτίαν, καὶ ἐπειδὴ ἡ τιμωρία αὕτη προέρχεται ἀπὸ τοῦ φυσικοῦ νόμου, ὁ δὲ φυσικὸς νόμος εἶναι νόμος θεῖος, καὶ ἡ ἀσθένεια ἄρα γενικῶς εἶναι ἐκ Θεοῦ τιμωρία διὰ τὴν ἀμαρτίαν.

Ἡ ἐκ Θεοῦ αὕτη τιμωρία διὰ τὴν ἀμαρτίαν παρατηρεῖται καὶ εἰς τοὺς τηροῦντας μὲν ἀκριβῶς τοὺς ἠθικοὺς νόμους καὶ ἔχοντας εἰλικρινεστάτην εὐλάβειαν, παραμελοῦντας ὅμως τοὺς ὀργανικοὺς νόμους. Ὁ Θεὸς ἐπλασε τὸν ἄνθρωπον ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς· ὀφείλει ἄρα καὶ ὁ ἄνθρωπος νὰ φροντίζῃ περὶ τῆς καλῆς καὶ ὑγιᾶς διατηρήσεως ἀμφοτέρων τούτων τῶν μερῶν. Καθὼς δὲ ἡ νέκρωσις τῆς ψυχῆς, οὕτω καὶ ἡ νέκρωσις τοῦ σώματος ἄνευ λόγου εἶναι ἀμαρτία καὶ ἐπιφέρει τὴν ἀσθένειαν.

Ζ'.

**Ἡ ἀσθένεια προλαμβάνει καὶ μετριάζει τὴν ἀμαρτίαν.**

Καθὼς ἐὰν δὲν ὑπῆρχον αἱ ποιναὶ τὰς ὑποίας ἐπιβάλλει ἡ πολιτεία εἰς τοὺς διαπράττοντας τὴν ἀδικίαν χάριν ἐπιρρώσεως τῆς δικαιοσύ-

νης καὶ παρῴσεως τῆς ἐνόμου τάξεως, ἤθελον πλεονάζει τὰ ἐγκλήματα, οὕτως, ἐὰν δὲν ὑπῆρχον αἱ ἀσθένειαι, ἤθελον πλεονάζει τοσοῦτον τὰ ἀμαρτήματα, ὥστε θὰ ἐχρειάζετο δεύτερος κατακλυσμὸς διὰ νὰ ἐξέλκυσθῃ αὐτά.

Καὶ πράγματι ὁ ἄνθρωπος ἀποφεύγει πολλὰ ἀμαρτήματα οὐ μόνον ἐκ φόβου Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐνεκα τῶν ὀχληρῶν καὶ ὀλεθρίων ἀποτελεσμάτων, τὰ ὅποια ἐπιφέρουσιν ἐπὶ τῆς υγείας, ὡς εἶναι ἡ λαιμαργία, ἡ μέθη, ἡ φιληδονία, ὁ ρθόνος, ὁ θυμὸς κλπ. Τούτωντιον δὲ κατέχετα μᾶλλον ὑπὸ τῶν ἀμαρτιῶν ἐκείνων, αἱ ὅποια δὲν ἔχουσιν ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὰς ἀσθενείας, ὡς εἶναι τὸ μῖσος, ὁ φόγος, ἡ ἔρις, τὸ ψεῦδος, ὁ δόλος, ἡ πλεονεξία, ἡ ὑπερηφανία, ἡ ραθυμία, ἡ ἀπιστία κτλ. Ἐν γένει δὲ ὅσα κάλλιον γνωρίζει τις τοὺς κανόνας τῆς ὑγιεινῆς, τοσοῦτον ἀποφεύγει καὶ τὰ ἀμαρτήματα τὰ ἔχοντα σχέσιν ἄμεσον πρὸς τὴν ἀσθένειαν. Βαθμηδὸν δὲ καὶ κατ' ὀλίγον ἀποβάλλει καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν γεννώμενα ἀμαρτήματα, τὰ μὴ σχετιζόμενα ἀμέσως πρὸς τὴν ἀσθένειαν. Διότι καθὼς μία νόσος προκαλεῖ πολλάκις διάφορα ἄλλα νοσήματα ἢ νοσηρὰ συμπτώματα, τὰ ὅποια ἐκλείπουν βαθμηδὸν θεραπευομένης τῆς νόσου, οὕτως ἐκλείπουν βαθμηδὸν καὶ διάφορα ἐλαφρὰ ἢ βαρῆα ἀμαρτήματα προερχόμενα ἐξ ἄλλων ἀ-

μαρτυμάτων μὴ ἐνεργουμένων. Ἐξ ὧτων τούτων κατακρίνεται ὅτι ἡ ἀσθένεια προλαμβάνει καὶ μετριάζει τὴν ἀμαρτίαν.

Η'.

**Ἡ ἀμαρτία εἶναι ἡ μόνη πραγματικὴ δυστυχία τοῦ ἀνθρώπου.**

Πάντα ὅσα βλέπομεν ἢ ἀκούομεν νὰ συμβαίνωσιν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, εἴτε καλὰ, εἴτε κακὰ ἐπ' ἀγαθῶ ἡμῶν γίνονται, καὶ δυνάμεθα νὰ ἐπωφεληθῶμεν αὐτῶν ἐκάστοτε, ἐνεργοῦντες μετὰ τῆς δεούσης περισκέψεως. Οἱ πόλεμοι, οἱ σεισμοί, αἱ πυρκαϊαί, τὰ ναυάγια, οἱ φόνοι, αἱ κλοπαί, αἱ περιπέτειαι, αἱ λῦπαι, αἱ θλίψεις, αἱ ἀσθένειαι, ὁ θάνατος, τὰ πάντα ὠφελοῦσιν ἡμᾶς, διότι τὰ πάντα πρὸς περιορισμὸν τῆς ἀμαρτίας γίνονται, καὶ πρὸς σωτηρίαν ἡμῶν ἀποβλέπουσιν. Μόνον τότε εἴμεθα πράγματι δυστυχεῖς ὅταν γινώμεθα ἡμεῖς αἴτιοι τῶν εἰρημένων κακῶν.

Εἰς τοὺς πολέμους οἱ ἀληθῶς δυστυχεῖς εἶναι μόνον ἐκεῖνοι, οἵτινες γίνονται αἴτιοι, διότι μόνον αὐτοὶ ἀμαρτάνουσιν. «Ἀνάγκη γὰρ ἔστι, λέγει τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, ἔλθειν τὰ σκάνδαλα»

πλὴν οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκεῖνῳ, δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται. Ματθ. ιη' 7». Ὁ στρατιώτης, εἴτε ἐπιζῆ, εἴτε φρονεύεται, εἶναι εὐτυχής, ἐὰν ἐκτελῆ τιμίως τὸ καθήκον του. Ὁ ἀπλοῦς θεατῆς, ἐὰν θελήσῃ νὰ φιλοσοφῇ δεόντως ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ πολέμου, πολλὰ μὲν θὰ εὖρη ὠφέλιμα διδάγματα διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων αὐτοῦ ὡς ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ πολλὰ θὰ μάθῃ περὶ τῆς ἀξίας τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εἰρήνης.

Ὁ σεισμός, ἡ πυρκαϊά, ὁ φόνος, ἡ κλοπή, πολλὰ δύνανται νὰ ὠφελήσωσι τὸν ἄνθρωπον, διότι ὑπομιμνήσκουσιν εἰς αὐτὸν ὅτι ὑπὸ τοῦς πόδας αὐτοῦ καὶ ὄπισθεν κρύπτεται πάντοτε ὁ θάνατος καὶ ἡ καταστροφή τῆς περιουσίας του, καὶ παρακινουῦσιν αὐτὸν νὰ μὴ θησαυρίζῃ ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλ' ἐν τῷ οὐρανῷ.

Τὰ ναυάγια ὑπενθυμίζουσιν εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ καθαρίζῃ ἑαυτὸν παντὸς σπίλου καὶ πάσης ἀμαρτίας, καὶ νὰ ἦναι κατὰ πάντα ἑτοιμὸς ν' ἀποδημήσῃ πρὸς Κύριον, ὅσάκις πρόκειται νὰ ἐπιχειρήσῃ ταξιδιδίον τι' διότι ἐνδεχόμενον εἶναι κατὰ τὸν πλοῦν νὰ διατρέξῃ τὸν ἰσχατον κίνδυνον καὶ ν' ἀπέλθῃ τοῦ κόσμου τούτου ἀνέτοιμος καὶ ἀπαρασκευάστος, ἐὰν δὲν φροντίζῃ ἐγκαίρως περὶ τῶν ἀναγκαίων ἐφοδίων διὰ τὴν μέλλουσαν σωτηρίαν αὐτοῦ.

Αἱ λῦσαι, αἱ θλίψεις, αἱ περιπέτειαι τοῦ βίου βροῦσι πρὸς ἡμᾶς ὅτι εἰς μάτην ἀγαπῶμεν τὸν παρόντα κόσμον καὶ θυσιαζόμεν δι' αὐτὸν πᾶν ὅτι δυνάμεθα νὰ φυλάττωμεν ὡς πολυτίμον ἐρῶδιον διὰ τὸν ἄλλον κόσμον τὸν ἀκέραιον καὶ αἰώνιον.

Ὁ δὲ θάνατος, ὁ ὄρος οὗτος τῆς θετικῆς φιλοσοφίας, καὶ μόνος δύναται νὰ πείσῃ πάντα ἀνθρώπον, ὅτι πάντα τὰ ἐπὶ γῆς ἀγαθὰ νομιζόμενα εἶναι ἀληθῆς ἀπάτη καὶ ματαιότης, ὅτι ὁ βίος οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ σκιά καὶ ἐνύπσιον, καὶ ὅτι μόνον τὴν ἁμαρτίαν ἢ τὴν δικαιοσύνην φέρομεν μεθ' ἑαυτῶν ζῶντες καὶ θνήσκοντες.

Ἡ ἁμαρτία λοιπὸν εἶναι ἡ μόνη δυστυχία τοῦ ἀνθρώπου, διότι αὐτὴ μόνον εἶναι ἄχρηστος καὶ ἀνωφελῆς καὶ αὐτὴ μόνον γίνεται πρόξενος αἰώνιων βασάνων εἰς αὐτόν, καὶ μόνον ὁ ἀποφύγων καὶ μισῶν αὐτὴν πρέπει νὰ λογίζεται εὐτυχῆς καὶ μακάριος.

Θ'.

**Ἡ παντελής ἐξάλειψις τῆς ἁμαρτίας ἀπὸ τῆς γῆς εἶναι ἀδύνατος.**

Ἀπὸ τῆς παραβάσεως τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τοῦ πρωτοπλάστου Ἀδάμ μέχρι τῆς

σήμερον, δὲν γνωρίζομεν γωνίαν τινὰ τῆς γῆς ὅπου νὰ ἐξέλιπεν ἡ ἁμαρτία. Δυναμειθα δὲ ἐκ τούτου νὰ συμπεραίνωμεν, ὅτι ἡ αὐτὴ κακὰ-στασις θέλει ἐξακολουθεῖ καὶ μέχρι συντελείας τῶν αἰώνων, εἰς τὰ πρόθυρα τῆς ὁποίας θὰ τραπῆ ἐπὶ τὰ χεῖρω, ὡς λέγει τὸ ἄγιον Εὐαγγέλιον.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι δύνανται οἱ ἄνθρωποι νὰ γίνωσι τελεῖοι, ἐφαρμοζόντες εἰς τὸν βίον των ὅλας τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' εἶναι ἀληθέστερον ὅτι οὐδέποτε ἡ ἀνθρωπότης ὁλόκληρος δύναται νὰ ρθῶσῃ εἰς τοιοῦτον σημεῖον τελειότητος, ὥστε νὰ ἐξκληρθῆ ἡ ἁμαρτία. Τοῦτο μόνον ὁ Θεὸς δύναται νὰ πράξῃ εἰς τὸν κόσμον, ἀλλ' εἰς κανὲν μέρος τῆς ἀγίας Γραφῆς δὲν βλέπομεν τοιαύτην ἐπαγγελίαν.

Ὁ ἀπλούστατος παρατηρητὴς θὰ εὕρῃ ὅτι τοσαύτας εὐρείας κατακτήσεις κατέχει σήμερον ἡ ἁμαρτία ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ τοιαῦτα ἄκαταμάχητα ὄπλα κέκτηται, ὥστε ἡ κατατρόπωσις αὐτῆς δι' ἀνθρωπίνων δυνάμεων εἶναι παντελῶς ἀδύνατος.

Ἐχυρωμένη ἡ ἁμαρτία ὀπισθεν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν καὶ τῆς βιομηχανίας, ἄγει καὶ φέρει τὸν ἄνθρωπον ὡς βούλεται.

Διὰ τῆς πολεμικῆς κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ

ελασσαν τέχνης μεθ' ἀπάντων τῶν ὄπλων αὐ-  
τῆς, διατηρεῖ δὴθεν τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἡσυ-  
χίαν τοῦ κόσμου.

Διὰ τῶν πολιτικῶν καὶ θρησκευτικῶν καὶ ἄλ-  
λων κομμάτων, διὰ τῶν φατριῶν, τῶν αἰρέ-  
σεων, τῶν σχισμῶν, τοῦ κοινωνισμοῦ, τῆς  
ἀναρχίας καὶ τοῦ ὕλισμοῦ, συντελεῖ δὴθεν εἰς  
τὴν τάξιν καὶ ἡσυχίαν τῆς πολιτείας.

Διὰ τῆς γαστρονομίας, ποτοποιίας, ζαχαρο-  
πλαστικῆς, καπνοβιομηχανίας, ἀρωματοποιίας,  
μυρεψικῆς, βιομηχανίας κτλ. ἱκανοποιεῖ δὴθεν  
τὰς ὀρέξεις τοῦ ἀνθρώπου.

Διὰ τοῦ ἐμπορίου τῶν πολυτελῶν λίθων καὶ  
τῆς χρυσοχόας καὶ κοσμηματοποιίας, προσθέ-  
τει δὴθεν κόσμον εἰς τοὺς ἀνθρώπους.

Διὰ τῶν πολυτίμων ἀντικειμένων τῆς ὕφαν-  
τικῆς, τῆς ἐριουργίας, τῆς μεταξουργίας, τῆς  
πιλοποιίας, τῆς χειριδοποιίας, τῆς κατοπτρο-  
ποιίας, τῆς χειροτεχνίας καὶ τῆς κοπτικῆς καὶ  
ραπτικῆς καὶ πλεκτικῆς ἐξυπηρετεῖ δὴθεν τὰς  
ἀνάγκας τοῦ σώματος.

Ἄλλὰ καὶ αἱ δυνάμεις, εἰς τὰς ὁποίας ἡ ἀν-  
θρωπότης ἐθασίζετο καὶ παρ' ὧν ἤλπιζε βεβαίαν  
τὴν βοήθειαν καὶ ὑπεράσπισιν κατὰ τῆς ἁμαρ-  
τίας, ἡ ἰατρικὴ δηλονότι καὶ ἡ νομικὴ καὶ ἡ  
ὑποκριτικὴ, ἐλειποτάκτησαν καὶ αὐταὶ καὶ ὑπε-  
τάγησαν τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ ὑπερασπίζονται αὐτὴν

μετὰ ζήλου καὶ προθυμίας, διότι εὐρίσκουσι  
παρ' αὐτῆ συμφέροντα περισσότερα.

Οὐ μικρὰν δὲ ὑποστήριξιν ἔσχεν ἡ ἁμαρτία  
καὶ παρὰ τῶν θεραπόντων τῶν φυσικῶν ἐπιστη-  
μῶν, καὶ οὐκ ὀλίγους ἡ ἁμαρτία ἀπέσπασε παρὰ  
τοῦ κλήρου καὶ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτῆς παρέ-  
λαβε, καὶ ἐν γένει δὲν κατέλιπε τέχνην ἢ ἐπι-  
στήμην τινὰ ἀπ' αὐτῆς ἐντελῶς ἀνεξάρτητον.

Μετὰ τοιαύτην λοιπὸν ἰσχυρὰν ὑποστήριξιν  
τῆς ἁμαρτίας ὑπὸ τοῦ πλείστου καὶ ἰσχυροτέρου  
μέρους τῶν ἀνθρώπων, παράλογον βεβαίως εἶναι  
νὰ ἐλπίζωμεν τὴν τελείαν ἐξόντωσιν αὐτῆς. Ἄλ-  
λως τε δὲ καὶ ἡ ἁμαρτία ἔχει τὸν προορισμὸν  
αὐτῆς. Ἄφοῦ ἐξήγαγε τὸν ἄνθρωπον ἐκ τοῦ  
Παραδείσου, ὀφείλει νὰ παλαίῃ πρὸς αὐτὸν μέ-  
χρι συντελείας τῶν αἰώνων. Καὶ ἐκείνους μὲν  
τοὺς ὁποίους νικᾷ, συμπαραλαμβάνει μεθ' ἑαυ-  
τῆς εἰς τὴν ἀπώλειαν. Ἐκείνους δὲ τοὺς ὁποίους  
δὲν δύναται νὰ νικήσῃ, ἀφίνει ἐλευθέρους νὰ  
εἰσελθῶσιν εἰς τὸν Παράδεισον, κατ' ἐντολὴν  
τοῦ Θεοῦ.

Ὡστε ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἀποδίδουσι τὴν ἁμαρ-  
τίαν καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς προκύπτοντα δεινὰ εἰς τοὺς  
ὑφισταμένους νόμους, καὶ προσπαθοῦσι ν' ἀνα-  
τρέψωσι τὸ καθεστῶς διὰ νὰ ἐξαλείψωσι τὴν ἁ-  
μαρτίαν καὶ νὰ φέρωσιν εὐδαιμονίαν ἐπὶ τῆς  
γῆς, πλανῶνται οἰκτρῶς, καὶ ὁμοιάζουσι πρὸς

τὸν Ἰουδαϊκὸν λαόν, ὁ ὁποῖος ἐζητεῖ Χριστὸν τοιοῦτον, τοῦ ὁποῖου ἡ βραδεία νὰ εἶναι ἐπὶ τῆς γῆς αὐτῆς.

Οἱ νόμοι τῆς φύσεως δὲν ὑπόκεινται εἰς ἀλλοκότους μεταβολάς, ὥστε ν' ἀναμένωμεν τελειότητα ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ δὲ ἐν τῇ φύσει πάντα μαρτυροῦσιν ὅτι ὁ κόσμος οὗτος δὲν εἶναι ὁ τόπος τῆς τοῦ ἀνθρώπου ἀναπαύσεως, καὶ εἶναι μεγίστη ἀπάτη τοῦ βίου νὰ ζητῇ τις ἐν αὐτῷ ἀνάπαυσιν καὶ τελείαν εὐαρέστησιν. Ἡ μόνη τοῦ βίου τούτου εὐδαιμονία εἶναι νὰ ἤμεθα διὰ παντός ἔτοιμοι διὰ τὴν μέλλουσαν μακαριότητα. Διὰ νὰ κατορθώσωμεν δὲ τοῦτο, ὀφείλομεν νὰ χρησιμοποιήσωμεν καλῶς τὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα λαμβάνει ἡ πολιτεία, καὶ τὰ μέσα τὰ ὁποῖα ὁ Θεὸς μᾶς παρέχει πρὸς περιορισμὸν τῆς ἁμαρτίας, διότι ἡ παντελής ἐξάλειψις αὐτῆς ἀπὸ τῆς γῆς εἶναι ἀδύνατος.

I'.

**Τὰ μέτρα τῆς πολιτείας δὲν ἀρκοῦσι πρὸς περιορισμὸν τῆς ἁμαρτίας.**

Τὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα λαμβάνει ἡ πολιτεία πρὸς τιμωρίαν τῆς κακίας καὶ πρὸς ἐκπαίδευσιν καὶ ἠθικοποίησιν τῶν πολιτῶν, ἰδρύουσα ἐκκλη-

σίας καὶ ἐκπαιδευτήρια καὶ δικαστήρια. ἐν μέρει μόνον περιορίζουσι καὶ καταπολεμοῦσι τὴν ἁμαρτίαν, ὡς ἀποδεικνύει ἡ πείρα, καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ ἄλλως. Διότι τὰ μὲν δικαστήρια μέρος μόνον τῆς ἁμαρτίας δύνανται νὰ περιορίσωσι καὶ τοῦτο μετὰ μεγίστης δυσκολίας, ἡ δὲ ἐκκλησία, ὡς ἔχει σήμερον, δὲν ἐμπνέει πρακτικῶς τὴν εὐσεβειαν, ἀλλ' ἐξυπηρετεῖ μόνον τοὺς εὐσεβεῖς, οἱ ὁποῖοί εἰσιν ἐλάχιστοι τὸν ἀριθμὸν. Περιττὸν δὲ ν' ἀναφέρω περὶ τῆς κοινωνίας, διότι εἶναι γνωστὸν, ὅτι ἐν αὐτῇ ν' ἀποκτήσῃ τις σήμερον θρησκευτικὰς πεποιθήσεις καὶ νὰ διδαχθῇ τὰς καθ' ὄλου ἠθικὰς ἀρετὰς τοῦ χριστιανισμοῦ εἶναι ἀδύνατον. Τὰ δὲ ἐκπαιδευτήρια καὶ οἱ ἠθικοθρησκευτικοὶ σύλλογοι δὲν φέρουσι δεόντως τὸ ποθούμενον ἀποτέλεσμα διότι ὁ ἄνθρωπος, ἡ παρατηρεῖ καταπληκτικὴν ἀντίθεσιν μεταξύ τῶν λόγων τοὺς ὁποῖους ἀκούει καὶ τῶν ἔργων τὰ ὁποῖα βλέπει, καὶ ἐπειδὴ φύσει κλίνει πρὸς τὸ κακόν, λησμονεῖ ἀμέσως τοὺς λόγους καὶ ἀκολουθεῖ μετὰ τῶν ἄλλων τὰ ἔργα, ἢ ἀντιλαμβάνεται ἐσφαλμένως τὰς σχέσεις τῆς ἐπιστήμης πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ ἐγκολποῦται τὴν πρώτην ὡς δῆθεν πρακτικωτέραν καὶ ὠφελιμωτέραν εἰς τὸν βίον του.

Ἐκ τούτων ὄλων ἐξάγεται ὅτι μόνον τὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα λαμβάνει ἡ πολιτεία δὲν ἀρκοῦσι

πρὸς γενικὸν περιορισμὸν τῆς ἁμαρτίας, καὶ ὅτι ἀνάγκη νὰ χρησιμοποιώμεν καὶ τὰ ἄλλα μέσα, τὰ ὅποια παρέχει ἡμῖν ὁ Θεός.

~~~~~  
ΙΑ'.

Τὰ μέσα τὰ ὅποια ἔδωκεν ἡμῖν ὁ Θεὸς πρὸς περιορισμὸν τῆς ἁμαρτίας.

Ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἀρχῇ αὐτοῦ φιλανθρωπία, ἐκτός τοῦ Μυστηρίου τῆς θείας Οἰκονομίας, ἤτοι τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Σωτῆρος, καὶ ἐκτός τῶν ἄλλων θείων Μυστηρίων, τὰ ὅποια ἐνεπιστεύθη τῇ Ἐκκλησίᾳ πρὸς σωτηρίαν καὶ ἁγιασμὸν τῶν πιστῶν, πολλὰ καὶ διάφορα ἄλλα μέσα παρέσχεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους πρὸς περιορισμὸν τῆς ἁμαρτίας καὶ σωτηρίαν τῶν σωμάτων καὶ τῶν ψυχῶν. Τοιαῦτα δὲ εἶναι ἡ φρόνησις, ἡ συνείδησις, ἡ αἰδώς, ἡ εὐδοξία, ὁ φόβος, ἡ πενία, τὰ δυστυχήματα, καὶ πολλὰ ἄλλα τὰ ὅποια ἐν τῷ καθημερινῷ βίῳ ἀπαντᾷ ἐκάστοτε ὁ συνετὸς καὶ φρόνιμος. Καὶ ἐὰν μὲν ὁ ἄνθρωπος διατήρησιν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν τῇ ὑγαινοῦσῃ αὐτῆς καταστάσει, τὰ μέσα ταῦτα ἤθελον εἶναι ἰκανὰ νὰ περιορίσωσιν ἐπαρκῶς τὴν ἁμαρτίαν.

Δυστυχῶς ὅμως ἡ ἀποθέωσις τοῦ σώματος, ἡ λατρεία τῆς ὕλης, αἱ γενικῶς ἐπικρατοῦσαι ὕλι-

στικαὶ σκέψεις καὶ θεωρίαι ἐπέφερον τὴν παντελῆ σχεδὸν νέκρωσιν τῆς ψυχῆς, καὶ ὡς ἐκ τούτου τὰ ἕνω εἰρημένα μέσα πνίγονται ἐν τῷ πελάγει τῆς ματαιότητος καὶ τῆς ἠθικῆς καταπτώσεως καὶ ἀφανίζονται ἢ κατὰ τῆς ἁμαρτίας ἰσχύος αὐτῶν. Τὸ δὲ κακὸν εἰς τοσοῦτον ἐνεργιζώθη βάθος, ὥστε πᾶν εἶ, τι λέγεται καὶ γράφεται καὶ κηρύσσεται, ἐπιπολαίως μόνον ἄπτεται αὐτοῦ, καὶ οὐδὲ ἔχει κἄν τὴν δύναμιν νὰ τὸ σαλεύσῃ ὀλίγον.

Δὲν πρέπει ὅμως οὔτε κἄν νὰ φαντασθῶμεν ἐκ τούτου ὅτι ὅλα τὰ μέσα τὰ ὅποια ἔδωκεν ἡμῖν ὁ Θεός εἶναι ἀνίσχυρα σήμερον εἰς τὴν περαιτέρω καταπολέμησιν τῆς ἁμαρτίας, καὶ ὅτι ἀνάγκη νὰ διατελώμεν ἔρμαιον αὐτῆς. Διότι ὁ Θεός εἶναι πανάγαθος καὶ φιλόανθρωπος καὶ οὐδέποτε ἐγκαταλείπει ἡμᾶς, ἀλλὰ θέλει πάντοτε τὴν σωτηρίαν ἡμῶν, καὶ παρέχει ἡμῖν τὰς ἀναγκαίαις δυνάμεις καὶ πάσας τὰς εὐκολίας, ἵνα ἐν πάσῃ περιστάσει γινώμεθα ἀνώτεροι τῆς ἁμαρτίας, ἐὰν θελήσωμεν μικρὸν τι νὰ δράσωμεν.

Πρέπει δὲ νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡμεῖς ἕνεκεν ἀδιαφορίας καὶ ραθυμίας ἀποφεύγομεν νὰ χρησιμοποιώμεν τὰς δωρεὰς ταύτας τοῦ Θεοῦ διότι εἶναι ἀδύνατον, ἐὰν ζητήσωμεν νὰ μὴ εὐρωμεν καὶ σήμερον πολλὰ μέσα κατάλληλα διὰ τὴν καταπολέμησιν τῆς ἁμαρτίας.

Χρειάζεται λοιπόν νὰ σκεφθῶμεν σοβαρῶς καὶ φρονίμως καὶ νὰ ἐκλεξώμεν ἐκ τῶν πολλῶν μέσων τὰ ὅποια μᾶς εἰδωκεν ὁ Θεὸς ἐκεῖνα τὰ ὅποια ἔχουσι στενοτέραν σχέσιν πρὸς τὴν ἀμαρτίαν καὶ τὰ ὅποια παρέχουσιν ἡμῖν περισσότερας ἐλπίδας εἰς τὴν ἐπιτυχῆ καταπολέμησιν αὐτῆς.

Ἐν τῶν καταλληλοτάτων μέσων εἶναι ἡ ἀσθένεια.

IB'.

Ἡ ἀσθένεια ὡς μέσον σωτηρίας.

Ὁ ἄνθρωπος ἐν πλήρει ὑγείᾳ διατελῶν, καὶ γέρον ἂν ἦναι, λησμονεῖ συνήθως ὅτι εἶναι ἄνθρωπος, καὶ ὅτι ὑπάρχει Θεός, ὁ ὁποῖος ἐπιβλέπει τὰ πάντα, καὶ ὅτι ἔχει καθήκοντα πρὸς ἑαυτὸν καὶ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τὸν πλησίον. Ἐὰν δὲ ἀκούσῃ ἑνίστε νὰ γίνηται λόγος περὶ Θεοῦ καὶ περὶ καθήκοντος καὶ περὶ ἠθικῶν ἀρχῶν, νομίζει ὅτι δι' ἄλλους πρόκειται καὶ ὄχι δι' ἑαυτὸν.

Μόλις ὁμως αισθανθῆ τὰ πρῶτα συμπτώματα τῆς ἀσθενείας, ἀρχίζει νὰ σκέπτηται τὰ πρὸς ἑαυτὸν καθήκοντα, τὰ ὅποια ἄλλως τε ἐπιβάλλει καὶ ὁ ἰατρός, καὶ περιορίζει τὰ πάθη τὰ ἔχοντα

σχέσιν ἄμεσον πρὸς τὴν ἀσθένειαν. ὡς τὴν λαίμαργίαν, τὴν ἀκρασίαν, τὴν φιληθονίαν, τὴν ἀσωτείαν, τὰς διασκεδάσεις, καὶ οὕτω δεχεται ἐξ ἀνάγκης τὴν χαλκινόν, ὁ ὁποῖος φέρει αὐτὸν εἰς τὴν εὐθείαν ὁδόν.

Ἐὰν δὲ ἡ ἀσθένεια προχωρήσῃ, ἀποβάλλει βαθμηδὸν καὶ τὰ παρακαλοῦσθοντα ἄλλα ἠθικὰ κακὰ, καὶ οὕτως ἀρχίζει νὰ σκέπτηται καὶ περὶ τῶν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον καθήκοντων. Καὶ ἐν τοιαύτῃ καταστάσει εἴπερ ποτε ἄλλοτε εὐκολώτερον σκέπτεται τὴν ματαιότητα τοῦ παρόντος κόσμου καὶ φιλοσοφεῖ περὶ Θεοῦ καὶ μελλούσης ζωῆς, ἔρχεται εἰς κατάνυξιν, λυπείται ἐὰν ἐβλαψέ ἢ ἐλύπησέ τινα ἢ ἠδίκησε, συγχωρεῖ καὶ συγχωρεῖται παρὰ τῶν ἐπισκεπτομένων αὐτὸν φίλων καὶ ἐχθρῶν, μετανοεῖ δι' ὅσα ἐπραξε κακὰ, καὶ προσεύχεται οὐ μόνον ὁ ἰδιος, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους παρακαλεῖ νὰ εὐχωνται εἰς τὸν Θεὸν ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ ἐν γένει εἰσέρχεται εἰς τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας.

Εἶναι γνωστὸν, ὅτι πολλοὶ ἐπιστήμονες καὶ μὴ, ἐνῶ καθ' ἑλὸν τὸν βίον αὐτῶν ἐξεφράζοντο καὶ ἔγραφον κατὰ τῆς θρησκείας, ὡμολόγησαν ἐν τῇ ἀσθενείᾳ τὴν πλάνην αὐτῶν, καὶ ἦλθον εἰς θεογνωσίαν καὶ μετενόησαν καὶ ἀπέθικον Χριστιανοί.

Οὕτω παρατηροῦμεν ὅτι καὶ ἐν τῇ ἀσθενείᾳ

ἐμφαίνεται ἡ ἀκριβὴς φιλικήνθρωπία τοῦ Θεοῦ. ὁ ὁποῖος τὰ πάντα πρὸς σωτηρίαν ἡμῶν διέταξε· διότι, ἂν ὁ θάνατος ἐπήρχετο κίβητιδος, θὰ εὑρίσκε τὸν ἄνθρωπον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνέτοιμον καὶ ἀπαρσκευάστων διὰ τὸν σκοπὸν διὰ τὸν ὁποῖον ἐπέλασθη.

Ἡ ἀσθένεια λοιπὸν δὲν εἶναι δυστύχημα ὡς φανταζόμεθα, οὔτε ἄνευ λόγου καὶ αἰτίας καὶ ὠφελείας ἔρχεται. Ἡ ἀσθένεια, ἐὰν δὲν ἦναι πρὸς θάνατον, παρέχει εἰς τὸν ἀσθενῆ ὠφελίμα διδάγματα πρὸς καλὴν διατήρησιν τῆς υγείας καὶ πρὸς ἐπανόρθωσιν ἡθῶν καὶ βίου, ἐὰν δὲ ἦναι πρὸς θάνατον, παρέχει αὐτῷ τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν διὰ νὰ κανονίσῃ τὰ καθ'ἑαυτὸν ἔναντι τῶν ἀνθρώπων καὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ οὕτω νὰ παρουσιασθῇ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως δεδικαιωμένος ἐνώπιον τοῦ Κυρίου.

Τοιαύτη βεβαίως εἶναι ἡ πνευματικὴ ἐπίδρασις τῆς ἀσθενείας ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τοιαῦτα πρέπει νὰ ἦναι ἀποτελέσματα αὐτῆς, καὶ ὡς μέσον ἀληθῶς σωτηρίας ἐδόθη ἡ ἀσθένεια εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὡς ἐδόθησαν αὐτῷ καὶ τὰ ἄλλα μέσα τὰ περιορίζοντα τὴν ἄμνησιν, περὶ τῶν ὁποίων εἶπομεν προηγουμένως.

Δυστυχῶς ὅμως καὶ ἡ ἐκ τῆς ἀσθενείας δύναμις ὑφίσταται σήμερον τὴν αὐτὴν τύχην μετὰ τῶν ἄλλων μέσων, τὰ ὁποῖα, ὡς εἶδομεν, ἐκμη-

δενίζονται ἐν τῷ πελάγει τῆς ἐπικρατοῦσης ματαιότητος καὶ ἠθικῆς καταπτώσεως. Ὡς ἐκ τούτου ἐλάχιστοι ἀσθενεῖς ἐπωφελοῦνται σήμερον τῆς εὐκαιρίας ὅπως σωθῶσιν, οἱ δὲ λοιποὶ ἀσθενεῖς πάντες καὶ οἱ περικυκλοῦντες αὐτούς, ὡς ἐν μέθῃ διατελοῦντες, περὶ οὐδενὸς ἄλλου σκέπτονται ἢ περὶ τῆς ἀναρρώσεως, καὶ περὶ αὐτῆς μόνον μεριμνῶσι καὶ φροντίζουσιν, ὡς ἐὰν πᾶσα ἄλλη σκέψις ἤθελεν ἀφρεύτως ἐπιφέρει τὴν ἐπιδείνωσιν τῆς ἀσθενείας καὶ τὸν θάνατον, καὶ ὡς ἐὰν ὅλος ὁ σκοπὸς καὶ ὁ προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου ἦτον ἡ ζωὴ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ μόνον ἡ ζωὴ.

~~~~~
ΙΓ'.

Ἡ ἀσθένεια σήμερον γίνεται αἰτία ἁμαρτίας.

Ἡ ἀσθένεια σήμερον θεωρεῖται σπουδαῖον δυστύχημα, καὶ μόνον ὡς τοιοῦτον καταπολεμεῖται, τοῦ δὲ θανάτου καὶ αὐτὴ ἡ ἀνάμνησις ἐμποιεῖ εἰς πάντας φρίκην. Ὁ ἀσθενὴς καὶ οἱ περὶ αὐτόν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, καταλαμβάνονται ὑπὸ πανικοῦ, καὶ περὶ ἀναρρώσεως μόνον σκέπτονται ὅλοι, καὶ περὶ αὐτῆς μόνον φροντίζουσιν. Ὁ δὲ ἱατρὸς θεραπεύει αὐτόν ὡς καὶ τὰ

άλογα ζῶα, διότι ἐν τῇ ἱατρικῇ ὁ ἄνθρωπος ὀλίγον τι διαφέρει τῶν λοιπῶν ζῶων.

Περὶ σωτηρίας τῆς ψυχῆς τοῦ ἀσθενοῦς οὐδεὶς λόγος· διότι τὸ ζήτημα θεωρεῖται λεπτόν· φρονοῦνται δὲ μήπως ἐγγίσωσι καὶ τὴν φιλοτιμίαν τοῦ ἀσθενοῦς, ἢ μήπως ἐμπνεύσωσιν εἰς αὐτὸν ζωηρὰς συγκινήσεις ἢ μελαγχολίαν ἢ ὑπόνοιαν θανάτου, καὶ τραπῇ ἢ κατὰσταίς αὐτοῦ ἐπὶ τὰ χεῖρα.

Οἱ φίλοι καὶ συγγενεῖς κάμνουσι τὰς τυπικὰς ἐρωτήσεις ἢ ἐπισκέψεις, καὶ ἀπέρχονται εὐχόμενοι ταχεῖαν ἀνάρρωσιν. Οἱ δὲ οἰκτεῖοι, ἀναθέτοντες τὰς ἐλπίδας εἰς τὸν ἱατρὸν, ὅστις πολλάκις πέραν τῆς ὕλης δὲν ἀναγνωρίζει τίποτε, ἀναμένουσι τὸ πεπρωμένον.

Ὁ ἀσθενὴς ἐκφέρει πολλάκις φρικτὰ παράπονα κατὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τοὺς πόνους καὶ τὰ βάσανα τὰ ὅποια ὑποφέρει, καὶ οἱ οἰκτεῖοι ἐπίσης διὰ φράσεων ἀσεβῶν ἀρνοῦνται τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ ὡς ἀναξιοπαθοῦντες. Οἱ δὲ συγγενεῖς καὶ ξένοι συνήθως ἢ μένουσι σύμφωνα, ἢ διὰ τῆς σιωπῆς συγκατανεύουσιν εἰς τὴν ἀμαρτίαν, καὶ οὐδεὶς ὑπάρχει ὁ ἐλέγχων πρὸς διόρθωσιν, οὔτε ὁ παρακωλύων τοὺς ἀμαρτάνοντας.

Συνηθίζουσι πολλοὶ νὰ προσκαλῶσι τὸν ἱερέα κατὰ τὰς τελευταίας μόνον στιγμὰς διὰ νὰ μεταδώσῃ τῷ ἀσθενεῖ τὴν θεῖαν Κοινωνίαν, ὅτε.

πνέει τὰ λείψα καὶ δὲν ἔχει ἀλόβητον τῶν πεπραγμένων καὶ οὐδὲν ὠφελείται.

Ὁ ἱερεὺς πράττει τὸ θέλημα τῆς οικογενείας τοῦ ἀσθενοῦς καὶ δὲν τολμᾷ βεβαίως νὰ προθῆ παραιτέρω, διότι ὁ ἀσθενὴς σώματι καὶ ψυχῇ ἀνήκει εἰς τὴν οικογένειαν, ἥτις λογίζεται ἀνωτέρα πάσης συμβουλῆς καὶ νοθεσίας ψυχωφελούς.

Καὶ οὕτως, ἐὰν ὁ ἀσθενὴς ἐπιζήσῃ, ἐξακολουθεῖ τὸν πρότερον βίον, χωρὶς νὰ πορίζηται ὠφελιάν τινα ἠθικὴν ἐκ τῆς ἀσθενείας, ἐὰν δὲ ἐπέλθῃ θάνατος, ἀπέρχεται ὁ τάλας ἀνέτοιμος καὶ ἀπαράσκευος.

Καὶ ἡ μὲν ἀνάρρωσις συνοδεύεται ὑπὸ συγχαρητηρίων τῶν φίλων καὶ τῶν γνωστῶν, τὸν δὲ θάνατον ἐπακολουθεῖ πολυτελὴς κηδεῖα ἀναλόγως τῶν μέσων, τὰ ὅποια διαθέτει ἡ οικογένεια.

Τοιοιουτρόπως καὶ ἐν περιπτώσει ἀναρρώσεως καὶ ἐν περιπτώσει θανάτου, ὁ μὲν ἀσθενὴς οὐδὲν ὠφελείται, ἐκτὸς τῶν ἐπικηδεῖων καὶ ἐπιμνημοσύνων εὐχῶν τῶν ἱερέων, ἢ δὲ ἀμαρτία πλεονάζει· δι' ὃ οἱ περικυκλοῦντες τὸν ἀσθενῆ φέρουσι βαρεῖαν τὴν εὐθύνην διὰ τὴν ἀπώλειαν μιᾶς ψυχῆς, τὴν ὅποιαν ἠδύναντο νὰ σώσωσιν, ἐὰν ἤθελον.

Καὶ οὕτως ἡ ἀσθένεια ὄχι μόνον ὡς μέσον

σωματικῆς ἢ ψυχικῆς σωτηρίας δὲν χρησιμοποιεῖται σήμερον, ὡς ἔπρεπε, ἀλλὰ γίνεται καὶ αἰτία ἀμαρτίας εἰς πολλούς.

Ἴδου πῶς αἱ κοινωνικαὶ προλήψεις καὶ ἡ ἐλλειψὶς ἀγάπης καὶ ἀλληλοδοθησίας καὶ ἡ ἀδιαφορία διαστρέφουσι τὰ πράγματα ἄνευ αἰτίας τινός καὶ ἄνευ συμφέροντος, καὶ πολλαπλασιάζουσι τὴν ἀμαρτίαν.

Εἰς τὴν θεραπείαν τοῦ ὀλεθρίου τούτου κακοῦ καὶ εἰς τὴν μετατροπὴν αὐτοῦ εἰς τὸ ἀντίστοιχον ἀγαθόν, ἀποβλέπει τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον.

II'.

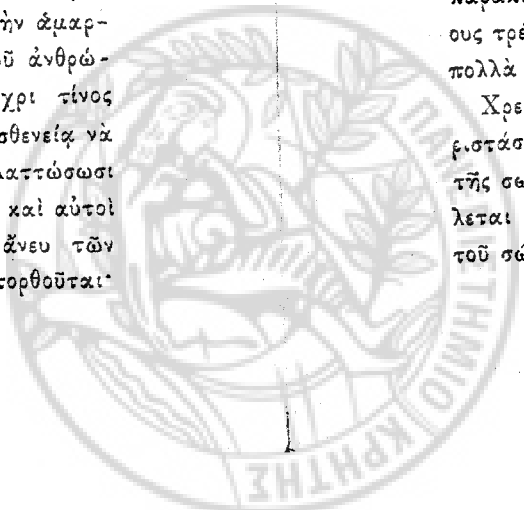
Ἡ ἀσθένεια κατάλληλον μέσον πρὸς καταπολέμωσιν τῆς ἀμαρτίας.

Ἐν τοῖς κεφαλαίοις Z' καὶ IB' εἶδομεν ὅτι ἡ ἀσθένεια ἀφ' ἑαυτῆς περιορίζει τὴν ἀμαρτίαν καὶ ὅτι εἶναι μέσον σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου. Ἐνταῦθα δὲ θὰ ἐξετάσωμεν μέχρι τίνος βαθμοῦ δύνανται οἱ ἄνθρωποι ἐν τῇ ἀσθενείᾳ νὰ καταπολεμῶσι τὴν ἀμαρτίαν καὶ νὰ ἐλαττώσωσι τὰ θύματα αὐτῆς, ὅταν καταβάλλωσι καὶ αὐτοὶ μικρὸν τινα κόπον καὶ προσπάθειαν, ἄνευ τῶν ὁποίων οὐδὲν ἀγαθὸν ἐπὶ τῆς γῆς κατορθοῦται.

διότι διδοὶ μὲν ὁ Θεὸς εἰς ἡμᾶς τὰ μετὰ καὶ τὰς δυνάμεις καὶ πάσας τὰς εὐκολίας διὰ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν, ἀλλ' ἔπαιτεῖ καὶ παρ' ἡμῶν νὰ συνεισφέρωμεν τι διὰ νὰ γινώμεθα ἄξιοι τῶν ἐπαίνων καὶ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ.

Εἶδομεν προηγουμένως ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ ἀσθενείᾳ καὶ ἐν γένει ἐν τοῖς δυστυχήμασιν εἰπέρποτε ἄλλοτε ἐνθυμεῖται τὸν Θεόν, καὶ ἔρχεται εἰς κατάνυξιν, καὶ γίνεται τρόπον τινὰ γῆ· ἀγαθὴ δεχομένη σπόρον καλόν. Ὅσον δὲ σοφὸς καὶ φρόνιμος ἢ καὶ ἰδιότροπος καὶ ἀμαθὴς ἂν ᾖ ὁ ἄνθρωπος, ἔχει πάντοτε ἀνάγκη συμβουλῶν καὶ νοουθεσιῶν καὶ ἐντόνων παρακινήσεων, καὶ ἡρέμως δέχεται καὶ συγκατανεύει εἰς αὐτάς, καὶ μάλιστα εἰς τοιαύτας κρίσιμους περιστάσεις· διότι ὁ ἄνθρωπος μόνος, καὶ μάλιστα ἐν ἀσθενείᾳ εὐρισκόμενος, πολλὰ μὲν ἴσως σέπτεται, ὀλίγον ὁμῶς φροντίζει περὶ ἐκείνων, τὰ ὅποια πρέπει νὰ γίνωσι· βοηθούμενος ὁμῶς καὶ παρακινούμενος ὑπὸ ἀνθρώπων πρὸς τοὺς ὁποίους τρέφει ἀγάπην καὶ σέβας καὶ ἐμπιστοσύνην, πολλὰ δύναται νὰ κατορθώσῃ.

Χρειάζεται λοιπὸν νὰ ἐπωφεληθῶμεν τῆς περιστάσεως ταύτης, ὅπως φροντίζωμεν τόσον περὶ τῆς σωτηρίας τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, ὅσον καταβάλλεται φροντὶς καὶ προσπάθεια περὶ τῆς υγείας τοῦ σώματος αὐτοῦ. Ἡ μία ἐργασία δὲν ἐμπο-

δίδει ποσὸς τὴν ἄλλην. τὸναντίον δὲ ἡ ἥθικὴ
διδασκαλία καὶ ἡ μετὰ ζήλου καὶ ἐνδιαφέροντος
ἐπιτηρυμένη φροντίς περὶ τῆς σωματικῆς καὶ
ψυχικῆς σωτηρίας τοῦ ἀσθενοῦς ὑπὸ ἀνθρώπων
ἐμπνεόντων σεβασμῶν καὶ ἀγάπην, διεγείρει ἐν
αὐτῷ ἥθικὴν τινα χαρὰν καὶ εὐχαρίστησιν καὶ
ἐλπίδα ἀγαθῆν, καὶ ἐμπνέει τὴν γαλήνην τῆς
ψυχῆς καὶ τὴν εἰρήνην τῆς συνειδήσεως, ὅπερ,
ὡς καὶ ἡ ἰατρικὴ ἐπιστήμη δὲν ἀρνεῖται, οὐκ
ὀλίγον συντελεῖ εἰς τὴν θεραπείαν τοῦ σώματος,
καὶ οὐκ ὀλίγον βοηθεῖ καὶ τὸν ἰατρὸν.

Μία τοιαύτη νοθεσία καταλλήλως γιγνο-
μένη καὶ ἐπαναλαμβανομένη, ἀνάγκης παρου-
σιαζομένης. ἄγει τὸν ἀσθενῆ μετ' εὐλαθείας καὶ
φόβου Θεοῦ εἰς τὴν τακτικὴν ἐκπλήρωσιν τῶν
χριστιανικῶν αὐτοῦ καθηκόντων. Καὶ ἐὰν μὲν
ἐπιζήσῃ ὁ ἀσθενής, τὸ ὄφελος δὲν θά ᾔηται μι-
κρόν διὰ τὸν ὑπόλοιπον βίον του. ἐὰν δὲ τελευ-
τήσῃ, ἔχομεν τὴν ἀγαθὴν ἐλπίδα νὰ τύχῃ τῆς
εὐμενείας τοῦ παναγῆθου καὶ φιλάνθρωπου
Θεοῦ.

Τοιοιουτρόπως λοιπόν, σῶζεται μὲν, θεῖα
συνάρσει, μέγα μέρος τοῦ ποιμνίου τῆς ὀρθοδό-
ξου ἡμῶν Ἐκκλησίας σωματικῶς καὶ πνευμα-
τικῶς, διότι πάντες διὰ τῆς ἀσθενείας θά διέλ-
θωμεν καὶ τὰς νοθεσίας θά ἐνωτισθῶμεν ἐν κρι-
σίμοις στιγμαῖς, ἐκτελεῖται δὲ καὶ ἡ ἐντολὴ τοῦ

Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ :
« Ἀγαπήτε ἀλλήλους ».

Ἡ ἐφαρμογὴ μιᾶς τοιαύτης νοθεσίας εἰς τοὺς
ἀσθενεῖς κατ' ἀρχὰς βεβαίως θά ᾔηται ὀλίγον
δυσχερῆς, διότι εἶναι ἀσυνήθης, καὶ διότι οἱ ἄ-
θρωποι κατέχονται ὑπὸ προκαταλήψεως, καὶ
διότι δὲν θά εὐρεθῶσι πρόχειρα τὰ καταλλήλα
πρόσωπα, καὶ διότι τέλος πᾶσα ἀρχὴ εἶναι δύ-
σκολος. Ἀποῦ ὅμως ἐφαρμοσθῇ τὸ πρόγραμμα εἰς
τινας ἀσθενεῖς, καὶ φανῆ τὸ ἀγαθὸν ἀποτελε-
σμα. δὲν θά βραδύνῃ νὰ παρακάμψῃ τὰ ἐμπό-
δια ταῦτα καὶ νὰ γενικευθῇ συστηματικοῦ-
μενον. Τὸ κυριώτερον δὲ εἶναι ὅτι ἡ καινοτομία
αὕτη δὲν προσκρούει οὔτε εἰς τὰ θεῖα οὔτε εἰς
τὰ ἀνθρώπινα, ἀπ' ἐναντίας δὲ ἐξυπηρετεῖ ἀμ-
φότερα. Διότι τὰ ἐπιτελέσοντα τὸ ἔργον τῆς
πνευματικῆς ταύτης νοθεσίας σεβαστὰ πρό-
σωπα δὲν θά ἐπέμβωσιν οὔτε εἰς τὰ ἰδικότερα,
οὔτε εἰς τὰ οἰκογενειακὰ τοῦ ἀσθενοῦς, πλὴν
ἐὰν οἱ οἰκεῖοι ἢ ὁ ἀσθενής ζητήσωσι τοῦτο, οὔτ'
εἰς τὰ καθήκοντα τοῦ ἰατροῦ καὶ ἱερέως, ἀλλὰ
ἐν μόνον ἥθικόν ὄφελος θά ἔχωσιν, ὅτι ἐκπλη-
ροῦσιν ἔργον θεάρεστον καὶ φιλάνθρωπον.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι τὰ περὶ νοθεσίας
τοῦ ἀσθενοῦς εἶναι καθήκοντα τοῦ ἱερέως, ἀλλὰ
γνωρίζομεν καλῶς ὅτι διὰ πολλοὺς λόγους δὲν
ἐφαρμόζονται δυστυχῶς, δυσκόλως δὲ δυνάμεθα

να πεισθώμεν περί μελλούσης βελτιώσεως τῆς καταστάσεως. Τὰς εὐθύνας δὲ ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ δὲν φέρει μόνον ὁ ἀσθενὴς καὶ ὁ ἱερεὺς, ἀλλ' ὅλοι ἡμεῖς· διότι ἐνῶ δυνάμεθα ἀντὶ μικροῦ κόπου νὰ συμπληρώσωμεν τὸ ὅλον οἰκοδομημα πρὸς καταπολέμησιν τῆς ἁμαρτίας, ἀφίνομεν δυστυχῶς αὐτὸ ἀτελεῖς εἰς τὸ μέρος ἐκείνο, ἔθεν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ καταφέρωμεν κατ' αὐτῆς τὰς καιριωτέρας πληγὰς.

Δὲν πιστεύομεν δὲ ὅτι εἶναι δυνατὸν ἢ πρᾶξις αὕτη τῆς νοθεσίας τῶν ἀσθενῶν νὰ θεωρηθῆ ὡς παραβίασις τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου, οὔτε ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τινὰ τὴν ιδέαν ν' ἀφήσῃ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν χριστιανικῶν αὐτοῦ καθηκόντων εἰς τὰς τελευταίας στιγμὰς τῆς ζωῆς αὐτοῦ. Πρόκειται περὶ τῆς σωτηρίας χριστιανῶν ὀρθοδόξων, βαπτισθέντων καὶ γνωρίζοντων τὴν δύναμιν καὶ ἐνέργειαν τῶν Μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας, ὅπου οὐδεμία ὀπισθοβουλία ἢ πονηρία τις δύναται νὰ εἰσχωρῆ. Ὡς δὲ ἡ πρόθεσις τῆς Ἐξομολογήσεως δὲν ἐμπνέει θάρρος πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ μᾶλλον περιορίζει αὐτήν, οὕτω καὶ ἡ νοθεσία ἐν ἀσθενείαις, ὅχι μόνον δὲν θὰ ἐμπνεύσῃ σκέψεις πονηράς, ἀλλὰ καὶ περισσῶς θὰ καταλεμῆ τὴν ἁμαρτίαν.

Καθῆκον τὸ νουθετεῖν τὸν ἀσθενῆ.

Συστήσας ὁ Κύριος ἡμῶν τὸ καθῆκον τοῦ ἐπισκέπτεσθαι προθύμως καὶ βοηθεῖν τοὺς ἀσθενεῖς, προτρέπει βεβαίως ἡμᾶς νὰ ἔλθωμεν εἰς αὐτοὺς ἀρωγοὶ δι' ἐκεῖνα ὧν ἔχουσι χρεῖαν. Σήμερον δὲ οἱ ἀσθενεῖς ὅσῃν χρεῖαν ἔχουσι σωματικῆς θεραπείας, τόσῃν καὶ μεγαλειτέραν μάλιστα χρεῖαν ἔχουσι ψυχικῆς σωτηρίας. Καθῆκον λοιπὸν ἔχομεν περὶ ἀμροτέρων ἀναλόγως νὰ φροντίζωμεν, ἐὰν θέλωμεν εἰλικρινῶς ν' ἀκολουθῶμεν τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου.

Καὶ περὶ μὲν τῆς σωματικῆς θεραπείας τοῦ ἀσθενοῦς ὑπάρχουσι πάντοτε σχεδὸν οἱ φροντίζοντες, τὸ ζήτημα ὁμῶς τῆς ψυχικῆς αὐτοῦ σωτηρίας εἶναι λίαν παρεμειλημένον. Ἴσως διότι ἐπικρατεῖ ἡ γνώμη ὅτι ὁ ἀσθενὴς ἡλικίαν ἔχει, καὶ ὅτι δὲν ἔχει χρεῖαν προτροπῶν πρὸς τὴν ἀκριθεῖ ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων τῶν ὑπὸ τοῦ θεοῦ νόμου ὀριζομένων, διότι γνωρίζει καὶ ἐκπληροῖ αὐτά.

Ἐὰν ὁμῶς θελήσωμεν νὰ κρίνωμεν ἐν ἀληθείᾳ, θὰ εὐρωμεν ὅτι οἱ πλείστοι εἴμεθα σήμερον ἀπολωλότα πρόβατα, καὶ γινόμεθα βορὰ τῶν λύκων· διότι ἐνεκὸν τῆς ἁμαρτίας ἀπομα-

κρυπόμεθα τῶν ποιμένων ἡμῶν, καὶ δὲν ἀκούομεν τὴν φωνὴν αὐτῶν. Οἱ δὲ ποιμένες οὐδὲν πράττουσιν, ἢ εὐρίσκουσιν τὰ ὅσα τῶν ἡμῶν καὶ θάπτουσιν αὐτὰ, διότι ζῶντας δὲν δύνανται νὰ περιστέλλωσιν.

Περὶ ταχέως δὲ μεταβολῆς ἢ ἐπανορθώσεως τῆς λυπηρᾶς ταύτης καταστάσεως, δὲν ὑπάρχει, ἐπὶ τοῦ παρόντος τοῦλάχιστον, ἐλπίς, διότι χρειάζεται νὰ παρέλθῃ ἐποχὴ ὀλοκληρῶς διὰ νὰ ἐπανορθωθῇ τὸ κακόν. Τὸ μόνον δὲ ὅπερ δυνάμεθα, ἐν ἣ εὐρισκόμεθα καταστάσει, νὰ πράττωμεν εἶναι, νὰ εὐρωμεν τὰ μέσα ν' ἀπαλλάττωμεν ἐκ τῶν ὀδόντων τῶν λύκων ὅσα δυνάμεθα πρόβατα.

Ἡ ἀσθένεια παρέχει ἡμῖν ἄρθρα πρὸς τοῦτο τὰ μέσα, ὡς εἶδομεν. Φροντίζοντες περὶ τῆς σωματικῆς θεραπείας τοῦ ἀσθενοῦς, εὐκόλως δυνάμεθα νὰ ποιωμεθα λόγον συγχρόνως καὶ περὶ τῆς ψυχικῆς αὐτοῦ σωτηρίας. Χρειάζεται ὁμοίως πρὸς τοῦτο ἵνα οἱ ἀρμόδιοι, χριστιανικὸν ἐκτελοῦντες καθήκον, ἔλθωσιν ἄρωγοὶ εἰς τὰς ψυχικὰς τοῦ ἀσθενοῦς ἀνάγκας, ἐπειδὴ αὐταὶ παραμελοῦνται, καὶ νοθεύωσιν αὐτὸν ἐν Κυρίῳ.

Τὸ νοθετεῖν τὸν ἀσθενῆ εἶναι πάντοτε ἀγαθὸν καὶ σωτήριον ἐν οἰκδήποτε ἀν' ἡθικῇ καὶ πνευματικῇ καταστάσει εὐρίσκηται οὗτος· διότι ὅσον καὶ ἀν' ἦναι εὐλαβῆς καὶ ἐκπληροῖ τὰ χριστια-

νικὰ αὐτοῦ καθήκοντα, καὶ ἔσον καὶ ἀν' ἦναι τελείος, διὰ τῆς νοθεσίας γίνεται πάντοτε τελειότερος.

Δὲν πρόκειται ὁμοίως τόσον περὶ τῶν δικαίων, ἔσον περὶ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι, ἀποτελοῦντες καὶ τὴν πλειονότητα, ἐξ ἀγνοίας καὶ πλάνης διέρχονται τὸν βίον ἐν ἀμελείᾳ τῶν ἡθικῶν καὶ θερησκευτικῶν καθηκόντων, καὶ εἰσὶν ἀνεπίδεκτοι νοθεσίας καὶ συμβουλῆς ἐν ὅσῳ διατελῶσιν ἐν ὑγείᾳ θαλλούσῃ. Τοὺς τοιοῦτους δὲν δύναται τις νὰ νοθεύσῃ, ἄλλως εἰ μὴ ἐν τοῖς δυστυχήμασι καὶ δὴ ἐν ἀσθενείαις, ὅτε καὶ αὐτοὶ ἐννοοῦσι τὴν πλάνην αὐτῶν, καὶ συνέρχονται ὀλίγον εἰς ἐκτούτους. Διότι ἡ ὕλη ἐν τῇ ἀσθενείᾳ δὲν δύναται νὰ πιέξῃ τὸ πνεῦμα ἐν ὄλῃ αὐτῆς τῇ δυνάμει, ἐνῷ συμβαίνει τὸ ἐναντίον ὅταν ὁ ἄνθρωπος εὐρίσκηται ἐν τῇ ἀκμῇ τῶν δυνάμεων αὐτοῦ. Ἐν τῇ ἀσθενείᾳ τὸ πνεῦμα εὐρίσκει ἐλευθερίαν ἐνεργείας καὶ ἔχει εἴπερ ποτε ἀνάγκην κραταιᾶς νοθεσίας διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸν προορισμὸν αὐτοῦ. Καθῆκον δὲ πάντοτε χριστιανοῦ, ἔχοντος τὴν ἰκανότητα καὶ τὴν δύναμιν τοῦ νοθετεῖν, εἶναι νὰ μὴ ἀφῆσῃ τοιαύτας εὐκαιρίας νὰ παρέλθωσιν ἐπὶ ματαίῳ· διότι, ἀφοῦ ὁ Θεὸς λέγει «χαρὰ γίνεται ἐν οὐρανῷ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι», ἔπιτα· ὅτι ὁ δυνάμενος νὰ προξενῇ τὴν χαρὰν ταύτην ἀμελῶν δέ, κρύπτει ὑπὸ γῆν τὸ τάλαντον ὅπερ

ἐνεπιστεύθη αὐτῷ ὁ Θεός, καὶ φέρε διὰ τοῦτο βαρεῖαν τὴν εὐθύνην.

Ἐπίστευσι πρὸς τοῦτοις ἄνθρωποι· τοιοῦτοι κατελιγμένοι ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, ὥστε τὸ ψυχικὸν μέρος αὐτῶν σχεδὸν ἀπενεκρώθη. Καίτοι δὲ ἐν αὐτοῖς ἐξέλιπε σχεδὸν πᾶν ἕ.τι ὁ Θεός ἐδωρήσατο τοῖς ἀνθρώποις δικηρικὸν ἀπὸ τῶν ἀγρίων ζώων, δὲν ἔπαυσαν ὁμοῦ νὰ ἦναι καὶ ἄνθρωποι καὶ νὰ δεικνύωσι σημεῖόν τι πνευματικῆς ὑπάρξεως. Τὸ σημεῖον τοῦτο ἐν τοῖς δυστυχήμασιν ὑποθαλπόμενον καταλλήλως, δύναται εὐκόλως ν' ἀναπτυχθῆ καὶ νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τὸν πάσχοντα κατάνυξιν, καὶ νὰ σώσῃ αὐτόν. Γνωρίζομεν ἐκ πείρας ὅτι πολλοὶ κακοῦργοι μετενόησαν καὶ ἐσώθησαν ἐν ταῖς φυλακαῖς διὰ τῶν νοουθεσιῶν τῶν ἐπὶ τούτῳ τεταγμένων ἱερέων. Ὡς παράδειγμα φέρομεν καὶ τὸν παρὰ τῷ Ἰησοῦ κρεμασθέντα ληστὴν, ὅστις ἀκούων τὸν ἔτερον ληστὴν βλασφημοῦντα τὸν ἀδίκως σταυρωθέντα αὐτοῖς Ἰησοῦν, ἦλθεν εἰς κατάνυξιν διὰ τὸ ἀδικὸν τῆς πράξεως, καὶ ἠξιώθη τοῦ Παραδείσου παρὰ τοῦ Κυρίου. Ταῦτα εἶναι ἀρκούντως διδακτικὰ ὅτι πολλοὶ δύνανται νὰ σωθῶσι, καὶ εἰς τὰς τελευταίας στιγμὰς αὐτῶν, καὶ ὅτι καθῆκον ἔχομεν νὰ νοουθετῶμεν πάντας τοὺς ἀσθενεῖς καὶ μάλιστα τοὺς παρανόμως βιώσαντας. Ἐὰν ἐξετάσωμεν τοὺς ἀσθενεῖς κατὰ τὰς τε-

λευταίας ἡμέρας τῆς ζωῆς των ὑπὸ τὰς ποικίλας μορφαῖς τῆς ἀσθενείας, ἢ ἰδῶμεν ὅτι συνήθως οἱ παράνομοι βίον διαγαγόντες ὑποκινεῖται εἰς πόνους καὶ σπασμούς καὶ ἄλλα φρικτὰ φαινόμενα. ἐνῷ οἱ εὐσεβεῖς καὶ ἀγαθοὶ ἄνδρες ἀποθνήσκουσιν ἐν ἡσυχίᾳ. Πολλάκις δὲ παρατηρήθη ὅτι ἡ θεία Μεταλήψις κατέπαυσεν ἀμέσως τοὺς παλμούς καὶ τὰς διεγέρσεις τοῦ ἀσθενοῦς. Συμβαίνει δὲ πολλάκις καὶ πολλοὶ, παρανόμως ζήσαντες καὶ τὰ θεία καὶ ἱερὰ καθ' ὅλην τὴν ζωὴν περιφρονήσαντες, νὰ μετανοήσωσιν εἰς τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ζωῆς των καὶ νὰ προσέλθωσιν εἰς τὴν πίστιν. Ταῦτα καὶ τὰ παρόμοια πείθουσιν ἡμᾶς νὰ πιστεύσωμεν ὅτι, ὡς τὸ σῶμα ἐν καιρῷ κινδύνου ἀγωνίζεται ὑπὲρ τῆς σωτηρίας, οὕτω καὶ ἡ ἁμαρτωλὴ ψυχὴ βλέπουσα πρὸ αὐτῆς τὸν ἀπαίσιον κίνδυνον ἀγωνίζεται ὑπὲρ τῆς σωτηρίας καὶ προσδοκᾷ πανταχόθεν βοήθειαν. Ἡ Ἐκκλησία προτρέπει ἡμᾶς νὰ προσκαλέσωμεν τοὺς πρεσβυτέρους, ἵνα προσευχηθῶσιν ἐπὶ τὸν ἀσθενῆ ὑπὲρ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ ὑπὲρ ἰάσεως τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ. Ἐν δὲ τῷ Εὐχολογίῳ ὑπάρχει ἀκολουθία εἰς τοὺς ψυχορραγοῦντας, ἧτις βεβαίως ἐπὶ ματαίῳ δὲν ἐγράφη. Δυστυχῶς ὁμοῦ εἰς τοσοῦτον βαθμὸν πάντα ταῦτα παρημελήθησαν, ὥστε κατήντησαν σήμερον ἄγνωστα καὶ

παράδοξα εἰς τὰς πλείστας οικογενεῖας· ὁ δὲ ἄσθενής ἀπέρχεται μετὰ παραπόνων ὅτι ἐστέρηθη καὶ αὐτῶν τῶν τελευταίων ἐροδίων τῶν εὐχῶν τῶν ἐριέων.

Μία νουθεσία ἀποτελεσματικὴ, ὠφελεῖ βεβαίως τὸν ἄσθενῆ πολὺ περισσότερον, παρ' ὅσον ἢ πολυτελής κηδεύει καὶ τὰ μηρόσυνα· ὡσαύτως καὶ ὁ νουθετῶν τὸν ἄσθενῆ ὠφελεῖται ἡθικῶς πολλῶ μᾶλλον ἢ ὁ συνοδεύων τὴν κηδεύαν.

Τὸ καθήκον τοῦ νουθετεῖν τὸν ἄσθενῆ ἐπιβάλλεται καὶ αὐτὸς ὁ πρακτικὸς ἡμῶν βίος· διότι συμβαίνει πολλάκις ν' ἀποθάνωσιν οἱ ἄνθρωποι ἀπαρρακτούσιν ὄχι μόνον ὑπὸ πνευματικῆν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ κοσμικῆν ἔποψιν· διότι ἀφίνοσι τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἀκανόνιστα, καὶ καταλείπουσι περιουσίαν ἀδιάθετον, ἣτις ἐνίοτε γίνεται ὄργανον σπαταλῆς καὶ διαφθορᾶς ἢ καὶ οὐχὶ σπανίως ἐριδίων καὶ διενέξεων καὶ ἐνίοτε καταρας κατὰ τοῦ τεθνεῶτος. Καὶ οὕτω, ἐκεῖνο ὅπερ μετὰ πολλοῦ πόνου καὶ μόχθου καὶ τίς οἶδεν ἀντὶ πόσων ἀδικιῶν προσεκτήθη, ὄχι μόνον ὄφελος δὲν προὔξενησεν ἐν τῷ ματαίῳ τούτῳ κόσμῳ, ἀλλὰ καὶ αἰτία πολλῶν κακῶν ἐγένετο εἰς τὸν θησαυρίσαντα αὐτό, καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται ὅτι τὸ νουθετεῖν τὸν ἄσθενῆ εἶναι ἔργον ὑψίστης σημασίας

καὶ ὅτι πᾶς ἄσθενής κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἔχει ἀνάγκην νουθεσίας, καὶ ὅτι πᾶς εὐσεβής καὶ φιλόκθρωπος καθήκον ἔχει νὰ ὑποστηρίξῃ αὐτὴν κατὰ τὰς δυνάμεις του.

ΙΓ'.

Τί πρέπει νὰ γνωρίζῃ ὁ ἄσθενής.

Ἡ ἀσθένεια, ὡς εἶλομεν, ἔχει στενοτάτην σχέσιν πρὸς τὴν ἀμαρτίαν, καὶ ἐκ ταύτης συνήθως προέρχεται καὶ πρὸς ὄφελος καὶ σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων πάντοτε γίνεται.

Ταῦτα δὲ πάντα πρέπει νὰ τονισθῶσι καὶ ἐν καιρῷ εὐθέτω εἰς τὰ ὦτα παντὸς ἀσθενοῦς, διὰ νὰ ἐντυπωθῇ καλῶς εἰς αὐτὸν ὅλη ἡ ἀλήθεια. Ὁ ἄσθενής πρέπει νὰ πεισθῇ, ὅτι ὁ ἴδιος διὰ τῆς διαγωγῆς του προὐκάλεσε τὴν ἀσθένειαν, ὅτι ἡ ἀσθένεια θεῖα ἐξοικονομήσει ἐξυπηρετεῖ τὰ συμφέροντά του καὶ πρέπει νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς περιστάσεως ὅπως διορθωθῇ, ὅτι ἡ θεραπεία πρὸ παντὸς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ θελήσεως, ἐξ ἧς καὶ προήλθε, ὅτι ἐν τῇ ἀρχῇ ἡ θεραπεία γίνεται ταχεῖα καὶ εὐκολος, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα θὰ ᾔηται δύσκολος ἢ ἀδύνατος, ὅτι θεραπεία ριζικὴ δὲν γίνεται, ἐὰν δὲν διορθωθῇ ἠθικῶς ὁ

ἀσθενής, ὅτι ἐὰν ἐπαναλαβῇ τὰς παλαιὰς ἐξεις
του θὰ γίνῃ ἐπιβλαβὴς εἰς ἑαυτὸν καὶ εἰς τὴν
οἰκογένειάν του ἕλην. ἂν ἔχῃ ἢ ὅταν θὰ ἔχῃ, ὅτι
θὰ καταστραφῇ σωματικῶς καὶ ψυχικῶς. ὅτι θὰ
δώσῃ λόγον εἰς τὸν Θεὸν διὰ τὴν τοιαύτην δια-
γωγὴν του, ὅτι ὁ προορισμὸς του εἶναι πολὺ διά-
φορος, ὅτι θὰ μετανοῇ προοίους τῆς ἡλικίας,
ἀλλ' εἰς μάτην, ὅτι αἱ παρεκτροπαὶ τῆς νεότη-
τος ἐπιφέρουσι γῆρας πρόωρον καὶ πολυώδυνον,
ὅτι ὡς ἔχει ἐλπίδας ἀναρρώσεως, οὕτω πρέπει
νὰ κανονίσῃ καὶ νὰ διαθέσῃ τὰ ἑαυτοῦ καλῶς,
ἵνα μὴ προκληθῶσι διενέξεις καὶ ἔριδες μετὰ
θάνατον, ὅτι πρέπει νὰ ἐκτελῇ τὰ πρὸς τὸν
Θεὸν καὶ πρὸς τὸν πλησίον καθήκοντά του, ὅτι
πρέπει νὰ ἐτοιμάζῃται διὰ τὴν ἐξοδὸν του ἐκ
τοῦ ματαίου τούτου κόσμου, ὅτι πρέπει νὰ με-
τανοῇ διὰ τὰς ἀμαρτίας του, νὰ ἐξιλεώσῃ τὸν
Θεὸν δι' ὅσων δύναται ἀγαθοεργιῶν, ἐνόσῃ εὐ-
ρίσκεται ἐν τῇ ζωῇ, ὅτι πρέπει νὰ φιλιωθῇ
μετὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ νὰ συγχωρῇ αὐτούς, ὅτι
ἐν τῷ ἄδῃ οὐκ ἔστι μετάνοια, ὅτι ὀφείλει νὰ με-
τανοῇ καὶ νὰ ἐξομολογῆται εἰλικρινῶς καὶ νὰ
μεταλάβῃ τῶν ἀχράντων Μυστηρίων καὶ ἀδια-
λείπτως νὰ προσεύχεται, ὅτι ὀφείλει νὰ προσ-
καλῇ συχνάκις τοὺς ἱερεῖς νὰ προσεύχωνται ἐπ'
αὐτὸν ὑπὲρ ἀφέσεως τῶν ἀμαρτιῶν καὶ ὑπὲρ
ιάσεως τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὅτι

πρέπει νὰ ἐκτελῇ ἀκριβῶς ἕκασ τὰς παραγγε-
λίας τοῦ ἱατροῦ, ὅτι δὲν πρέπει νὰ φοβῆται τὸν
θάνατον, ὅτι ὁ θάνατος εἶναι ἀρχὴ ἀθανασίας,
πρόξενος αἰδίου μακαριότητος εἰς τοὺς εὐσεβῶς
διαβιώσαντας κτλ.

Ταῦτα πάντα εἶναι γνωστὰ εἰς τοὺς πλεί-
στους, ἀλλ' ἡ ὑπόμνησις καὶ ἐπανάληψις αὐτῶν
δὲν θὰ ἦναι περιττή. Φίλιππος ὁ βασιλεὺς ἐγνώ-
ριζεν ὅτι εἶναι ἄνθρωπος καὶ ὁμοῦς διέταξε τὸν
ὕπηρετόν του νὰ τῷ ὑπαμιμνήσκῃ τοῦτο καθ'
ἐκάστην πρωΐαν. Δὲν πρέπει νὰ συστελλώμεθα
ἐκεῖ ὅπου δὲν ὑπάρχει τι ἄξιον μομφῆς. Ὡς δὲ
φροντίζομεν περὶ τοῦ σώματος ἡμῶν ἄνευ συστο-
λῆς, οὕτω πρέπει νὰ φροντίζομεν καὶ περὶ τῆς
ψυχῆς ἡμῶν. Ἐὰν δὲν ἐκλείψῃ τὸ ψεῦδος καὶ ἡ
ὑποκρισία δὲν δυνάμεθα νὰ σωθῶμεν Ἐκαστος
γνωρίζει καλῶς τὰς ἀμαρτίας καὶ τὰς ἐλλείψεις
του, καὶ δύναται εὐκόλως νὰ κρίνῃ καὶ περὶ τῶν
ἄλλων. Χρειάζεται ἀλληλοβοήθεια διὰ νὰ πέσῃ
τὸ προσωπεῖον. Ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι θὰ λάβωσι
τὴν πρωτοβουλίαν, θὰ πράξωσιν ἔργον ἀποστολι-
κόν, καὶ θὰ γίνωσι σωτῆρες τῆς ἀνθρωπότητος.
Ἴσως κατ' ἀρχὰς νὰ γίνωνται ἀντικείμενον
χλευασμοῦ καὶ εἰρωνείας, ἀλλ' ἡ δύναμις καὶ ἡ
εὐλογία τοῦ Θεοῦ θὰ ἦναι μετ' αὐτῶν, καὶ θὰ
κερδήσωσιν εἰς τέλος τὸν ἀμάραντον στέφανον.
Ταῦτα πάντα ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ ὁ ἀσθενής.

Ὁ ἀσθενὴς δὲν πρέπει πρὸς ταῦτοις νὰ λησμονῇ ποτε ὅτι καθήκον ἔχει νὰ φροντίζῃ περὶ τῆς ἰδίας ἐαυτοῦ ψυχικῆς σωτηρίας πρὸ τῆς ἀσθενείας ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν χρόνον αὐτῆς· διότι ἕκαστος ἔλαβε παρὰ τοῦ Θεοῦ τὰς ἀπαιτούμενας δυνάμεις διὰ νὰ σώσῃ τὴν ἐαυτοῦ ψυχὴν, ὁ δὲ ἀναμένων παρ' ἄλλου ψυχικὴν σωτηρίαν, τόσον μόνον ὠφελεῖται ὅσον καὶ ὁ ἐκνηρὸς ἐπαίτης ὁ τείνων τὴν χεῖρα δι' ἐλεημοσύνην.

Ὁφείλει δ' ὡσαύτως νὰ δώσῃ μεγάλην προσοχὴν καὶ ἀκρόασιν εἰς τὰς νοουθεσίας τῶν ἀρμοδίων, ἔστω καὶ ἂν νομίζῃ ὅτι ἐξετέλεσε πλήρως τὰ χριστιανικὰ αὐτοῦ καθήκοντα· διότι ἡ περιφρόνησις τῆς νοουθεσίας δηλοῖ ἕπαρσιν φαρισαϊκὴν, ἣτις καταστρέφει πᾶσαν προηγουμένην ἀρετὴν. Ὅχι δὲ μόνον ὀφείλει ν' ἀκροάζεται ταπεινῶς πᾶσαν νοουθεσίαν, ἀλλὰ καὶ νὰ δείξῃ προθύμως ὅτι ἔχει ἀνάγκην τοιαύτης, καὶ νὰ ἐκτελῇ αὐτὴν μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαβείας καὶ ἄκρας ταπεινοφροσύνης, διότι ὁ ἄνθρωπος ὅσον καὶ ἂν νομίζῃ ὅτι ἐκτελεῖ τὰ χριστιανικὰ αὐτοῦ καθήκοντα, πάντοτε ὁμῶς ἀπέχει πολὺ τῆς τελειότητος, τὴν ὁποίαν ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν ὁ Χριστός.

Ὁ ἀσθενὴς τέλος πρέπει νὰ γνωρίζῃ τὴν δύναμιν τῆς προσευχῆς κατὰ τῆς ἀσθενείας, καὶ ἀδιαλείπτως πρέπει νὰ προσεύχεται νοερῶς καὶ

ἐκ ψυχῆς πεπληρωμένως τῆς πρὸς τὸ Θεὸν πίστεως, ἐλπίδος καὶ ἀγάπης. Προσευχόμενος δὲ ὀφείλει πρῶτον νὰ ζητῇ παρὰ τοῦ Θεοῦ δύναμιν γὰρ ἐκπληρῶσθαι τὰ χριστιανικὰ αὐτοῦ καθήκοντα ὅσα παρέλειψε, καὶ ἕνεκα τοῦ ὁποίου ἐπλήθην εἰς αὐτὸν ἡ ἀσθενεία. Ἐστω δὲ βέβαιος ὅτι, ὅταν τὰ αἰτήματα αὐτοῦ εἶναι σύμφωνα πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ γίνωνται μετ' ἐγκαρδίου εὐλαβείας, λαμβάνει αὐτὰ ἀφραγκτως, καὶ σὺν αὐτοῖς πάντα τὰ ἄλλα ἀγαθὰ.

ΙΖ'.

Ὁ ἀσθενὴς πρὸ τοῦ θανάτου.

Συνήθως δὲν γίνεται ἐνώπιον τοῦ ἀσθενοῦς λόγος περὶ θανάτου, διὰ νὰ μὴ διεγείρηται ἐν αὐτῷ φόβος καὶ ταραχὴ, καὶ ἐπιδεινωθῇ οὕτως ἡ κατάστασις του. Ἄλλ' εἶνε γνωστὴ ἡ ἀλήθεια ὅτι, ὅστις ἀγαπᾷ τὴν ζωὴν δὲν πρέπει νὰ φοβῆται τὸν θάνατον, καὶ ὅστις ἐτοιμάζεται πρὸς τὰ λυπηρά, κερδαίνει τὰ πλοῦσια.

Πολλοὶ ὁμῶς καὶ ἐν πλήρει ὑγείᾳ εὐρισκόμενοι φρίττουσιν ἀκούοντες τὴν λέξιν ταύτην. Ἄλλ' ἐὰν ὄχι χάριν τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ψυχικῆς σωτηρίας, τοῦλάχιστον χάριν ὑγείας, καὶ ἡσυχίας καὶ μακροβιότητος πρέπει ὁ ἄνθρωπος,

ἀσθενής ἢ θνήσκει, νὰ συνηθίσῃ νὰ μὴ φοβῆται τὸν θάνατον.

Ὁ φόβος τοῦ θανάτου εἶναι πικρότερος ἢ αὐτὸς ὁ θάνατος, καὶ πολλῶν ἀνθρώπων ταράττει τὴν εὐτυχίαν, καὶ πολλοὺς εἰς τὸν ἔθνη προώρως ἐπεμύβην, ὥστε καλὸν καὶ σωτήριον εἶναι, ἀποῦ ἕκαστος γνωρίζῃ καλῶς ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ διαφύγῃ τὸν θάνατον, νὰ προσπαθῇ παντὶ τρόπῳ νὰ ἐξοικειωθῇ πρὸς αὐτόν, συμμετέχων τῶν πενήθιμων περιστάσεων συγγενῶν καὶ φίλων, ἀκούων καὶ ἀναγινώσκων συγγράμματα περὶ αὐτοῦ, καὶ μνηθάνων τί ἐστὶ πράγματι θάνατος, καὶ ὅπερ κυριώτερον, πιστεύων εἰς ὅσα ἡ θρησκεία ἡμῶν καὶ ἡ ἀληθὴς φιλοσοφία περὶ αὐτοῦ ἐδίδαξαν· διότι πᾶν κακόν, ἐντὸς ἡμῶν αὐτῶν ὑπάρχον καὶ διαταράττον τὴν ἡσυχίαν καὶ εὐτυχίαν ἡμῶν, ἐξ ἀγνοίας τῆς ἀληθείας καὶ ἐξ ἀπιστίας προέρχεται· καὶ ἐν κηφῇ καὶ τεταραγμένῳ συνειδῶτι ἐμφωλεύει.

Ὁ φόβος τοῦ θανάτου οὐδέποτε δύναται νὰ ἐνοικήσῃ ἐν πεφωτισμένῃ καὶ καθαρᾷ συνειδήσει. Ὁρροίλομεν λοιπὸν νὰ φωτίζωμεν καὶ νὰ καθαρρίζωμεν τὴν συνειδήσιν μας διὰ ν' ἀπαλλαγθῶμεν τοῦ φοβεροῦ τούτου ἔχθρου τοῦ σώματος καὶ τοῦ πνεύματος ἡμῶν. Ὁ δὲ φωτισμὸς καὶ καθαρρισμὸς τῆς συνειδήσεως ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ καὶ ὁλων τῶν

χριστιανικῶν ἡμῶν καθήκοντων μετ' εὐλαβείας καὶ καθαρᾶς πίστεως.

Ὁ καλὸς χριστιανὸς, ὁ πράκτων ἔργα εὐσεβείας καὶ δικαιοσύνης, ὄχι μόνον δὲν φοβέται τὸν θάνατον, ἀλλὰ καὶ ἀπενίξει πρὸς αὐτόν. Ἐταν ἀναποφεύκτως ἐπιστῇ, μετ' ἀγαθῆς ἐλπίδος καὶ βεβαίας χαρᾶς, διότι διὰ τοῦ θανάτου χωρίζεται τῆς φθορᾶς, ἐλευθεροῦται τῆς δουλείας, ἀπαλλάσσεται τῆς ταραχῆς καὶ τῶν πόνων, καὶ ἀπολαύει τῆς αἰωνίου μακαριότητος.

Ὅστις λοιπὸν ὑπολείπεται εἰς τὴν πίστιν καὶ εἰς τὴν δικαιοσύνην, καὶ εἰς τὴν εὐσέθειαν, ἄς φροντίσῃ ν' ἀλλάξῃ βίον, διὰ νὰ μὴ φοβῆται τὸν θάνατον. Ὁ δὲ θάνατος τότε δὲν ἔρχεται προώρως φοβερὸς καὶ ἄγριος, ἀλλ' ἔρχεται ἤρεμος καὶ γλυκὺς, ὅταν ἡ ὥρα ἐπιστῇ.

III'.

Ὁ ἀσθενὴς πρὸ τοῦ ἱατροῦ.

Ὁ ἀσθενὴς καλὸν εἶναι νὰ γνωρίζῃ τὰς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις καὶ τὰς ἠθικὰς ἀρχὰς τοῦ ἱατροῦ του, καὶ νὰ ἀποφεύγῃ τὸν ἄθεον ἱατρόν, ἵνα μὴ γίνῃ ἔρμαιον ἀπάτης καὶ πάθη σωματικῶς καὶ ψυχικῶς. Διότι ὁ ἄθεος ἱατρὸς φέρει μεθ' ἑαυτοῦ κατὰ τὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματος

ελα τὰ εὐλαθεῖα ἀποτελέσματα τῆς ἀθείας καὶ ποιεῖ κοινωνοὺς αὐτῶν τοὺς πελάτας καὶ φίλους αὐτοῦ. Θεραπεύει τὴν νόσον ὄχι ὡς ἀποτελεσματῶν καταχρήσεων, ἀλλ' ὡς ἐμπόδιον εἰς αὐτάς. Παρεξηγεῖ τὴν σωφροσύνην, τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὴν νηστείαν, καὶ ἰσχυρίζεται ὅτι αὗται ἐπιφέρουσιν ἐξάντλησιν τῶν δυνάμεων καὶ καθιστῶσι τὸ σῶμα ἐπιρρεπὲς εἰς τὰς ἀσθενείας. Τὴν μικρὰν ἀσθένειαν μεγαλοποιεῖ διὰ ν' ἀποκτήσῃ φήμην καὶ νὰ κερδοσκοπή. Παρατείνει πολλάκις τὴν θεραπείαν καὶ βασανίζει τὸν ἀσθενῆ ἄνευ σπουδαίας τινὸς αἰτίας. Τὴν θρησκείαν κατηγορεῖ ὡς ἐμπόδιον εἰς τὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν πρόοδον, τὴν δὲ εὐσέβειαν παριστᾷ ὡς πλάνην ἀνθρώπων περιορισμένου πνεύματος, τὴν δὲ περιφρόνησιν παντὸς ἱεροῦ καὶ ὁσίου θεωρεῖ ὡς σημεῖον ἀναπτύξεως καὶ παιδείας. Ἐν γένει προσπαθεῖ μετὰ πάσης εὐφραδείας καὶ ἡδυλογίας καὶ δοκούσης τινὸς πολυμαθείας νὰ γίνῃ ἀρεστὸς εἰς τὸν ἀσθενῆ, διὰ νὰ ἔχῃ αὐτὸν ἀντικείμενον ἐκμεταλλεύσεως.

Ὁ ἀσθενὴς λοιπὸν ὀφείλει ν' ἀποφεύγῃ τὸν ἄθεον ἰατρόν. διὰ νὰ σώσῃ ἑαυτὸν καὶ τὴν ἐπιστήμην· διότι ἡ ἐπιστήμη εἰς χεῖρας ἀθέου ἰατροῦ εἶναι ὅ,τι τὸ δηλητήριον εἰς χεῖρας παράφρονος, βλάπτει καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς ἄλλους.

Καίτοι δὲ βεβαίως ὅλοι οἱ ἰατροὶ τῆς σήμε-

ρον δὲν εἶναι παραδοξολόγοι καὶ ἀνεὶ ἀεὶς πρὸς τὰ θεῖα καὶ τὴν θρησκείαν. ἕλεος ἔμας ἰ κοινῶς φαντάζεται δυστυχῶς αὐτοὺς ὡς ἄθεους καὶ ὕλιστας. Ἐὰν δὲ ἰατρός τις δεικνύῃ εὐσεβεῖαν, τοῦτο θαυμάζεται συνήθως ὡς σπάνιον φαινόμενον.

Ἡ ἀδίκως ἐπικρατοῦσα γενικῆ αὕτη ἰδέα καθίστησι φυσικῶ πῶ λόγῳ τὸν ἰατρόν ὄχι ὅσον πρέπει ἀξιόπιστον εἰς τὸν ἀσθενῆ, ὁ ἴποιος, ἐνεκεν τούτου, πολλάκις δὲν ἐκτελεῖ τὰς παραγγελίας τοῦ ἰατροῦ, οὔτε λαμβάνει τὰ διαταχθέντα φάρμακα. Διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους καὶ πολλοὶ ἀποφεύγουσι νὰ προσκαλέσωσι τὸν ἰατρόν ἐγκαίρως, ἢ καὶ εἰς ἐλαφρὰς ἀσθενείας, ὅπερ πολλάκις δὲν ἀπολήγει εἰς εὐχάριστα ἀποτελέσματα. Ὅχι δὲ μόνον οἱ εὐλαθεῖς ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ μὴ ἐπὶ εὐλαθείᾳ πρὸς τὰ θεῖα διακρινόμενοι ἀσθενεῖς, δὲν δύνανται νὰ ἔχωσι τὴν ἀπαιτούμενην ἐμπιστοσύνην πρὸς τοὺς ἰατροὺς, διότι ἐξ ἑαυτῶν κρίνουσι τὰ ἀλλότρια. Εἶναι δὲ γνωστὸν, πόσον ἐπηρεάζει τὴν υἰεῖαν τοῦ ἀσθενοῦς ἡ δυσπιστία καὶ ὑποψία τὴν ὁποίαν ἔχει πρὸς τὸν θεραπεύοντα αὐτὸν ἰατρόν.

Τῆς ἐκρύθμου ταύτης καταστάσεως δύναται ἀσφαλῶς ν' ἀπαλλαγθῇ πᾶς ἀσθενής, ἐκλέγων ἰατροὺς εὐλαθεῖς, ἔχοντας στερεὰς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις καὶ ἀρχὰς χριστιανικῆς ἠθικῆς.

Ὁ εὐσεβὴς ἰατρός ἐμπνέει εἰς τὸν ἀσθενῆ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἐντόπως καλῆν, καὶ δεικνύει ὅτι ἔχει ὄχι μόνον ἀνθρώπινην ἀλλὰ καὶ θεϊὰν τινὰ δύναμιν. Καὶ αὐτὸς μὲν ἐπιλατρεῖ μετὰ κύρους ἐπιστημονικοῦ καὶ θερησκευτικῆς εὐλακρινείας περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς τοῦ ἀσθενοῦς, καὶ ἐμπνέει εἰς αὐτὸν ἐμπιστοσύνην, διότι λέγει: ἀληθείας ἔνευ ὑπεκφυγῶν καὶ ὀπισθοβουλίας. Ὁ δὲ ἀσθενὴς ἐπιβλαβὴς εἰς ἑαυτὸν θεωρεῖ νὰ μὴ ἐκτελῇ πληρέστατα πάσας τὰς παραγγελίας αὐτοῦ, καὶ νὰ μὴ ἀκολουθῇ ὅσον τὸ δυνατόν ἀπαρεγκλίτως τὰς συμβουλὰς καὶ ὁδηγίας αὐτοῦ.

Ὁ εὐσεβὴς ἰατρός διδάσκει τὸν ἀσθενῆ ὅσας ἀληθείας πρέπει νὰ γνωρίζῃ περὶ ἀσθενείας ὡς ἀνθρώπος ἔχων σῶμα θνητὸν καὶ ψυχὴν ἀθάνατον, συνιστᾷ εἰς αὐτὸν τὴν τήρησιν τῶν ἐντελῶν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἀφοσίωσιν πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ ἀκολουθίαν τῶν ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων, ἀποδεικνύων ἐπιστημονικῶς καὶ θεολογικῶς ὅτι αὐταὶ εἶναι οἱ θεμελιώδεις κανόνες τῆς υγείας καὶ εὐρωστίας τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὅτι αὐταὶ προξενοῦσι τὴν ἀληθῆ εὐδαιμονίαν ἐπὶ τῆς γῆς. Ὑποδεικνύει εἰς τὸν ἀσθενῆ τὴν ἱαματικὴν ἰσχὺν τῶν Μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας, καὶ προτρέπει αὐτὸν νὰ προσκαλῆ ἀφεύκτως τὸν ἱερέα διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν θρη-

σκευτικῶν αὐτοῦ καθήκόντων, καὶ λαμβάνων ὡς ἀφορμὴν καὶ παράδειγμα τὸν ἀσθεῆ. διδάσκει τὴν εὐλακρινεῖν τὸ τί ὀρθρὸν καὶ τί τὸ καλοῖον, τί ἐστὶ πραγματικὴ εὐγένεια καὶ τί ψευδοπολιτιμῶς, τί ἐστὶ καθῆκον καὶ τί προλήψεις, τί κολλακεία καὶ τί εὐλακρινεῖα, τί ἐστὶν εὐτυχία καὶ τί δυστυχία, τί δόξα καὶ τί ματαιότης, τί ἀλήθεια καὶ τί ψεῦδος.

Ὁ εὐσεβὴς ἰατρός ἐπισκέπτεται τοὺς πτωχοὺς ὡς καὶ τοὺς πλουσίους, καὶ συμβουλεύει τὴν ἀλληλοβοήθειαν καὶ τὴν ἀγάπην, ἐκτιμᾷ τὴν ἀρετὴν καὶ πατάσσει τὴν ἀμαρτίαν, καὶ ἐν γένει γίνεται ἀπόστολος Χριστοῦ διδάσκων καὶ θεραπεύων τὰς ψυχὰς καὶ τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ εὐσεβὴς ἰατρός, ἐὰν δὲν πράττῃ ἰκριθῶς ὅσα ἀνωτέρω εἶπομεν, τοῦλάχιστον δὲν διδάσκει θεωρίας ὑλιστικῆς, ἀλλ' ἀντιθέτως πρὸς τοὺς ἀθέους συναδέλφους του, καταπολεμεῖ τὴν ἀθειαν καὶ τὴν ἀσεβειαν, ὅπερ καὶ μόνον ἀρκεῖ νὰ πείσῃ τὸν ἀσθενῆ, ὅτι μεγίστην ὑπηρεσίαν προσφέρει εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ ὅτι εἶναι διὰ τοῦτο ἄξιος περισσοτέρας ἐμπιστοσύνης ἢ ὁ ἀσεβὴς ἰατρός.

Ὁ ἀσθενὴς τέλος πρέπει νὰ γνωρίζῃ ἀφεύκτως, ὅτι θεραπευόμενος ὑπὸ εὐσεβοῦς ἰατροῦ, δύναται νὰ ἐλπίσῃ καὶ παρὰ Θεοῦ βοήθειαν, ἐνῶ

ἐὰν ἐν γνώσει παραδίδῃται εἰς χεῖρας ἀσεβοῦς
ιατροῦ, οὐδεμίαν ἐλπίδα βοηθείας ἐκ Θεοῦ δύ-
ναται νὰ ἔχῃ· διότι ὡς ἀποστρέφεται ὁ Θεὸς
τοὺς ἀσεβεῖς, οὕτως ἀποστρέφεται καὶ τοὺς ἐμ-
πιστευομένους εἰς αὐτοὺς, καὶ προσδοκῶντας
παρ' αὐτῶν ἀγαθόν.

~~~~~  
ΙΘ'.

Ἱατρικὴ καὶ Θρησκεία.

Ὁν τρόπον εἶναι συνδεδεμένον τὸ σῶμα μετὰ
τῆς ψυχῆς καὶ ἡ ἀσθένεια μετὰ τῆς ἀμαρτίας,
οὕτω συνδέεται καὶ ἡ ἱατρικὴ μετὰ τῆς θρη-
σκείας. Καὶ οἷον σχέσιν ἔχει τὸ σῶμα πρὸς τὴν
ψυχὴν καὶ ἡ ἀσθένεια πρὸς τὴν ἀμαρτίαν, τοι-
αύτην σχέσιν ἔχει καὶ ἡ ἱατρικὴ πρὸς τὴν θρη-
σκείαν. Ὅσον δὲ ἀνωτέρα εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ σώ-
ματος, τοσοῦτον ἀνωτέρα εἶναι καὶ ἡ θρησκεία
τῆς ἱατρικῆς καὶ πάσης ἄλλης ἐπιστήμης.

Ὁ ἄνθρωπος συγκείμενος ἐκ σώματος καὶ
ψυχῆς καὶ ὑποκείμενος εἰς ἀμαρτίαν καὶ ἀσθέ-
νειαν, ἔχει ἀνάγκην τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἱατρι-
κῆς. Καὶ ἡ μὲν θρησκεία θεραπεύει τὴν ψυχὴν
καὶ τὴν ἀμαρτίαν, ἐν μέρει δὲ καὶ τὸ σῶμα καὶ
τὴν ἀσθένειαν, ἡ δὲ ἱατρικὴ θεραπεύει τὸ σῶμα
καὶ τὴν ἀσθένειαν, ἐν μέρει δὲ καὶ τὴν ψυχὴν καὶ

τὴν ἀμαρτίαν. Μόνη δὲ ἡ θρησκεία, θεραπεύ-
ουσα ἄνευ τῆς ἱατρικῆς, προσπαθεῖ νὰ καταπνίγῃ
τὰς σωματικὰς ἀπαιτήσεις, καὶ νὰ ἀναβιβάσῃ
τὸν ἄνθρωπον εἰς ὑπερκόσμιον ὄν, ὅπερ εἰς τὴν
φύσιν τοῦ ἀνθρώπου εἶναι λίαν δύσκολον. Διὰ
τοῦτο λέγει διὰ τοῦ προφήτου ὁ Κύριος· «Καὶ
ιατρῶ δὸς τόπον, καὶ γὰρ αὐτὸν ἔκτισε Κύριος·
καὶ μὴ ἀποστήτω σου, καὶ γὰρ αὐτοῦ χρεῖα.
Κύριος ἔκτισεν ἐπὶ γῆς φάρμακα, καὶ ἄνθρωπος
σοφίμος οὐ προσοχθεῖ αὐτοῖς». Σειρ λή.

Ἄλλὰ καὶ μόνη ἡ ἱατρικὴ ἄνευ τῆς θρη-
σκείας, προσπαθεῖ νὰ καταπνίγῃ τὰ συναισθή-
ματα τῆς ψυχῆς, καὶ νὰ ὑποβιβάσῃ τὸν ἄνθρω-
πον εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀλόγων ζώων, ὅπερ ἀντί-
κειται εἰς τὴν φύσιν καὶ τὸν προορισμὸν τοῦ ἄν-
θρώπου.

Οὕτως ἐχούσης τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἱατρι-
κῆς παρέδωκεν ὁ Θεὸς αὐτάς μετὰ τῶν ἄλλων
δῶρων εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀνθρώπων, ἵνα ποι-
ῶνται λογικὴν χρῆσιν αὐτῶν.

~~~~~  
Κ'.

**Ἡ ἱατρικὴ ἀπομακρυνομένη τῆς
θρησκείας, δὲν ἐκτελεῖ τὸν
προορισμὸν αὐτῆς.**

Εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀνθρώπων, ὃν τρόπον τὰ

ἄλλα δῶρα τοῦ Θεοῦ, οὕτω καὶ ἡ ἱατρικὴ γίνε-
ται ὄργανον ματαιοφροσύνης καὶ εἰδωλολατρίας
καὶ ὑπηρετεῖ τὴν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν καὶ ἰδι-
οτέλειαν. Οἱ θεράποντες αὐτῆς ἀπομακρυνόμενοι
τῆς θρησκείας, καὶ ἐκθαμβοὶ γινόμενοι πρὸ τοῦ
μεγαλείου καὶ τῆς κήλης τῆς ἐπιστήμης, ὡς
πάσχουσι καὶ οἱ συνάδελφοὶ τῶν θεράποντες τῶν
ἄλλων ἐπιστημῶν, καὶ ὑποπίπτοντες εἰς τὴν
συνήθη ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν τῆς δυσπιστίας
περὶ θεῶν καὶ οὐρανίων, θεοποιῶσιν αὐτὴν τὴν
ἐπιστήμην μὴ προσέχοντες δὲ οἱ πλείστοι εἰς τὴν
θρησκείαν καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὴν ἁμαρτίαν,
θεραπεύουσι μόνον τὸ σῶμα καὶ τὴν ἀσθένειαν.
Διὰ νὰ ικανοποιήσωσι δὲ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς
ψυχῆς καὶ ν' ἀπαλλαγῶσιν ἅπαξ διὰ παντὸς
τῶν θρησκευτικῶν συναισθημάτων αὐτῆς, κηρύτ-
τουσι τὴν ἀθείαν καὶ τὸν ὕλισμόν, καὶ διακόπτουσι
πᾶσαν σχέσιν αὐτῶν πρὸς τὴν θρησκείαν. Καὶ
οὕτω μεταχειριζόμενοι ὡς ὄπλον τὴν ἐπιστήμην,
καὶ ὑποσχόμενοι τὴν βασιλείαν ἐπὶ τῆς γῆς,
ἄλλους τῶν ἀνθρώπων παρασύρουσιν πρὸς ἑαυ-
τούς, ἄλλων τὰς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις κλονί-
ζουσι καὶ ἄλλους εἰς δισταγμὸν καὶ ἀμφιβολίαν
περὶ τῆς ἀληθείας ἐμβάλλουσι, καὶ μετεώρους
αὐτούς καθιστῶσιν.

Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει, ἐπόμενον εἶναι νὰ
μὴ ρθάνῃ ἡ ἱατρικὴ εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀποστολῆς.

αὐτῆς, καὶ νὰ μὴ ἐκτελεῖ τὸν προορισμὸν τῆς
ἀναγκαζομένη ἄνευ τῆς θρησκείας νὰ καταφεύγῃ
εἰς ψεύδη καὶ ἀπάτην, ὡς θὰ ἴδωμεν ἐπομένως.

ΚΑ'.

Ἡ ἱατρικὴ ἄνευ τῆς θρησκείας ἀπατᾷ.

Εἶδομεν ὅτι ἡ ἱατρικὴ θεραπεύουσα ἄνευ τῆς
θρησκείας, προσπαθεῖ νὰ καταπνίγῃ τὰ συναισθη-
ματα τῆς ψυχῆς, καὶ δὲν δύναται ἄλλως νὰ πρά-
ξῃ. Ἀλλὰ τὰ συναισθηματὰ ταῦτα, φυσικῶ τῶ
λόγῳ, δὲν πνίγονται παντελῶς, καὶ ἐνδεχόμενον
μὲν εἶναι εἰς πολλὰς περιστάσεις νὰ κοιμῶνται
ὑπνον βαθύν, ἀλλ' εἰς κρίσιμους στιγμὰς ἐξεγεί-
ρονται τοῦ ληθάργου.

Ὁ ἀσθενής, ὡς ἄνθρωπος τυχὼν παιδιοθέ-
τητικῆς τινος καὶ θρησκευτικῆς ἀγωγῆς, καὶ ἀκού-
σας ἐν τῷ καθημερινῷ βίῳ τὰς διδασχὰς τῆς Ἐκ-
κλησίας, ἔχει ἔννοιαν τοῦ θανάτου, αἰσθάνεται
τύψεις τοῦ συνειδότητος διὰ τὸ παρελθόν, φοβέται
διὰ τὸ μέλλον, συγκινεῖται καὶ ταράττεται διὰ
τὸ ἐνεστώδες. Ἐπειδὴ ὅλα ταῦτα ἐπηρεάζουσι τὴν
ὕγιαν τοῦ ἀσθενοῦς, ἡ ἱατρικὴ, διὰ νὰ παρα-
κάμψῃ τὸν σκόπελον, ἀναγκάζεται νὰ μεταχει-
ρισθῇ ψεύδη καὶ πονηρίας, καθιστῶσα τὸν τέλει-

ον άνδρα εις παιδιον, μεταπλάττουσα τὰ λυπηρὰ εις εὐθυμια, τὰ δυσάρεστα εις εὐάρεστα, τὰς όμιλίαις εις διηγήματα, τὰ σοβαρὰ εις άστεία, τὸ παρελθόν εις λήθην, τὸ μέλλον παριστῶσα πάντοτε ρόδινον, τὸ παρὸν πάντοτε εὐχάριστον, οὐδέως συμβουλευούσα, οὐδέως υποδεικνύουσα τὸ μάταιον τοῦ κόσμου καὶ τὸ βέβαιον τοῦ θανάτου. Καὶ αὐτὸς ὁ ασθενὴς έννοεὶ τὴν άπάτην καὶ τὸ έκτροπον τῆς καταστάσεως, καὶ ζητεῖ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μόνη ἡ θρησκεία δύναται νὰ παράσχη.

Ἡ θρησκεία θεραπεύει τὴν τοιαύτην κατάστασιν τοῦ ασθενοῦς διὰ τῆς πίστεως καὶ έν πλήρει ἀληθείᾳ. Θεωρεῖ τὸν ασθενῆ ἄνθρωπον λογικόν, ἔχοντα συναίσθησιν τῆς πραγματικῆς καταστάσεώς του· δὲν ἀποκρύπτει εις αὐτὸν τὸ γενικόν τοῦ θανάτου, ἀλλὰ διδάσκει τί ἐστὶ θάνατος, ἐπανορθοῖ τὸ παρελθόν του, τακτοποιεῖ τὸ παρὸν του, ἐφοδιάζει τὸν ασθενῆ διὰ τὸ μέλλον του, γνωστοποιεῖ τὸ ἄγνωστον, καθησυχάζει τὴν συνείδησιν καὶ ἱκανοποιεῖ καὶ ἀναπαύει αὐτόν.

Ἡ διδασκαλία καὶ ἡ τάξις αὕτη τῆς θρησκείας συντελεῖ πολὺ περισσότερον εις τὴν βελτίωσιν τῆς υγείας τοῦ ασθενοῦς, παρὰ αἱ μεθοδεῖαι τῶν ἱατρῶν. Ἐὰν εις ὅλους γενικῶς τοὺς ασθενεῖς δὲν ἐφαρμόζηται ἡ γνώμη αὕτη, τοῦτο πρέπει ν' ἀποδώσωμεν εις τὴν σημερινὴν πνευ-

ματικὴν κατάπτωσιν, τὴν ὁποῖαν βραίλομεν νὰ πολεμῶμεν.

Ἐὰν δ' ἡ ἱατρικὴ δυσχερίζεται· εἶσι καὶ ἡ θρησκεία άπατᾶ, πάλιν τὸ ψεῦδος μεταχειρίζεται, διότι τὰ μετὰ θάνατον οὐδεμία ἐπιστήμη δύναται νὰ ἐξακριβώσῃ διὰ νὰ ἐκφέρῃ ὀρθὴν γνώμην. Δύναται ἡ ἱατρικὴ νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἄγνοιάν της ὅσον ἀφορᾶ εις τὰ μετὰ θάνατον, καὶ τότε εὐρίσκεται έν τῇ ἀληθείᾳ. Ἐὰν ὁμως θελήσῃ νὰ ἐξιχνιάσῃ τὰ μετὰ θάνατον ἄνευ τῆς βοήθειας τῆς θρησκείας, θὰ περιέλθῃ εις τὴν αὐτὴν ἀνάγκην τοῦ άπατᾶν, εις ἣν περιπίπτει καὶ κατὰ τὴν ἐξάσκησιν τῆς τέχνης.

Ἡ ἱατρικὴ λοιπὸν ἄνευ τῆς θρησκείας άπατᾶ καὶ υποβιβάζει πολὺ τὴν ἐπιστήμην, τῆς ὁποίας σκοπὸς πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἀλήθεια.

KB'.

Ἡ ἱατρικὴ ἄνευ τῆς θρησκείας βλάπτει.

Ἄπανα ἡ φροντίς καὶ ἡ προσπάθεια τῆς ἱατρικῆς ἀποβλέπει συνήθως εις τὴν αὐξήσιν καὶ τὸν πληθυσμὸν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, εις τὴν θεραπείαν τῶν πληγῶν καὶ τῶν ασθενειῶν καὶ εις τὴν παράτασιν τῆς ζωῆς.

Ἡ ἱατρικὴ ἐργαζομένη οὕτως ἄνευ τῆς θρη-

σκείας, καὶ παραμελοῦσα καὶ περιφρονοῦσα αὐτήν, δὲν δύναται ν' ἀποβλέψῃ εἰς ἄλλον τινὰ ὑψηλότερον σκοπὸν εἰ μὴ εἰς σωματικὸν καὶ ὕλικόν, ὅστις ἕως δὲν εἶναι ὁ σκοπὸς καὶ ὁ προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου. Ὅλα λοιπὸν ἡ ἐργασία αὐτῆς εἶναι ἔχει μόνον ἄσκοπος καὶ ματαία, ἀλλὰ καὶ ἐπιβλαβὴς πολλάκις.

Καὶ ἄσκοπος μὲν καὶ ματαία, ἐπειδὴ ἀπολήγει εἰς τὸ μηδέν· διότι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἀποθνήσκουσι, καὶ δὲν ἀφίρουν ἔχνη, ἐπὶ τέλους δὲ καὶ αὐτὴ ἡ γῆ θὰ καταστραφῇ, διότι λογικῶς καὶ ἐπιστημονικῶς ἀποδεικνύεται ὅτι δὲν δύναται νὰ μένῃ αἰωνίως. Μία λοιπὸν ἐργασία τοιαύτη μὴ ἔχουσα σκοπὸν εἶναι παιδιὰ, καὶ παιδιὰ τοιαύτη, οἷα ὁ σχηματισμὸς πομφολύγων ἐπὶ ὕδατων, ὅτε καὶ αἱ πομφόλυγες διαρρηγνύονται καὶ τὸ ὕδωρ ἐξατμίζεται.

Ἐπιβλαβὴς δὲ εἶναι ἡ ἐργασία τῆς ἱατρικῆς, ἐπειδὴ αὕτη αὐξάνει καὶ πληθύνει τὴν δυστυχίαν ἐπὶ τῆς γῆς, ἄνευ λόγου καὶ αἰτίας· διότι ἐξ ὧν βλέπομεν καὶ ἀκούομεν καὶ μανθάνομεν, ὅλοι σχεδὸν οἱ ἄνθρωποι, μὴ ἐξαίρουμένων καὶ αὐτῶν τῶν ἱατρῶν, ἀγωνίζονται καὶ ὑποφέρουσι καὶ δυστυχοῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ οὐδεὶς μένει εὐχαριστημένος εἰς τὴν κατάστασίν του.

Καὶ ταῦτα μὲν δὲν ἤθελον εἶναι σπουδαῖα κακά, ἂν ὁ θάνατος περιτῆγεν εἰς λήθην τὰ

πάντα. Ἐὰν ἕως ἔτι προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι ἡ ἐπίγειος αὕτη καὶ προσωκίρος ζωὴ, ἀλλ' ἡ ἐπουράνιος καὶ αἰώνιος, ὡς ἔχομεν στερεὰς βάσεις νὰ πιστεύωμεν, τότε πλεον ἡ ἱατρικὴ, αὐξάνουσα καὶ πληθύνουσα τὸ ἀνθρώπινον γένος ἄνευ θρησκείας, βλάπτει πολὺ περισσότερο, καὶ μέγιστον πράττει ἀνοσιούργημα, διότι καλλιεργεῖ καὶ πέμπει εἰς τὸν ἄδην ἀπειρίαν θυμάτων. Ἡ ἱατρικὴ δηλαδὴ ἄνευ τῆς θρησκείας μεταβάλλει τὸν κόσμον ἀπὸ ἐργαστηρίου Θεοῦ εἰς ἐργαστήριον τοῦ διαβόλου, κατασκευάζον καὶ προμηθεύον εἰς αὐτὸν πληθὺν ἀμαρτωλῶν ψυχῶν.

Ἄλλὰ καὶ ὑπὸ ὕλικὴν ἔποψιν ἡ ἱατρικὴ ἄνευ τῆς θρησκείας δὲν παρέχει μεγάλην ὠφελειαν εἰς τὴν κοινωνίαν, διότι θεραπεύει καλοὺς καὶ κακοὺς ἀδικρίτως, καὶ οὔτε τοὺς μὲν βελτιοῖ, οὔτε τοὺς δὲ σωφρονίζει διὰ συμβουλῶν, ἵνα τοῦλάχιστον ἡ κοινωνία ἀπαλλαγθῇ ὀλίγον τι τῆς κακοθείας καὶ ἀδικίας καὶ ἀταξίας τῶν κακῶν στοιχείων. Καὶ ἐνῶ οἱ πολιτικοὶ νόμοι τιμωροῦσι πολλάκις καὶ τὰ ἐλαφρὰ ἐγκλήματα, ἡ ἱατρικὴ καὶ δι' αὐτὰ τὰ βαρέα μένει ἀπαθής, τὰ ἑαυτῆς μόνον ἐξετάζουσα, διὰ δὲ τὴν κοινὴν τάξιν καὶ ἡσυχίαν παντελῶς ἀδιαφοροῦσα. Ὑποσχομένη δὲ ταχείαν καὶ εὐχερῆ θεραπείαν εἰς ἀκατονόμαστα νοσήματα, ὑποστηρίζει τὴν ἀγαμίαν καὶ τὴν

διαφθερὰν καὶ γίνεται αἰτία ἀρρήτων σκανδάλων καὶ πολλῶν ἀνιάτων δυστυχημάτων εἰς τὰς οἰκογενείας.

Βεβαίως ταῦτα δὲν εἶναι ἰσχυρὰ ἐπιχειρήματα διὰ νὰ κατηγορήσωμεν καὶ ὑπὸ ὕλικὴν ἔποψιν τὴν ἰατρικὴν ὡς ἀχρηστον ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἀλλὰ θέλομεν διὰ τούτων νὰ παραστήσωμεν ὅτι ἐνῶ αὕτη συνεργαζομένη μετὰ τῆς θρησκείας δύναται νὰ ὠφελῆσῃ πολὺ περισσότερον τὴν κοινωνίαν παρ' ὅσον σήμερον ἀπομακρύνεται αὐτῆς, καὶ περιορίζεται ἀπλῶς εἰς τὸν κύκλον τῆς, φειδομένη καὶ αὐτῶν τῶν συμβουλῶν, αἰτινες ἠδύνατο πολὺ νὰ ὠφελήσωσι τὴν κοινωνίαν.

Δύναται ἡ ἰατρικὴ νὰ διίσχυρισθῇ ὅτι ἔργον αὐτῆς εἶναι ἀπλῶς ἡ θεραπεία τῶν σωμάτων, καὶ ὅτι ἡ θεραπεία τῆς ἀμαρτίας καὶ τῶν ἐγκλημάτων ὑπάγονται ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ κλήρου καὶ τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν, καὶ ὅτι αὕτη βοηθεῖ αὐτοὺς ὅπου δεῖ καὶ ὅπου ὁ νόμος ὀρίζει. Δὲν δύναται ὁμως ν' ἀρνηθῇ ὅτι τοιοῦτοτρόπως θεραπεύει τὸν ἄνθρωπον ὡς ἄλογον ζῶον, ὅπερ ὁμως, ὡς ἀπεδείξαμεν προηγουμένως, δὲν ἀνταποκρίνεται οὔτε εἰς τὴν ἀποστολὴν τοῦ ἱατροῦ, οὔτε εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀσθενοῦς, οὔτε εἰς τὸν σκοπὸν τῆς ἀσθενείας, καὶ ἐν γένει εἰς τὸν προορισμὸν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἐπομένως βλάπτει μᾶλλον ἢ ὠφελεῖ.

Ὁ ἱατρὸς καὶ πᾶς ἄλλος πιστεῖ νὰ γνωρίξῃ ὅτι ἡ ἰατρικὴ εἶναι μίαν ἀρχὴν ἐκ Θεοῦ ἔχουσα τὴν ἐξουσίαν, εἰς τὴν ὁποίαν παραδίδεται, ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς ἀσθενείας, ἵνα σωφρονισθῇ. Καὶ ὡς αἱ πολιτικαὶ ἀρχαὶ βλάπτουσιν ὅταν διὰ δωροδοκίας ἀπολύωσι τὸν ἐγκληματικὸν ἀτιμώρητον, καὶ ὡς ὁ ἱερεὺς βλάπτει ὅταν διὰ χρημάτων ἢ ἄνευ ἐπιτιμίων δίδῃ ἄρεσιν θανασίμων ἀμαρτημάτων, οὕτω καὶ ἡ ἰατρικὴ βλάπτει ὅταν ἀπολύῃ τὸν ἀσθενῆ ἄνευ σωφρονισμοῦ.

Ὡς δὲ πᾶσα ἀρχὴ καὶ πᾶσα ἐξουσία ὅταν ἀπομακρύνηται τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς θρησκείας πάντοτε βλάπτει καὶ ἑαυτὴν καὶ τοὺς ἄλλους, οὐδέποτε δὲ ὠφελεῖ, οὕτω καὶ ἡ ἰατρικὴ, χωρισμένη τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς θρησκείας, οὐδέποτε ὠφελεῖ πραγματικῶς, ἀλλὰ πάντοτε βλάπτει ἑαυτὴν καὶ τοὺς ἄλλους.

ΚΓ'.

Ἐννοια, σκοπὸς καὶ καθῆκον τῆς ἰατρικῆς.

Ἡ ἀσθένεια, ὡς εἶδομεν ἐν τῷ Β' κεφαλαίῳ, προλαμβάνει τὴν ἠθικὴν καὶ ὕλικὴν καταστροφὴν, τὴν ὁποίαν ἡ ἀμαρτία ἠδύνατο ἄνευ αὐτῆς νὰ ἐπιφέρῃ ἀθρόως ἐπὶ τὸ ἀνθρώπινον γένος.

Ἄλλ' ἡ ἁμαρτία εἰς τοσοῦτον βαθμὸν πλεονάζει πάλιν, ὥστε ἡ ἀσθένεια, μὴ δυναμένη ἄλλως νὰ πολεμήσῃ τὸ κακόν, ἤθελε κατ' ἀνάγκην ἐξαλείψῃ ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς τὸ πλείστον μέρος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Διὰ νὰ σώσῃ καὶ ἐκ τοιαύτης καταστροφῆς τὰ πλάσματα αὐτοῦ ὁ φιλόανθρωπος Θεός, πέμπει εἰς βοήθειαν τὴν ἰατρικὴν, δι' ἧς ἡ ἀσθένεια λαμβάνει σάρκα καὶ ὄσπερ, καὶ ἀποκτᾷ τὸ ὄργανον τῆς γλώσσης, καὶ ἀπειλεῖ, καὶ διδάσκει, καὶ προσυλάττει, καὶ σώζει κατὰ χάριν τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ βεβαίας καταστροφῆς, ἧς εἶναι ἄξιος ἕνεκα τῆς ἁμαρτίας.

Ἡ ἰατρικὴ λοιπὸν εἶναι αὕτη ἡ ἀσθένεια σαρκωθεῖσα, ἔχουσα τὴν αὐτὴν ἔννοιαν καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν μετὰ τῆς ἀσθενείας, καὶ σώζει κατὰ θεῖαν χάριν τὸν ἄνθρωπον ὑπὸ σωματικὴν ἐποψίν, ὡς ἡ Ἐκκλησία σώζει αὐτὸν ὑπὸ ἔποψιν πνευματικὴν.

Ἡ ἰατρικὴ τοιοῦτοτρόπως εἶναι ὄργανον τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, δι' οὗ σώζεται ὁ ἄνθρωπος ἐκ τῆς ἁμαρτίας διὰ τῆς ἀσθενείας καὶ καθοδηγεῖται εἰς τὴν ὁδόν, δι' ἧς δύναται νὰ φθάσῃ εἰς τὸν προορισμὸν αὐτοῦ.

Ἡ ἰατρικὴ θεραπεύει τὸν ἄνθρωπον ὄχι διὰ τὸν ἄνθρωπον αὐτόν, ἀλλὰ διὰ τὸν Κύριον καὶ Δεσπότην τοῦ ἀνθρώπου, τὸν Θεόν, παρ' οὗ καὶ προσδοκᾷ τὸν μισθόν, ὡς ὁ τεχνίτης ἐπισκευάζει

ἀντικειμένον τι ὄχι διὰ τὸ ἀντικείμενον αὐτό, ἀλλὰ διὰ τὸν δεσπότην τοῦ ἀντικειμένου, παρ' οὗ καὶ λαμβάνει τὸν μισθὸν αὐτοῦ.

Ἡ ἰατρικὴ τρόπον τινά εἶναι μία ἀρχή, ἐκ Θεοῦ ἔχουσα τὴν ἐξουσίαν, εἰς τὴν ὁποίαν παρὰ δίδεται ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς ἀσθενείας, ἢ διὰ νὰ τιμωρηθῇ ἀναλόγως τῶν καταχρήσεων ἢ τοῦ τῶν ἁμαρτημάτων, ἅτινα διέπραξε, καὶ νὰ σωφρονισθῇ, ἢ διὰ νὰ νοθευθῇ καὶ νὰ παιδευθῇ, ἵνα μὴ ὑποπέσῃ εἰς ἁμαρτήματα καὶ καταστροφῇ.

Κατὰ ταῦτα ἡ ἰατρικὴ ἐξετάζει τὸν ἀσθενῆ ἂν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἠμάρτησε, πρᾶξας τοὺς ἠθικοὺς καὶ ὀργανικοὺς νόμους, οὓς ὤρισεν ὁ Δημιουργὸς διὰ τὴν εὐημερίαν καὶ τὴν τάξιν καὶ τὸν προορισμὸν τῶν ἀνθρώπων, καὶ διὰ τὴν τακτικὴν λειτουργίαν τῶν ὀργάνων τοῦ σώματος καὶ τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς· ἢ ἐξετάζει ἂν ἡ ἀσθένεια ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς τὰ πάντα ἐφορώσεως θείας Προνοίας, ἵνα μαλακῆ τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀποτρέψῃ αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας. Καὶ θεραπεύει τὸν ἀσθενῆ κατὰ τὰς ἐντελεῖς καὶ θεμελιώδεις γνώσεις τῆς ἐπιστήμης, καὶ ἐξερευνᾷ τὰ μέσα, ἅπερ ἡ θεία Πρόνοια κατέστησε τῷ ἀνθρώπῳ ἐφικτά, καὶ συνιστᾷ καὶ παραγγέλλει τὴν χρῆσιν τῶν μέσων τούτων πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἀσθενειῶν. Τὰ μέσα δὲ ταῦτα συμβιβάζει πάντοτε πρὸς τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ

και τας διαταξεις της 'Εκκλησίας, ίνα μή εξέλθῃ τῶν ὁρίων ἃ ἐγκραζεν αὐτῇ ὁ Θεός. Ἐάν δ' εἰς ἐκτάκτους τινὰς περιστάσεις δέν συμβεβῆζωνται τα μέσα ταῦτα πρὸς τὰς διαταξεις τῆς 'Εκκλησίας, αὐτὴ σταθμίζει φιλανθρωπῶς τὰς περιστάσεις καὶ ποιεῖ πᾶσαν λογικὴν καὶ δικαίαν παραχώρησιν. Διότι ἡ 'Εκκλησία, ὄχι μόνον περὶ τῆς ψυχικῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου φροντίζει, ἀλλ' ἐνδιαφέρεται ἐπίσης καὶ περὶ τῆς σωματικῆς αὐτοῦ σωτηρίας, ὅσον καὶ ἡ ἱατρικὴ.

Τοιαύτην ἔννοιαν καὶ τοιοῦτον σκοπὸν ἔχουσα ἡ ἱατρικὴ, οὐδέποτε περιέρχεται εἰς ἀνάγκην νὰ θεωρήσῃ ἀσθενεῖαν τινα ὡς τυχαῖον ἀποτέλεσμα ἢ ἐξ ἀγνώστων αἰτιῶν προερχομένην, διότι τοιοτοτρόπως ἐξέρχεται τῶν ὁρίων αὐτῆς, ἀρνουμένη τὴν ἐπὶ πάντων ἐπίβλεψιν τῆς θείας Προνοίας, καὶ καθιστῶσα τὸν ἀσθενῆ ἀμελῆ καὶ ἀδιάφορον περὶ τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ διαγωγῆς καὶ τῆς εἰς τὸ ἀγαθὸν προόδου, καὶ καταστρέφουσα πᾶσαν ὠφέλειαν, τὴν ὁποῖαν δυνάμεθα νὰ πορισθῶμεν ἐκ τῆς ἀσθενείας.

Ἡ ἱατρικὴ ἔχουσα πάντοτε ὑπ' ὄψιν τὸ λίαν ἀρμοδίως καὶ ὀρθῶς ἐν τοῖς δυστυχήμασι καὶ ταῖς ἀσθενείαις ἐφαρμοζόμενον ἱερὸν καὶ φιλοσοφικὸν λόγιον ὅτι «ὃ ἀγαθοεργὸς πρόνοια ἐκ κακοῦ παράγει ἀγαθόν, καὶ φαινομένην συμφορὰν μεταβάλλει εἰς θετικὸν εὐεργέτημα» ὄχι μόνον τὸν

ἐπιμέμπτον καὶ ἀπαικτὸν εἶναι διάφορα ἀσθενῆ νοθετεῖ καὶ σωφρονίζει, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν σώφρονα καὶ σεβάσμιον ἄνδρα, ἀσθενοῦντα, δύνανται ἐλευθέρως ἐπὶ τὰ βελτίω νὰ προτρέψω.

Ἡ ἱατρικὴ ἀκολουθοῦσα πιστῶς τὴν ἐπιτολὴν αὐτῆς ἀποστολῆν καὶ ἀμείωτον τὴν ἀξιοπρέπειαν διατηροῦσα, οὐδέποτε ἐπιτρέπει εἰς τοὺς θεραπεύοντας αὐτῆς νὰ ἐξέλθωσι τῶν ὁρίων τοῦ ἀληθοῦς αὐτῶν προορισμοῦ, κατ'ἀρχήν ποιούμενοι τῆς ἐπιστήμης αὐτῶν καὶ ἀκολουθοῦντες ἢ ὑποστηρίζοντες ἀρχὰς ἀντιχριστιανικὰς καὶ ἀντιθεραπευτικὰς, ἀλλ' ἀνακαλεῖ αὐτοὺς εἰς τὴν τάξιν καὶ τὸ καθήκον, καὶ τιμωρεῖ τοὺς ἀπειθεῖς καὶ ἀδιορθώτους διὰ ποινῶν ἀναλόγων, ὡς πράττει καὶ ἡ 'Εκκλησία, καθαιροῦσα τοὺς ἀσεβεῖς καὶ ἀναξίους ἱερεῖς.

Ἡ ἱατρικὴ, ἵνα μή ἀσκόπως καὶ ἐπὶ ματαιῶν ἐργάζεται, δεόν νὰ ὑποστηρίξῃ καὶ βοηθῇ τὴν 'Εκκλησίαν, τοῦθ' ὅπερ εἶναι καὶ ἡ ἀληθὴς ἀποστολὴ αὐτῆς. Ἐπὶ τούτῳ ἔλαβε πρὸς Θεοῦ κέρθονα τὰ μέσα, καὶ ἔχει βαρεῖαν τὴν εὐθύνην ἀπέναντι Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἐὰν κρύπτῃ τὸ τάλαντον, ὅπερ ἔλαβεν, ὑπὸ γῆν.

Ἡ ἱατρικὴ, εἰδικῆ εὖσα περὶ τὴν διάγνωσιν τῶν κακῶν συνεπειῶν τοῦ ἀκεφάλου σώματος, δέχεται καὶ ἀναγνωρίζει κεφαλὴν τὴν 'Εκκλησίαν καὶ δι' αὐτῆς τὸν Χριστόν, ὡς ἰεράπευε καὶ

συγχρόνως ἐδίδασκεν.

ΚΔ΄.

Τί ζητοῦμεν παρὰ τῆς ἰατρικῆς ;

Ἐξ ὧν γράφομεν δὲν ἐπιτεταί εἰς τὴν ζητοῦμεν παρὰ τῆς ἰατρικῆς νὰ ἐμπνεύσῃ ἀφύκτως εἰς τοὺς θεράποντας αὐτῆς τὴν εὐσέθειαν καὶ τὴν ἠθικὴν.

Γνωρίζομεν ὅτι ἡ εὐσέθεια καὶ ἡ ἠθικὴ εἶναι ζητήματα συνειδήσεως, καὶ ὅτι δὲν εἶναι ἔργον τῆς ἰατρικῆς νὰ καταρτίσῃ τοὺς ἰατροὺς εὐσεβεῖς καὶ ἠθικοὺς. Ἄλλως τε δέ, ἡ ἰατρικὴ λογίζεται ὅτι παραλαμβάνει ἀνθρώπους ἐνηλίκους, διδασκόμενους ἤδη καὶ μορφωθέντας ἠθικῶς καὶ ἡθικῶς, καὶ ἐπομένως δὲν φέρει οὐδεμίαν εὐθύνην διὰ τὰ παραιτέρω.

Παρὰ τῆς ἰατρικῆς ζητοῦμεν πρῶτον νὰ διδάσκῃ τοὺς θεράποντας αὐτῆς ψυχολογικὰς τινας καὶ θεολογικὰς γνώσεις, ὅσαι ἀκούσι διὰ νοσήσιον τῶν ἀσθενῶν, καὶ δεύτερον νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ ποτὲ εἰς τοὺς ἰατροὺς νὰ ἐλευθεριάζωσιν ἐπὶ παντὸς ἱεροῦ καὶ ὀπίου. Τοῦτέστι, ζητοῦμεν παρὰ τῆς ἰατρικῆς νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς τοὺς θεράποντας αὐτῆς τὴν ἀκριβοῦς ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων αὐτῶν ὡς ἰατρῶν καὶ ὡς χριστιανῶν.

Ἡ χριστιανικὴ ἠθικὴ ἐπιφέρει τὰ καθήκοντα ταῦτα ὡς ἐξῆς.

«Οἱ ἰατροὶ ὀφείλουσι νὰ εἶναι πλήρεις τοῦ πνεύματος τῆς εὐσεβείας καὶ πίστεως, εὖ εἰδότες ὅτι εἰσὶν ὄργανα τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, τοῦ θεραπεύοντος τοὺς ὑπὸ αὐτῶν ἐπισκεπτομένους.

«Τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἰδίων καθηκόντων ἀπαίτει ὁ Θεὸς καὶ ὁ ἅγιος αὐτοῦ νόμος, καὶ ὅτι διὰ ταύτης τῆς ἐκπληρώσεως συντελοῦσι πρὸς τὸ κοινὸν ἀγαθόν, καὶ προτρέπουσι τοὺς ἄλλους πρὸς σωτηρίαν καὶ πρὸς τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ ὀνόματος.

» Ὅστις γινώσκει τὴν τοῦ ἀδελφοῦ ἀποπλάνησιν, καὶ πεποιθήσῃ ἔχει ὅτι δύναται νὰ ἐπανορθώσῃ αὐτόν, οὗτος ἔχει ἤδη καὶ τὸ καθήκον νὰ ἐκτείνῃ ἀδελφικῶς τὴν χεῖρα εἰς ἀνόρθωσιν τοῦ παραπεπτωκότος.»

Ζητοῦμεν λοιπὸν παρὰ τῆς ἰατρικῆς ν' ἀποβλέπῃ πρὸς τὸ καθήκοντα ταῦτα, καὶ συμφῶνως τούτοις νὰ παρασκευάζῃ τοὺς θεράποντας αὐτῆς. Διότι αὕτη, ὡς ἐκ τῆς θέσεως καὶ τῆς σχέσεως αὐτῆς πρὸς τὴν κοινωνίαν, νομίζομεν ὅτι εἶναι ἡ καταλληλοτέρα καὶ ἐπιτηδαιοτέρα ἐξ ὅλων τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν νὰ γινώσκῃ διὰ τῆς ἀσθενείας τὴν τοῦ ἀδελφοῦ ἀποπλάνησιν, καὶ νὰ ἔχῃ πεποιθήσῃ εἰς τὴν δυνατὴν ἐπανόρθωσιν αὐτοῦ, καὶ διότι οἱ ἰατροί, ὡς εἶδομεν, ἄνευ ἀκριβοῦς ἐκτελέσεως τῶν εἰρημένων καθηκόντων,

βλάβην ἀλλοῦν ἢ ἑαυτοῦ περιζήνουσιν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα.

Καὶ ἐπεὶ μὲν ἀφορᾷ τὸ πρῶτον ζήτημα, ἤτοι νὰ ἐφοδικῆ ἡ ἱατρικὴ τοῖς θεολογικοῖς αὐτῆς διὰ τινων ψυχολογικῶν καὶ θεολογικῶν γνώσεων, ἵνα καταστήσῃ αὐτοὺς ἱκανοὺς εἰς τὸ νοουστῆν τοὺς ἀσθενεῖς, τοῦτο σήμερον αὐτῆ ἡ ἀνάγκη ἐπιβάλλει ἡμῖν νὰ ζητήσωμεν παρ' αὐτῆς. Διότι οἱ μὲν ἱερεῖς εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου εὐρίσκονται σήμερον εἰς παρακμῆν· ἄλλους δὲ νομίζω δὲν ἔχομεν παρὰ τῶν ὁμοίων νὰ ἐλπίζωμεν. Ἐν τούτῳ οἱ ἀσθενεῖς ἀποθνήσκουσιν ἄνευ τῶν ἀπαιτουμένων πνευματικῶν ἐφοδίων, καὶ οὐδαὶς ὀρυσόμενος. Ἐὰν δὲ ἀρῆσωμεν τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος εἰς τὴν τύχην, οὐδὲν ἄλλο κερδίζομεν ἐκτὸς τῆς καταχρήσεως τοῦ λογικοῦ. Διότι οἱ ἀποπεπλανημένοι σπανίως αἰσθάνονται ἀφ' ἑαυτῶν τὴν πλάνην, καὶ σπανίως ἐννοοῦσιν ὅτι χρῆζουσι παρὰ τῶν ἀρμοδίων θεραπειῶν, ἐκτὸς ἂν ἡ ἀσθένεια, κατὰ θεῖαν ἐξοικονόμησιν, ἀναγκάζει αὐτοὺς νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἱατροῦ.

Μόνη λοιπὸν ἡ ἱατρικὴ, ἂν δὲν ἀπατώμεθα, εἶναι ἱκανὴ νὰ ἔλθῃ καλὸς ἀρωγὸς εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασιν, καὶ μόνη αὐτῆ δύναται νὰ ἐπιφέρῃ βελτίωσιν τινά. Διότι αὐτῆ συνδέεται στενωδῶς μετὰ τῶν ἀσθενούντων, καὶ δύναται, ὅταν

βέλγῃ, θεραπεύουσα αὐτοὺς σωματικῶς, καὶ θεραπεύουσα αὐτοὺς συγχρόνως καὶ πνευματικῶς, καθ' ἕσασιν βεβαίως εἶναι τοῦτο δυνατόν.

Ἐπειδὴ δὲ διὰ νὰ νοουστῶσιν οἱ ἱατροὶ τοὺς ἀσθενεῖς, ἀπαιτεῖται νὰ ἔχωσιν ἐπὶ τούτῳ τὴν δεῦσαν ἱκανότητα καὶ φρόνησιν καὶ ὑποληψίαν. διὰ τοῦτο ζητοῦμεν παρὰ τῆς ἱατρικῆς νὰ διδάσκῃ αὐτοὺς ψυχολογικὰς καὶ θεολογικὰς τινὰς γνώσεις, καὶ νὰ ἐπιτηρῆ εἰς τὴν ἀκριθεῖς ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων αὐτῶν ὡς ἱατρῶν καὶ ὡς χριστιανῶν.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸ δεῦτερον ζήτημα, ἤτοι νὰ μὴ ἐπιτρέπηται εἰς τοὺς ἱατροὺς νὰ ἐλευθεριάζωσιν ἐπὶ πικρὸς ἱεροῦ καὶ ὁσίου, τοῦτο ὑπαγορεύει ἡμῖν ἡ ὑψηλὴ καὶ ἐπιφανὴς θέσις τῆς ατρικῆς ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Διότι ἐὰν ἡ ἱατρικὴ εἴχεν ὑπὸ ἠθικὴν καὶ θρησκευτικὴν ἐποψίαν ἐπὶ τῆς κοινωνίας τὴν αὐτὴν ἐπιρροὴν καὶ τὴν αὐτὴν δύναμιν καὶ ἐνέργειαν, οἶαν αἱ ἄλλαι τέχναι καὶ ἐπιστήμαι, οὐδαὶς βεβαίως λόγος ἦθελεν ἀναγκάσει ἡμᾶς ν' ἀναφέρωμεν ἐξαιρετικῶς περὶ τῆς ἀδιαφορίας αὐτῆς τῆς ἱατρικῆς ὡς πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων τῶν θεραπόντων αὐτῆς.

Ἐπειδὴ ὁμως μετὰ τὸν κλῆρον, εἰς στενωτέραν συνάφειαν μετὰ τῆς κοινωνίας ἔρχεται ἀμέσως ἡ ἱατρικὴ, καὶ ἐπειδὴ ἡ γνώμη αὐτῆς ἔχει σπουδαίαν βαρύτητα, ζητοῦμεν παρ' αὐτῆς νὰ

μη επιτρέψη εις τους Ιατρούς να διαδίδωσι χάριν ιδιοτελών σκοπών και υλικών συμφερόντων αντιχριστιανικής και αντιθρησκευτικής ιδέας, ή να εκφέρωσι τας τυχούσας γνώμας επί ζητημάτων θιγόντων καιρίως τας ήθικας αρχάς και θρησκευτικας πεποιθήσεις του κοινού, και να υποσκάπτωσιν ούτω τὰ θεμέλια της Ἐκκλησίας, ἐξ ἧς μόνον ἀγαθὸν πάντοτε πηγάζει, και οὐδέποτε κακόν.

Ἐὰν ἦναι δύσκολον τῇ Ιατρικῇ νὰ περιορίζη τοὺς θεράποντας αὐτῆς, διότι δὲν εἶναι ἀρμοδία και δὲν ἔχει τὰς ἀπαιτούμενας δυνάμεις, δύναται ν' ἀναθέσῃ εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἀρχὰς τὴν ἐπίβλεψιν τῶν Ιατρῶν διὰ νὰ τιμωρῶσιν αὐτοὺς ἀναλόγως, ὡσάντις ἐξέρχονται τῶν ὁρίων αὐτῶν, ὡς τιμωροῦσι τοὺς ἀσεβεῖς και ἀναξίους ἱερεῖς.

Διότι και μεταξὺ ἱερέων ἴσως τινές, ὡς ἄνθρωποι, δὲν εἶναι δεόντως εὐσεβεῖς· ἀλλὰ διὰ τοῦτο δὲν χαίρουσι τὸ δικαίωμα νὰ κηρύττωσιν ἀφανδὸν τὰ φρονήματα αὐτῶν και νὰ προκαλῶσι σκάνδαλα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἱατροὶ δὲ και ἱερεῖς δὲν πρέπει νὰ διαφέρωσι πολὺ ὡς πρὸς τὸ καθῆκον τοῦ παρέχειν ἑαυτοὺς τύπον καλῶν ἔργων περὶ πάντα, διότι ἀμφοτέροί εἰσιν ὄργανα τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ τοῦ θεραπεύοντος τοὺς ὑπ' αὐτῶν ἐπισκεπτομένους, και ἀμφοτέρων ἡ

ἐλευθεροστομία και ἐλευθεροπραξία προκαλεῖ ὀλέθρια σκάνδαλα ἐν τῇ κοινότητι.

Τὰ καθήκοντα και τὰ μέτρα ταῦτα εἶναι ἴσως ὀχληρὰ και ἐπίπονα διὰ τοὺς Ιατρούς, ἀλλὰ τὸ ἀγαθὸν ὅπερ θὰ προκύβῃ ἐκ τῆς διατηρήσεως και ἐφαρμογῆς τούτων θὰ ἦναι ἀσυγκρίτῳ πῶ λόγῳ μέγιστον, διότι ἐξ αὐτῶν κατὰ μέγα μέρος προκύπτει ἡ σωτηρία τῆς Ιατρικῆς και τῆς ἀνθρωπότητος.

Και ἡ μὲν Ιατρικὴ σώζεται, διότι τοιοῦτοτρόπως βαδίζει πλεον πρὸς τὸν ἀληθῆ αὐτῆς προορισμόν, και παύει νὰ ἐπισύρῃ τὴν δικαίαν μορφήν ὅτι ἄνευ τῆς θρησκείας ἀσκόπως και ἐπιματαιῶ ἐργάζεται και περιέρχεται εἰς τὴν ἀνάγκην τοῦ ἀπατᾶν και βλάπτειν, ὅπερ διὰ μίαν ἐπιστήμην δὲν εἶναι ζήτημα μικρᾶς σπουδαιότητος.

Ἡ δὲ ἀνθρωπότης σώζεται, διότι ὄχι μόνον ἀπαλλάσσεται ἰσχυροῦ πολεμίου τῶν ἡθῶν και τῆς θρησκείας αὐτῆς, ἀλλὰ και ἀποκτᾷ αὐτὸν φίλον και πρόμαχον τῆς θρησκείας, και κραταῖον ὑπερασπιστὴν και προστάτην τῆς σωματικῆς και ψυχικῆς σωτηρίας αὐτῆς.

Ἐνταῦθα, ὡς βλέπει τις, δὲν πρόκειται νὰ θυσιασθῶσιν οἱ Ιατροὶ χάριν τῆς σωτηρίας τῆς ἀνθρωπότητος, ἀλλὰ πρόκειται νὰ σωθῶσιν οἱ Ιατροὶ διὰ νὰ σωθῶσι και οἱ ἄνθρωποι. Διότι

διὰ τῆς ἀκριβοῦς ἐκτέλεσεως τῶν καθηκόντων κερδίζουσιν οἱ ἰατροὶ καὶ δι' αὐτῶν οἱ πλείστοι τῶν ἀνθρώπων τὴν αἰώνιον σωτηρίαν. Οἱ ἰατροὶ λοιπὸν γίνονται αἰτίαι τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων, καὶ εἰς αὐτοὺς βεβαίως θὰ ἀπονεμηθῇ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ὁ μεγαλύτερος τῆς δόξης στέφανος.

Ἐν γένει, ἂν δὲν πλανωμεθα, μεταξὺ τῆς ἰατρικῆς καὶ τῆς ἀνθρωπότητος συμβαίνει περίπου ὅ,τι συνέβαινε ὀλίγον τι μετὰ τὴν ἰδρύσιν τῆς Ἐκκλησίας μεταξὺ τοῦ Σαύλου καὶ τοῦ χριστιανισμοῦ. Καθὼς τότε ὁ σφοδρὸς διώκτης τοῦ χριστιανισμοῦ ἂν ἐπέμενεν εἰς τὸ κκαπαχθόνιον αὐτοῦ ἔργον, θὰ ἔμενεν αἰώνιος φαῦλος, καὶ οὐδέποτε θὰ ἐγίνετο ὁ κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων τοῦ χριστιανισμοῦ Παῦλος. ὁ δὲ χριστιανισμὸς θὰ ἐστερεῖτο τοιοῦτου μεγάλου καὶ κραταιοῦ ὑπερασπιστοῦ, οὕτω καὶ σήμερον ἡ ἰατρικὴ, ἂν ἐμμένῃ εἰς τὴν περὶ τὰ τῆς θρησκείας ἀδιαφορίαν αὐτῆς, θὰ μένη αἰώνιος ἐν τῇ πλάνῃ καὶ τῇ ἀπάτῃ, καὶ θὰ ἐργάζεται ἀκόπως καὶ ἐπιματαιῶ, καὶ θὰ βλάπτῃ ἑαυτὴν καὶ τοὺς ἀνθρώπους, ἡ δὲ ἀνθρωπότης θὰ στερεῖται διὰ παντός τοῦ κραταιοῦ τούτου ὑπερασπιστοῦ.

Ἐχομεν ὁμοῦς τὴν ἀγαθὴν ἐλπίδα, ὅτι ὡς τότε ὁ Χριστὸς χάριν τοῦ χριστιανισμοῦ ἀνύψωσε τὸν Σαῦλον καὶ κατέστησεν αὐτὸν τὸν κορυφαῖον τῶν ἀποστόλων Παῦλον, καὶ ἐδόξασεν αὐτὸν καὶ

τὸν χριστιανισμὸν. οὕτω καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς Χριστὸς, ὁ κείποτε ἐλεῆμων καὶ φιλήνθρωπος θὰ εὐσπλαγχνισθῇ ἐπὶ τὴν ἰατρικὴν καὶ τὴν ἀνθρωπότητα καὶ θ' ἀνυψώσῃ καὶ θὰ δοξάσῃ ἀμφοτέρους, καὶ θὰ ὀδηγήσῃ αὐτὰς εἰς τὸν ἀληθῆ αὐτῶν προσορισμὸν, κατὰ τὰς ἀνεξερευνητοὺς πάντοτε αὐτοῦ βουλὰς.

Ἄλλ' ἵνα ὁ Χριστὸς ὑψώσῃ καὶ δοξάσῃ τὴν τε ἰατρικὴν καὶ τὴν ἀνθρωπότητα, ὡς ὕψωσε καὶ ἐδόξασε τὸν ἀπόστολον Παῦλον καὶ τὸν χριστιανισμὸν, ἀπαιτεῖται ἵνα καὶ ἡ ἀνθρωπότης καὶ ἡ ἰατρικὴ συνεισφέρωσι τι κατὰ δύναμιν. Καὶ ἡ μὲν ἀνθρωπότης ν' ἀποβλέπῃ πρὸς τὴν ἰατρικὴν, ὡς πρὸς μέλλοντα σωτῆρα καὶ εὐεργέτην αὐτῆς καὶ ν' ἀπαιτῇ τοῦτο παρ' αὐτῆς, ἡ δὲ ἰατρικὴ συναισθανομένη τότε τὸ μέγεθος τῆς ἀποστολῆς, αὐτῆς, νὰ εὐσπλαγχνισθῇ ἐπὶ τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τοὺς θεράποντας αὐτῆς τὴν ἰδέαν τῆς τοιαύτης ὑψηλῆς ἀποστολῆς, καὶ νὰ περασκευάσῃ αὐτοὺς ἐπὶ τούτῳ, καὶ νὰ ἐπιτηρῇ διαρκῶς εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὑψηλῶν αὐτῶν καθηκόντων, ἵνα οὕτω γίνωσιν ἄξιοι τῆς προσοχῆς καὶ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ ἢ τε ἰατρικῆς καὶ ἡ ἀνθρωπότης.

~~~~~

ΙΘ'.

Τίς ὁ τέλειος ἰατρός;

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω κεφαλαίων ἐξάγεται ὅτι τέλειος ἰατρός εἶναι ὁ ἀποβλέπων εἰς τὸ τέλειον καὶ αἰώνιον, ὁ σὺν τῇ ἰατρικῇ ἐπιστήμῃ γνωρίζων ἐμβριθῶς καὶ τί ἐστὶ θρησκεία, καὶ ὅποιον μέγα ὄφελος προσφέρει αὐτῇ εἰς τὴν ἰατρικὴν καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ἰατρὸν καὶ τὴν ἀνθρωπότητα ὁλόκληρον.

Ὁ τέλειος ἰατρός γνωρίζει καλῶς τὸν ὑψηλὸν σκοπὸν τῆς ἀσθενείας, καὶ μελετᾷ ἐπισταμένως τὴν σχέσιν αὐτῆς πρὸς τὴν ἁμαρτίαν, καὶ θεραπεύει τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ἀσθένειαν καὶ τὴν ἁμαρτίαν.

Ἄλλ' εἰς ταῦτα χρειάζεται νὰ ἔχη ὁ ἰατρός ἱκανὰς ψυχολογικάς, φιλοσοφικάς καὶ θεολογικάς γνώσεις, καὶ πρὸ πάντων νὰ ἦναι εὐλαβὴς πρὸς τὰ θεῖα καὶ θεοσεβής, καὶ πρὸς τούτοις φιλόανθρωπος καὶ φιλόψυχος. Διότι ὁ ἰατρός ἔρχεται εἰς συνάφειαν μετ' ἀσθενῶν πάσης τάξεως καὶ κατηγορίας παντὸς πνεύματος καὶ χαρακτῆρος, καὶ διὰ τοῦτο ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ πολλά, καὶ νὰ ἀγαπᾷ εὐλικρινῶς, ἕνα, ψυχολογῶν ἐπὶ ἐνὸς ἐκάστου ἀσθενοῦς, καὶ φιλοσοφῶν καὶ θεολογῶν, διαγνώσῃ τὸ ἀσθενὲς μέρος τῶν ψυχικῶν του δυνά-

μεων, καὶ αὐτὸ πρῶτον νὰ ἐπιχρᾷ διὰ λόγων ὑψηλῶν, δυναμένων νὰ ἐμπροσθεύσῃ ζωτῆρᾰν αἰσθησθῆναι εἰς τὸν ἀσθενῆ, οὕτως ὥστε αὐτὸς νὰ τὸν ζητῇ μᾶλλον διὰ τὸ ὑπερβάλλον τὰς σοφίας καὶ εὐσεβείας καὶ φιλανθρωπίας του, ἢ διὰ τὴν ἰατρικὴν του ἐπιστήμην.

Πρὸς τούτοις ἀπαιτεῖται ὁ τέλειος ἰατρός νὰ ἦναι ὑπὸ ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν ἐποψίαν ἀνώτερος τοῦ ἀσθενοῦς, ὅσον ὁ παιδαγωγὸς τοῦ παιδὸς καὶ ὁ διδάσκαλος τοῦ μαθητοῦ, καὶ νὰ προβαίη πάντοτε μετὰ περισκέψεως μεγάλης εἰς τοὺς λόγους καὶ τὰς συμβουλὰς του, διὰ νὰ δύναται εὐχερῶς νὰ ἐπιβληθῇ καὶ νὰ ἐπενέγκῃ τὴν ἀναγκαίαν διόρθωσιν ἐπὶ τοῦ ἀσθενοῦς· διότι ὁ ἰατρός δὲν ἔχει ἐν ἑαυτῷ πρόχειρον καὶ ἑτοιμον τὴν δύναμιν, ὡς ὁ ἱερεὺς, ἀλλ' ὀφείλει νὰ δημιουργῇ ἐκάστοτε τοιαύτην κατὰ τὰς περιστάσεις. Ἐὰν δὲ ἡ δύναμις αὕτη εἶναι ἴση ἢ κατωτέρα τῆς τοῦ ἀσθενοῦς, δὲν δύναται ὁ ἰατρός νὰ πράξῃ ἄλλο τι, ἢ νὰ θεραπεύσῃ μόνον τὸ σῶμα καὶ τὴν ἀσθένειαν, ὅπερ εἰς πολλὰς περιστάσεις, ὡς ἀπεδείξαμεν προηγουμένως, μᾶλλον βλάπτει τὸν ἀσθενῆ ἢ ὠφελεῖ. Ἰατρός δέ, ὅστις δὲν εἶναι εἰς θέσιν διὰ τῆς σοφίας καὶ εὐσεβείας καὶ ἀγάπης του νὰ προσελκύσῃ τὴν ἐκτίμησιν καὶ ἀφοσίωσιν τοῦ ἀσθενοῦς, καὶ νὰ μεταβάλλῃ αὐτὸν ὅσον ἐνεστὶν ἀπὸ ἀθέου εἰς θεοσεβῆ καὶ ἀπὸ πο-

νηροῦ εἰς ἀγαθόν, δὲν δύναται νὰ ἐνεμακρῆ τέλειος ἰατρός.

Ἐκ τούτων συμπεραίνει τις ὅτι ὁ τέλειος ἰατρός πρέπει νὰ ἐξέλθῃ τοῦ Πανεπιστημίου τοιοῦτος, κατέχων σὺν τῇ ἰατρικῇ ἐπιστῆμῃ, καὶ ψυχολογικὰς τινὰς καὶ φιλοσοφικὰς καὶ θεολογικὰς γνώσεις καὶ πρὸ πάντων διακρινόμενος ἐπὶ εὐσεβείᾳ εὐκρινεῖ καὶ ἀκρῶ φιλανθρώπιχ. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἀπαιτοῦνται πρὸς τοῦτα ἐκ μέρους τῶν ἰατρῶν κόπος πολὺς καὶ θυσία οὐ μικρὰ καὶ αὐταπάρνησις μεγάλη, ἀλλὰ τὸ ὄφελος ἀπέναντι τῶν θυσιῶν τούτων ἔσεται ἀσυγκρίτῳ λόγῳ μέγιστον, διότι πρόκειται περὶ τῆς σωτηρίας τῆς ἀνθρωπότητος ἀπὸ τοῦ χάους τῆς ψυχικῆς παραχῆς καὶ ἀβεβαιότητος, ἐν ᾧ νῦν τοσοῦτον ἐπικινδύνως κυλίσταται.

Οἱ δὲ διέποντες τὰ τῶν Πανεπιστημίων καθήκον ὀφειλόμενον θὰ ἐκπληρώσωσιν, ἐὰν κατὰ τὸ δυνατόν ἐπιληφθῶσι τῆς ὑποθέσεως ταύτης καὶ διεξαγάγωσιν αὐτὴν ἐπιτυχῶς· διότι ὡς ἐκ τῶν Πανεπιστημίων ἐξῆλθόν τινες, αἵτινες παραγνωρίσαντες τὴν ἀλήθειαν ἐπλανήθησαν, καὶ μετέδωκαν τὸ σκότος τῆς ἀθείας καὶ τοῦ ὕλισμοῦ αὐτῶν εἰς πολλοὺς, καὶ ἐβύθισαν αὐτοὺς εἰς χάος ἀδιέξοδον, οὕτως ἐκ τῶν Πανεπιστημίων πάλιν πρέπει νὰ ἐξέλθωσιν ἄλλοι ἀντίπαλοι ἰσχυρότεροι ἐκείνων, διὰ νὰ ἐπαναφέρωσιν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς

σωτηρίας τὸν πλανηθέντα κόσμον.

Ἴσως ὁ ἀριθμὸς τῶν ἰατρῶν νὰ ἐλαττωθῆ τότε σημαντικῶς, ἀλλ' ἡ ποιότης αὐτῶν θὰ ᾔνε ἀνωτέρα, καὶ ἡ ἰατρικὴ ἐπιστῆμη θὰ ὄσται εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀποστολῆς αὐτῆς, καὶ θὰ παρῆ μέγα μέρος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὅπου νῦν φέρεται εἰς τὴν ἀπώλειαν, καὶ τὰ Πανεπιστήμια θὰ ἐπισύρωσιν ἐπὶ μᾶλλον τὴν εὐλογία τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων.

ΚΣ'.

Ἡ κοινὴ γνώμη περὶ ἰατρῶν καὶ ἱερέων.

Ἐνῶ κατὰ τὸ νῦν ἐπικρατοῦν ὕλιτικὸν πνεῦμα ὅλη ἡ προσοχὴ καὶ αἱ παρατηρήσεις τοῦ κοινοῦ ἔπρεπε νὰ στραφῶσι πρὸς τοὺς ἰατροὺς, διότι αὐτοὶ εἰσιν οἱ φύλακες καὶ ἐπιμεληταὶ τῆς ὑγείας καὶ τῆς ζωῆς, τῶν δύο τούτων πολυτίμων παραγόντων τῆς ὕλικῆς εὐημερίας, τούναντίον ἡ κοινὴ γνώμη πρὸς μὲν τοὺς ἰατροὺς, ἄγνωστον διατί, δέικνυται συνήθως ἀδιάφορος, παρὰ δὲ τῶν ἱερέων ἀπαιτεῖ τελείαν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων, καὶ καταδικάζει αὐστηρῶς τοὺς παραπαίοντας ἐξ αὐτῶν, μὴ ἀνεχομένῳ

παρ' αὐτοῖς μηδὲ τὴν ἐλαχίστην ἐκδήλωσιν ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας. Δὲν συνηγορῶ βεβαίως ὑπὲρ τῶν ἱερέων, ἀλλὰ νομίζω ὅτι ἡ δικαιοσύνη καὶ ὁ ὀρθὸς λόγος καὶ αὐτὸ τὸ τυμῆρον ἀπαιτεῖ, ἵνα καὶ οἱ ἱατροὶ μετρηθῶσιν ἐν τῷ αὐτῷ μέτρῳ, καὶ μάλιστα ἐν αὐστηροτέρω· διότι αἱ σημεριναὶ περιστάσεις περισσώτερον εὐνοοῦσι καὶ βοηθοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων παρὰ τοὺς ἱερεῖς.

Εἰς τοὺς ἱατροὺς περισσώτερον ἢ εἰς τοὺς ἱερεῖς ἐπιβάλλεται ἡ ἐκπλήρωσις τῶν καθηκόντων, διότι τυγχάνουσιν ἀνωτέρας ἐκπαιδεύσεως ἀπαντες, καὶ δύνανται, παρακολουθοῦντες τακτικῶς τὰ μαθήματα καὶ μελετῶντες ἱκανῶς, νὰ γίνωσιν ἐγκρατεῖς τῶν γνώσεων, ὧν ἔχουσιν ἀνάγκην πρὸς θεραπείαν τῶν σωμάτων καὶ τῶν ψυχῶν τῶν ἀνθρώπων, ἐνῶ οἱ ἱερεῖς πολλάκις ἀμοιροῦσι καὶ αὐτῶν τῶν μαθημάτων τῆς μέσης καὶ κατωτέρας ἐκπαιδεύσεως, καὶ ἐπομένως δὲν δύνανται νὰ ἔχωσι τὴν δέουσαν σοφίαν καὶ σύνεσιν, δι' ὧν νὰ ὀδηγῶσι τοὺς ποιματινομένους πρὸς τὴν ὁδὸν τῆς ζωῆς καὶ τῆς σωτηρίας.

Ἐπιβάλλεται ὡσαύτως εἰς τοὺς ἱατροὺς νὰ ἐκπληρῶσι τὰ καθήκοντα αὐτῶν περισσώτερον ἢ εἰς τοὺς ἱερεῖς, διότι τὴν παρουσίαν τοῦ ἱατροῦ εἰς τὰς ἀσθενείας τοῦ σώματος τὸ κοινὸν θεωρεῖ ἀναγκαίαν καὶ μεριμνᾷ καὶ φροντίζει περὶ

αὐτῆς, τὴν δὲ παρουσίαν τοῦ ἱερέως εἰς τὰς ψυχικὰς ἀσθενείας θεωρεῖ ἐπουσιώδη καὶ περιττὴν, καὶ ὀλίγον περὶ αὐτῆς φροντίζει. Πῶς δὲ δύναται ὁ ἱερεὺς νὰ ἔλθῃ ἀπρόσκλητος, ἢ νὰ δώσῃ συμβουλὰς ἐκεῖ ὅπου δὲν ζητοῦνται τοιαῦτα;

Ἐπιβάλλεται ἐπίσης εἰς τοὺς ἱατροὺς νὰ ἐκτελῶσι τὰ καθήκοντά των περισσώτερον ἢ εἰς τοὺς ἱερεῖς, διότι τὸ κοινὸν μεγαλητέραν τιμὴν καὶ ὑπόληψιν ἀπονέμει εἰς τοὺς ἱατροὺς ἢ εἰς τοὺς ἱερεῖς, καὶ περισσώτερον δαπανᾷ εἰς τοὺς πρῶτους ἢ εἰς τοὺς δευτέρους, καὶ ἐπομένως μεγαλητέρας ἀπαιτήσεις πρέπει νὰ ἔχῃ παρὰ τῶν ἱατρῶν ἢ παρὰ τῶν ἱερέων. Ἐὰν δὲ οἱ πλείστοι τῶν ἱερέων ἐνασχολῶνται εἰς μερίμνας βιωτικὰς καὶ ἀμελῶσι τὴν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν καθηκόντων, πταίει ἐν πολλοῖς τὸ κοινόν, διότι δὲν χορηγεῖ αὐτοῖς τὰ πρὸς τὸ ἀξιοπρεπῶς ζῆν ἀπαιτούμενα μέσα.

Ἐπιβάλλεται τέλος εἰς τοὺς ἱατροὺς ἡ ἐκτέλεσις τῶν καθηκόντων περισσώτερον ἢ εἰς τοὺς ἱερεῖς, διότι ἡ ἑλληπῆς ἢ καὶ ἀπλῶς πλημμελής ἐκτέλεσις τῶν ἰδιαιτέρων καθηκόντων ἐκ μέρους τῶν ἱατρῶν γίνεται αἰτία ἀμέσου καὶ ἀνιάτου βλάβης πρὸς τὸ κοινόν, ἐνῶ ἐκ μέρους τοῦ ἱερέως σχεδὸν οὐδεμίαν βλάβην ἐπιφέρει εἰς αὐτό, διότι τὸ κοινὸν λαμβάνει τὴν θεῖαν δωρεάν ἐκ τῆς τελέσεως τῶν Μυστηρίων, ἔστω καὶ ἂν ὁ ἱερεὺς

πλημμελῶς ἐνεργῆ. Ὡστε καὶ ἐν τούτῳ μεγα-
λητέραν εὐθύνην ἀπέγκνυται τοῦ κοινοῦ φέρει ὁ
ιατρός ἢ ὁ ἱερεὺς.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὰς ἄλλας ἀνθρωπίνας
ἀδυναμίας τῶν ἱερέων καὶ τῶν ἱατρῶν, ταύτας
ὀφείλουσιν ἐξίσου ν' ἀποφεύγωσι καὶ οἱ μὲν καὶ
οἱ δέ, διότι ἀμφοτέρων ἡ ἐπιλήψιμος διαγωγὴ
γίνεται κινδυνωδέστατον καὶ ὀλεθριώτατον σκάν-
δαλον ἐν τῇ κοινῶνίᾳ, καὶ ἀμφοτέροι δύνανται
ν' ἀκούσωσι τό : «ιατρέ, θεράπευσον σεαυτόν».

Δέον λοιπὸν ἡ κοινὴ γνώμη νὰ μὴ δείκνυται
ἀδιάφορος πρὸς τοὺς ἱατροὺς, ἀλλὰ νὰ κρίνη
τοῦλάχιστον καὶ περὶ αὐτῶν, ὡς κρίνει καὶ περὶ
ἱερέων, διότι δυσκόλως δύναται ν' ἀποφανθῆ ἂν
οἱ μὲν ὑπερτερῶσι τῶν δὲ κατὰ τὴν ἐκπλήρωσιν
τῶν καθηκόντων, ἢ ἂν ἐκείνοι μὲν ἔφθασαν εἰς
τὸ ὕψος τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν, οὗτοι δὲ ὑπο-
λείπονται.

Διὰ τῆς πρὸς τοὺς ἱατροὺς ἀδιαφορίας ὑπο-
δηλοῦμεν ὅτι οὗτοι ἐκπληροῦσι τὸν προορισμὸν
αὐτῶν, καὶ ὅτι δὲν ἔχουσιν ἄλλα καθήκοντα.
Ἄλλ' εἶδομεν ὅτι ὁ προορισμὸς αὐτῶν δὲν εἶναι
μόνον ἡ θεραπεία τῶν σωμάτων, ὡς δὲν εἶναι
καὶ τῶν ἀνθρώπων ὁ προορισμὸς ἢ ἐπὶ τῆς γῆς
ταύτης πρόσκαιρος καὶ ματαία ζωὴ. Εἶδομεν
πρὸς τούτους ὅτι οἱ ἱερεῖς μόνοι ἀδυνατοῦσι νὰ
βελτιώσωσι τὸ ἀνώμαλον τῆς παρουσίας ἡθικῆς.

καὶ θρησκευτικῆς καταστάσεως τῶν ἀνθρώπων,
καὶ ὅτι οἱ ἱατροὶ δύνανται ἐπιτυχῶς νὰ κατορ-
θώσωσι τοῦτο.

Ἐὰν λοιπὸν δὲν ζητῶμεν ἐπιμόνως παρὰ τῶν
ἱατρῶν τὴν βελτίωσιν ταύτην, ἡ κατάστασις θὰ
μένῃ ἢ αὐτῇ, ἴσως δὲ καὶ θὰ τραπῆ ἐπὶ τὰ
χειρῶν, ὅπερ ἀντίκειται εἰς τὸ λογικόν, δι' οὗ
ἐπροίκισεν ὁ Θεὸς τὸν ἀνθρώπον.

~~~~~
KZ'.

Ἡ σύμπραξις τῶν ἱατρῶν μετὰ τῶν ἱερέων ἀναγκαία καὶ σωτήριος διὰ τὴν ἀνθρωπότητα

Ἐν μέσῳ τοῦ ἐπικρατοῦντος νῦν γενικοῦ ὕλι-
στικοῦ πνεύματος, ἐπόμενον εἶναι καὶ οἱ κληρι-
κοὶ νὰ ἐπιδιώκωσι τὸ ὕλικόν αὐτῶν συμφέρον·
διότι παραφωνία ἤθελεν εἶναι ν' ἀπαρνηθῶσιν
αἴρνης ἑαυτοῦς, καὶ νὰ ἄρωσι τὸν σταυρὸν καὶ
ν' ἀκολουθῶσι τὸν θεῖον Θεμελιωτὴν τῆς θρη-
σκείας ἡμῶν καὶ τοὺς Ἀποστόλους αὐτοῦ, διὰ
νὰ ὑποστηρίξωσιν ἔργῳ καὶ λόγῳ τὴν πίστιν καὶ
τὴν εὐσέβειαν.

Ἡ σημερινὴ κατάστασις εἶναι παρεμφερὴς
πρὸς τὴν πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν

Ἰησοῦ Χριστοῦ· χρειάζονται προσηῖται καὶ πρόδρομοι διὰ νὰ ἐτοιμασῶσι τὴν ὁδὸν τῶν ἱερέων. Μικτὴν ἀναμένουσι παρὰ τῶν ἱερέων δύναμιν ἐνεργείας, ἐάν δὲν παρουσιασθῶσιν οἱ Πρόδρομοι νὰ ἐνθαρρύνωσιν αὐτούς, καὶ νὰ προδιαθέσωσι καὶ τὸν λαὸν πρὸς ὑποδοχὴν αὐτῶν. Πρόδρομοι δὲ ἄλλοι δὲν δύνανται νὰ χρηματίσωσιν, εἰ μὴ οἱ ἰατροί. Αὐτοὺς ὁ Θεὸς ἔταξε πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, καὶ πρὸς αὐτούς καταφεύγουσιν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι διὰ τῆς ἀσθενείας.

Αὐτοὶ πρῶτοι πρέπει νὰ κηρύττωσι μετάνοιαν εἰς πάντας καὶ νὰ ὀδηγῶσιν αὐτούς πρὸς τοὺς ἱερεῖς, διότι ἰατροὶ καὶ ἱερεῖς ὠρίσθησαν ἔργα τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, τοῦ θεραπεύοντος τοὺς ἐπισκεπτομένους ὑπ' αὐτῶν. Μικρὸν τι δὲ διαφέρουσιν οἱ ἰατροὶ τῶν ἱερέων ὡς πρὸς τὸ καθήκον τῆς ἡθικοποιήσεως καὶ θρησκευτικῆς μαρτυρίας καὶ σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων, ὡς εἶδομεν προηγουμένως, καὶ ὀφείλουσιν οὗτοι, καὶ ὡς ἄνθρωποι καὶ ὡς ἰατροὶ μάλιστα ἔχοντες πρὸς τοῦτο ἰκανότητα, νὰ συμπράττωσι μετὰ τῶν ἱερέων εἰς πᾶν ὅ,τι συντελεῖ εἰς τὸ νὰ ὀδηγῇ τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸν ἀληθῆ αὐτῶν προορισμόν.

Ἡ σύμπραξις τῶν ἰατρῶν μετὰ τῶν ἱερέων πολλῶν καὶ σωτηρίων ἀγαθῶν πρόξενος θὰ γίνῃ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα· διότι θὰ περικόψῃ τὰς πτέρυγας τῆς ἀθείας καὶ τοῦ ὕλισμοῦ καὶ θὰ

ματαιώσῃ τὴν ἰσχὺν τῶν δύο τούτων αἰτίων παντὸς σκανδαλοῦ καὶ πάσης δυστυχίας, θὰ ἐνισχύσῃ τὴν εὐσεβειαν καὶ τὴν δικαιοσύνην, θὰ διορθώσῃ τὴν κοινωνίαν, θὰ περιορίξῃ τὰς ἀσθενείας καὶ θὰ καταπολεμῇ ἀσφαλῶς τὴν ἀμαρτίαν, τὴν μόνην πραγματικὴν δυστυχίαν τοῦ ἀνθρώπου γένους. Δὲν θ' ἀρίνη ν' ἀποθάνωσιν οἱ ἄνθρωποι ἀπαράσκευοι καὶ ἀμετανόητοι, ὡς γίνεται συνήθως σήμερον, θ' ἀνάγῃ στάδιον ἐνεργείας εἰς τοὺς ἱερεῖς, οἵτινες σήμερον ἐξ ἀνάγκης διατελοῦσιν ἄπρακτοι, καὶ ἐν γένει νέαν ζωὴν καὶ νέαν κίνησιν θὰ παρέχῃ εἰς τὴν κοινωνίαν δι' ἔργα ἀγαθὰ καὶ θεάρεστα.

Ἄνευ τῆς συμπράξεως τῶν ἰατρῶν οἱ ἱερεῖς διατελοῦσι περιορισμένοι ἐντὸς τοῦ φραγμοῦ τῆς ἀθείας καὶ τοῦ ὕλισμοῦ, τὸν ὅποιον δὲν δύναται μόνον νὰ διαρρήξωσι, καὶ ἐπομένως ἀπρακτοῦσιν.

Ἄς διαρρήξωσιν οἱ ἰατροὶ διὰ τῆς ἰσχυρᾶς δυνάμεως αὐτῶν τὸν φραγμὸν τοῦτον, καὶ ἄς συμπράττωσι μετὰ τῶν ἱερέων, καὶ τότε οἱ ἱερεῖς μετὰ ἐνθέου ζήλου καὶ αὐταπαρνήσεως θὰ ἐπιτελέσωσι τὰ ἑαυτῶν καθήκοντα. Τότε θὰ εὕρωσι τὴν εὐκαιρίαν νὰ ποδείξωσιν, ὅτι δὲν εἶναι διόλου ἄξιοι τῆς μομφῆς, ἣτις συνήθως προσάπτεται εἰς αὐτούς.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀγνοίας τῶν πραγματικῶν καθηκόντων τοῦ ιατροῦ εἰσὶν ὀλέθρια.

Τίς ὁ τέλειος ἰατρός καὶ ὅποια τὰ πραγματικά αὐτοῦ καθήκοντα, εἶπομεν προηγουμένως. Κατὰ καλὴν δὲ τύχην, ἀνέγνωμεν τελευταίως ἓν τινι ἐφημερίδι τὰ ἐξῆς λίαν σχετικὰ πρὸς τὴν ἡμετέραν πραγματείαν, παρέχοντα ἡμῖν ἰκανὴν ὕλην πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἐπὶ τῆς θεραπείας τῆς ἀμαρτίας καὶ ἀσθενείας διατυπωθεισῶν σκέψεων.

« Ὑπάρχουσι περιστάσεις εἰς τὸν βίον μας, γράφει ἡ ἐφημερίς, κατὰ τὰς ὁποίας προβλήματα καὶ διλήμματα ἀδυπώπητα καὶ βασανιστικά ἐγείρονται πρὸ τῶν βημάτων μας καὶ πρὸ τῶν ὁμμάτων μας. Συγκρούσεις καὶ πάλη ἐνδόμυχος μεταξὺ δύο ἰδεῶν, δύο αἰσθημάτων, δύο ὑποχρεώσεων, δύο καθηκόντων. Καὶ αἱ συγκρούσεις αὗται, αἱ τόσον συχνὰ ἀπαντῶσαι καὶ τὴν βῆσιν πολλάκις ἀποτελοῦσαι μυθιστορημάτων καὶ δραμάτων καὶ τόσον προσφιλεῖς καὶ ἔλκυστικαὶ διὰ τοὺς θεατὰς καὶ τοὺς ἀναγνώστας, εἶνε συχνότεραι καὶ σκληρότεραι εἰς τὴν καθημερινὴν ζωὴν, εἰς τὴν ἀθέατον καὶ ἀανάγνωστον καὶ ἀνεξερεύνητον ζωὴν τῆς στέγης καὶ τοῦ ἀδύτου τοῦ οἰκογενειακοῦ.

Ἡ συνείδησίς μας εἰς τὰς περιστάσεις αὐτάς

ὕφίσταται διχασμὸν καταθλιπτικόν, καὶ αἱ δύο συνειδήσεις παλαίουν καὶ συμπλέκονται καὶ πληγώνουν τὰ στήθη μας καὶ συνταράσσουν τὸν ὄργανισμὸν μας ὅλον καὶ τὴν ψυχὴν μας συνθλίβουν.

Μία περίπτωσις τοιαύτη διατυπώνεται μὲ ψυχολογικὴν ἐνέργειαν καὶ δυνάμιν ἀριστοτεχνικὴν εἰς τὸν τελευταῖον τόμον τοῦ Bourget, ὁ ὁποῖος ἐξεδόθη πρὸ τινος εἰς τὸ Παρίσι. Εἰς τὸν τόμον αὐτὸν μεταξὺ ἄλλων περιλαμβάνεται καὶ διήγημα φέρον τὸν τίτλον: « Ζήτημα συνειδήσεως ». Ὁ ἰατρός ἤρωσ τοῦ μικροῦ αὐτοῦ δράματος, τὸ ὁποῖον εἶνε βαθύτατα συγκινητικόν, ὑφίσταται σκληρὰν δοκιμασίαν εὐρισκόμενος πρὸ σκληροτάτου διλήμματος, τοῦ ποῖον νὰ ἀκούσῃ συνειδήσιν, τὴν ἐπιστημονικὴν ἢ τὴν ἀνθρωπίνην;

Ἡ ὑπόθεσις τοῦ διηγήματος τούτου, τὸ ὁποῖον ἤγειρε ζωηρὰν συζήτησιν εἰς τὸν τύπον μεταξὺ τῶν ἰατρῶν τῆς γαλλικῆς πρωτεύουσας, ἔχει ὡς ἐξῆς:

Ὁ νεαρὸς ἰατρός Φ. . . μαθητὴς τοῦ Τρουσσῶ. ἀπεστάλη ἀπὸ τὸν ἀποθνήσκοντα διδάσκαλόν του εἰς πύργον τῆς Πικαρδίας, διὰ νὰ παράσχῃ τὰς βοήθειάς τῆς ἐπιστήμης εἰς τὸν γέροντα κόμητα Ροκκεβίλ, βαρέως ἀσθενοῦντα ἀπὸ τὴν νόσον Bright, καὶ παρουσιάζοντα διαλειπούσας προσβολὰς οὐραιμίας, μορφῆς σπασμοδικῆς, μὲ φω-

τεινά διαλείμματα, κατὰ τὰ ὁποῖα τελείαν εἶχε τὴν χρῆσιν τοῦ λογικοῦ. Τυχαίαι σύμπτωσις ἀπεκάλυψεν εἰς τὸν μελλόντα χρόνον, ὅτι ἡ σύζυγός του τὸν εἶχε κάποτε ἀπατήσῃ καὶ ὅτι εἰς ἓκ τῶν τεσσάρων υἱῶν του, εἰ ὁποῖοι ἔφερον τὸ ὄνομά του, δὲν ἦτο σπλάγγων ἐκ τῶν σπλάγγων του. Ψυχρά, ἀλλ' ἀκαταδάμαστος ἔργῃ ὠθεῖ τὸν κόμητα εἰς ὑπερτάτην ἐκδίκησιν. Ἡ σύζυγός του γενναίως κ' ἐπιμονῶς ἠρνήθη νὰ τοῦ εἰπῇ τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ γεννηθέντος ἐκ τοῦ σφάλματός της, καὶ διὰ τοῦτο ὁ κόμης ἐκάλεσε τηλεγραφικῶς παρὰ τὴν νεκρικὴν του κλίνην τὰ τέκνα του, διὰ νὰ τοὺς ἀποκαλύψῃ, ὅτι ἡ μήτηρ των ὑπῆρξεν ἔνοχος ἀπιστίας, αὐτοὶ δὲ φθάνουν αὔριον σκηνὴ τραγικὴ θὰ συμβῆ θὰ εἶνε δὲ φρικώδεις αἱ συνέπειαι τῆς ἀποκαλύψεως.

Ἐὰν ὁ κόμης, ἀναμφισβητήτως καταδικασμένος ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης εἰς θάνατον συντομώτατον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ὀλίγα τὸν χωρίζου ἡμέραι, ἀπέθνησκε πρὸ τῆς ἀφίξεως τῶν υἱῶν του, πόσοι ὄλεθροι θ' ἀπετρέποντο! Ἡ δυστυχὴς μήτηρ θὰ διατήρει διὰ πάντοτε τὸν στοργικὸν σεβασμὸν τῶν τέκνων της, τὰ ὁποῖα θὰ ἕμενον ἡνωμένα, δίχως ὑποψίαν, ὅτι κάποιον ἀπ' ὅλων ἦτο μοιχογέννητον.

Ἄλλὰ τὴν προηγουμένην τῆς ἀφίξεως τῶν υἱῶν του νύκτα, ὁ κ. Ροκκεβίλ καταλαμβάνεται

ἀπὸ φρικώδη κρίσιν σπικωδιστικῆς εὐφαιμίας. Αἱ εἰσπνοαὶ ἐξουμένου εἶνε ἀνίσχυροι νὰ καταπαύσων τὸ κικόν. Μία μόνη ἀπομένει διὰ τὸν ἱατρὸν καταφυγὴ, ἡ ἀραιμάξις.

Καὶ πρὸ τοῦ ἱατροῦ ἐρθένηται δῆλημα: Προβαίνων εἰς τὴν ἀραιμάξιν ἐπιτυγχάνει νὰ ἐπανεέλθῃ εἰς ἑκυτόν ὁ ἄρρωστος καὶ νὰ εἶνε εἰς τὰς αἰσθήσεις του, ὅταν εἰ υἱοὶ του φθάσουν· θ' ἀποθάνῃ μετὰ τινὰς ὥρας, βέβαια, ἀλλὰ θὰ προφθάσῃ νὰ ὁμιλήσῃ καὶ ἡ δυστυχία θὰ ἐγκαθιδρυθῆ εἰς τὸν οἶκον. Ἐὰν ὁ ἱατρὸς Φ . . . δὲν ἐπιχειρήσῃ ν' ἀνακόψῃ τὴν προσβολὴν, ὁ κόμης θὰ μεταπέσῃ ἀσφαλῶς εἰς ἀγωνίαν καὶ ν' ἀποθάνῃ δίχως νὰ προφθάσῃ ν' ἀρθρώσῃ τὰς μοιραίας λέξεις.

Τί πρέπει νὰ κάμῃ ὁ ἱατρὸς; Ποῖον ἀκριβῶς εἶνε τὸ καθήκον του;

Τὴν ποίαν πρέπει νὰ ἀκούσῃ φωνῆν: τῆς ἐπαγγελματικῆς συνειδήσεως, ἡ ὁποία ἄτεγκτος τὸν προστάζει νὰ κάμῃ τὸ κάθε τι διὰ νὰ παλαίσῃ καὶ πρὸς τὰ ἐλάχιστα ἐπιεισόδια τῆς ἀσθενείας καὶ πρὸς τὸν θάνατον αὐτόν, ἢ τὴν φωνὴν τῆς συνειδήσεώς του τῆς ἀνθρωπίνης, ἡ ὁποία βροντοφωνεῖ μέσα του ν' ἀποτρέψῃ ἀνωφελῆ δυστυχίαν ἀντὶ τῆς ματαιᾶς ἀπολαύσεως τοῦ νὰ παρατείνῃ ἐπὶ τινὰς ὥρας ὑπαρξὴν ἀναμφισβητῶς καταδικασμένην;

Εἰς τὸ διήγημα τοῦ Bourget ὁ ἰατρός μετὰ ἐνδύουχον πάλην ἰσχυρὰν ἀπορροῖζει νὰ κάμῃ τὸ ἐπιστημονικὸν του καθήκον, ἀψηφῶν διὰ τὰ δεινὰ ἀποτελέσματα. Ἐπιμελεῖται τὸν ἄρρωστον καὶ τῆς σκληρᾶς Μοίρας τὸ γραπτὸν γίνεται. Ἡ κόμησσα συνιτροιμμένη, ὑπὸ τῆς θλίψεως ἀποθνήσκει μετὰ τινὰς μῆνας ἀπὸ νόσον τοῦ ἥπατος· δύο ἀπὸ τοὺς υἱοὺς ἀποθνήσκουν ἐπίσης, καὶ οἱ ἐπιζῶντες γίνονται ἀδιάλλακτοι μεταξὺ των ἔχθροί.

Τοιοῦτο τὸ δράμα. Τὸ δὲ ζήτημα τὸ ὅποιον ἐγεννήθη εἶνε. Ἐπραξεν ὁ ἰατρός τὸ καθήκον του; Ἄφου ἡ σύμπτωσις τοῦ ἀπεκάλυψεν ὅλας τὰς συνεπείας τῆς πράξεώς του, δὲν ἠδύνατο δὲν ἔπρεπε, μὴ προβαίνων εἰς τὴν ἀραίμαξιν, ν' ἀφίσῃ τὸν μελλοθάνατον ν' ἀποθάνῃ, ἀφου μάλιστα εἴξευρε καλὰ ὅτι ἦτο ἀνεκκλήτως καταδικασμένος νὰ μὴ ζῆσῃ πλέον τῶν δύο ἢ τριῶν ἡμερῶν.

Διάφοροι γνῶμαι διευτώθησαν καὶ ἀπαντήσεις διάφοροι ἐδόθησαν εἰς τὸ ἐρώτημα. Ἡ κυριαρχοῦσα ὁμως γνῶμη φαίνεται, ὅτι εἶνε ἡ διατυπωθεῖσα ἐν συμπεράσματι ὑπὸ τινος ἐξ αὐτῶν, ἡ ἐξῆς :

Εἰς οὐδεμίαν περίπτωσιν, πρὸ οὐδενὸς ὀλέθρου ἀθεραπεύτου, οὔτε ἀλόγη πρὸ συμφερόντων ὑπερτάτων ὁ ἰατρός δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐπιστεύσῃ τὸ

τέλος τοῦ ἀσθενοῦς του, οὔτε μάλιστα ν' ἀρνηθῇ νὰ κάμῃ, κάτι τι τὸ ὅποιον θὰ τὸν συγκρατήσῃ εἰς τὴν ζωὴν καὶ πρὸ τοῦ πυλῶνος τοῦ θανάτου ἐπὶ μίαν ἔστω ὥραν.

Αὐτὴ εἶνε ἡ γνῶμη ἡ γρανιτικῆς ἀλογισίας, τὴν ὅποιαν τὸ ἐπαγγελματικὸν καθήκον διευτώπωσεν, ὑπαγορευθεῖσαν ἀπὸ τὴν «ἐπαγγελματικὴν συνείδησιν».

Ἄλλὰ πόσον φιλανθρωποτέρα ἡ φωνὴ τῆς ἄλλης, τῆς «ἀνθρωπίνης συνειδήσεως» καὶ ἡ κοινὴ ἀντίληψις τῶν ἀγράφων ἀνθρωπίνων καθηκόντων πρὸς τὴν εὐτυχίαν τοῦ πλησίον !»

Καὶ ταῦτα μὲν γράφει ἡ ἐφημερίς ἀσπαζομένη τὸ νῦν ἐπικρατοῦν πνεῦμα περὶ τῆς θεραπείας τῆς ἀμαρτίας καὶ ἀσθενείας, καὶ παρασυρομένη ὑπὸ τοῦ γενικοῦ ρεύματος τῆς σημερινῆς δημοσιογραφίας. Ἄλλ' ὁ ἐμβριθῆς ἀγανωστής παρατηρεῖ εἰς τὴν ἀνωτέρω διήγησιν ὅτι ἡ μὲν ἀσθένεια τοῦ Ροκκεβίλ συντελεῖ εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἐπικειμένης καταστροφῆς, ἡ δὲ ἰατρικὴ συντελεῖ εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς τοῦ Ροκκεβίλ διὰ τῆς νοθεσίας καὶ τῆς ἀποτροπῆς αὐτοῦ ἀπὸ τῆς πραγματοποιήσεως τοιαύτης ἀνωφελοῦς καὶ ἀπανθρώπου ἐκδικήσεως.

Ὁ ἰατρός Φ. ὤφειλε μὲν νὰ παρατείνῃ ἐπὶ

θεός ἦτο δυνατόν ἡμέρας καὶ ὥρας τὴν ζωὴν τοῦ Ροκκεβίλ, ἀλλὰ συγχρόνως ὤφειλε καὶ νὰ νοουθετοῦ αὐτόν, ἵνα μὴ προῖχῃ εἰς ποικύτην ἐπιθυμίαν, ἢ εἰς νοσηρίαν τῶν Ροκκεβίλ. Διὸ τοῦτο ὡφειλέας κατεδίδοζεν εἰς ἀώμιον ἀπώλειαν καὶ δι' αὐτὴν τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ ὅλην ἤθελεν ἔχει φρικώδεις τὰς συνεπείας. Τοιοῦτοτρόπως δὲ ὁ μὲν ἱατρός θὰ ἐξετέλει εἰλικρινῶς καὶ εὐσυνειδήτως τὰ καθήκοντα αὐτοῦ χωρὶς νὰ αἰσθάνηται παράλογον ἐνδόμυχον πάλιν καὶ ἀνύπαρκτον σύγκρουσιν καθηκόντων, καὶ χωρὶς νὰ γεννηθῇ ζήτημα ἂν ἔπραξε τὸ καθήκον του, πιθανόν δὲ καὶ ὁ Ροκκεβίλ, ἀκούων τὰς νοουθεσίας καὶ συμβουλὰς τοῦ ἱατροῦ, καὶ ὑπέικων εἰς τὸ λογικόν, νὰ ἐσώζετο ψυχικῶς, καὶ νὰ ἐσώζεε καὶ τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ.

Ἄλλ' ἀντὶ τούτων τί συνέβη ὡς ἐκ τῆς ἐπικρατούσης ἀγνοίας τῶν καθηκόντων τοῦ ἱατροῦ; Ὁ μὲν ἱατρός ἐγένετο αἷτιος ὀλεθρίων δυστυχημάτων καὶ φέρεε διὰ τοῦτο βαρεῖαν τὴν εὐθύνην, διότι δὲν ἐξετέλεσε τελείως τὰ καθήκοντά του. Ὁ δὲ ἀσθενὴς μετὰ τῆς τιμῆς αὐτοῦ ἀπώλεσε καὶ τὴν ψυχὴν καὶ περιπλέον κατέστρεψε καὶ τὴν σύζυγον καὶ τὰ ἀθῶα τέκνα αὐτοῦ. Ἡ δὲ κοινὴ γνώμη, ἀκολουθοῦσα τυφλῶς καὶ ἐπιπολαίως τὸν Γάλλον διηγηματογράφον, φαντάζεται καὶ δημιουργεῖ παραλόγους συγκρούσεις καὶ

πάλιν ἐνδόμυχον μεταξὺ δύο ἰδίων. Δύο αἰσθημάτων, δύο ὑποχρεώσεων, δύο καθήκοντων, καὶ τέλος διαίρει τὴν συνείδησιν εἰς ἐπαγγελματικὴν καὶ ἀνθρωπίνην, ὡς ἐάν ὅταν μετέρχηται τις τὸ ἐπάγγελμα του, πρέπει νὰ ἀποβάλῃ τὴν συνείδησιν του ὡς ἄνθρωπος, ὡς καὶ τὰ χριστιανικὰ καθήκοντα καὶ τὰς εἰλικρινεῖς ὑποχρεώσεις καὶ τὰ εὐγενῆ αἰσθήματα καὶ τὰς ὀρθὰς ἰδέας.

Τοιαῦτα ὀλεθρία ἀποτελέσματα ἐπιφέρει ἡ ἄγνοια τῶν πραγματικῶν καθηκόντων τοῦ ἱατροῦ, καὶ ἡ ἐσραλμένη κρίσις περὶ τῆς θεραπείας τῆς ἁμαρτίας καὶ ἀσθενείας.

ΚΗ'.

Ἡ παροῦσα καταστάσις τῆς ἁμαρτίας καὶ ἀσθενείας.

Ὁ Χριστὸς ἐχάραξε τὴν ἀληθῆ ὁδόν, τὴν ὁποίαν ὀφείλει ὁ ἄνθρωπος νὰ βαδίξῃ, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸν προορισμὸν αὐτοῦ, ὅστις εἶναι ἡ αἰωνία μακαριότης. Ἄλλ' ἡ ἁμαρτία ἔστησε καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ ταύτης παντοία θέλγητρα καὶ πολλὰς καὶ ποικίλας παγίδας, ἵνα πλανήσῃ καὶ παρακρατήσῃ τὸν ἄνθρωπον.

Ὡς εἶδομεν δὲ ἐν τῷ Ι' καὶ ΙΑ' κεφαλαίῳ πολλὰ μέσα ἐδώρησεν ὁ Πανάγαθος Θεὸς εἰς τὸν

άνθρωπον. ἵνα ἔννοῃ τὸ ἀπατηλὸν τῆς ἀμαρτίας καὶ διαφεύγῃ τὰς παγίδας αὐτῆς, ἢ καὶ ἂν ἐμπέσῃ ἐν αὐταῖς, νὰ δυνήθῃ νὰ ἀπαλλαγθῆ καὶ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἀληθῆ ὁδόν. Ἐκ τῶν μέσων τούτων εἶπομεν ὅτι εἶναι καὶ τὰ δυστυχήματα, ἅτινα τὰ θέλγητρα τῆς ἀμαρτίας συνεπάγονται μεθ' ἑαυτῶν. Ἐν τοῖς δυστυχήμασι τούτοις τὴν πρώτην θέσιν εἶδομεν ὅτι κατέχει ἡ ἀσθένεια. Καὶ πράγματι διὰ τὸν φόβον τῆς ἀσθενείας ἀποφεύγομεν τὰς ἐν τῇ τροφῇ, τὰς ἐν τῷ ποτῷ, τὰς ἐν τῇ ἡδονῇ κτλ. παγίδας τῆς ἀμαρτίας, αἵτινες οὐκ ὀλίγαι εἰσίν, καὶ οὐκ ὀλίγους δελεάζουσι καὶ εἰς ἀπώλειαν ὀδηγοῦσιν.

Εἶδομεν πρὸς τούτοις ὅτι ἡ ἀσθένεια παρέχει ἡμῖν τὴν εὐκαιρίαν ἵνα ἀποσπάσωμεν τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας καὶ ἐπαναφέρωμεν αὐτὸν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας.

Δυστυχῶς, οὐδεμία τοιαύτη χρῆσις τῆς ἀσθενείας γίνεται σήμερον, μᾶλλον δὲ ἡ ἀσθένεια συντελεῖ πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς ἀμαρτίας.

Πόθεν ἡ τοιαύτη ἀκηδία παρὰ τοῖς ἀνθρώποις; Τοῦτο ἐρχόμεθα κατὰ δύναμιν νὰ ἐξετάσωμεν.

Ἡ ἀσθένεια οἰασδήποτε φύσεως καὶ ἂν ἦναι θεραπεύεται πάντοτε ὡς μάστιξ τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ οὐδέποτε ὡς αἰτία ἢ ἀποτέλεσμα τῆς ἀμαρτίας. Πόθεν ὁμως ἡ μάστιξ αὕτη προέρ-

χεται, καὶ διατί, οὐδεὶς σχεδὸν ὁ γνωρίζων καὶ οὐδεὶς ὁ ἐξετάζων. Ἀκούομεν μόνον κατ'ἀρχήν, μίασμα, μόλυσμα, ἀναμίαν, κοῦρον, ρυμᾶτικα, μικροβία, βακτηρία κτλ. περὶ ἀμαρτίας δὲ οὐδέποτε γίνεται λόγος ἐν ταῖς ἀσθενείαις. Καὶ ὁμως ἡ Ἱερὰ Γραφή καὶ ἡ Ἐκκλησία, καὶ ἡ ἱστορία καὶ ἡ ἰατρικὴ, καὶ ἡ πείρα καὶ τὸ λογικόν, παραδέχονται ὅτι ἡ ἀσθένεια ἔχει στενοτάτην σχέσιν πρὸς τὴν ἀμαρτίαν. Τίς δὲ δύναται ν' ἀναπτύξῃ εἰς τὸν ἀσθενῆ τὴν σχέσιν ταύτην τῆς ἀσθενείας πρὸς τὴν ἀμαρτίαν; Τοῦτο βεβαίως δὲν εἶναι ἔργον οὔτε τῶν γονέων, οὔτε τῶν οἰκείων, οὔτε τῶν φίλων, οὔτε τῶν ἱερέων τῆς παρουσίας ἐποχῆς, ἀλλ' εἶναι ἔργον μόνον τῶν ἰατρῶν· διότι οὗτοι μόνοι, ὡς ἐκ τῶν σπουδῶν καὶ τῆς θέσεως αὐτῶν, δύνανται ν' ἀποδείξωσιν ἐπισημονικῶς τοῦτο, καὶ νὰ νοθετώσι καὶ νὰ πείσωσι τὸν ἀσθενῆ.

Ἄλλ' οἱ ἰατροὶ ὀλίγον φροντίζουσι περὶ τῆς ψυχικῆς σωτηρίας ἑαυτῶν καὶ ἔτι ὀλιγώτερον περὶ τῆς τῶν ἄλλων· ἄλλως τε καὶ οἱ πλείστοι ἐξ αὐτῶν δὲν ἀναγνωρίζουσιν ἀμαρτίαν καὶ χριστιανικὰ καθήκοντα.

Ἐναπόκειται λοιπὸν εἰς τὸν ἀσθενῆ νὰ ἔλθῃ ἀφ' ἑαυτοῦ εἰς συναίσθησιν τῶν πράξεων αὐτοῦ, καὶ νὰ μετανοῆ, καὶ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν εὐθεῖαν ὁδόν. Ἄλλὰ ποῖαν εὐθεῖαν ὁδόν, ἀφοῦ πρὸ μὲν

τῆς ἀσθενείας κυλιέται ἐν τῇ δυσπιστίᾳ καὶ τῇ ἀκριβοῦσίᾳ καὶ τῇ ἀθείᾳ καὶ τῷ ὕλισμῳ καὶ τῇ ματαιότητι τοῦ ἀνθρώπου, μετ' ὧν συναναστέρεται καὶ οὗς ἐκτιμᾷ, κατὰ δὲ τὴν ἀσθενεῖαν εὐρίσκειται ἐν τοῖς μορῶμασι καὶ τοῖς μικροβίοις, καὶ ἐν τῇ ἀπάτῃ καὶ πλάνῃ τῶν περικυκλούντων αὐτὸν ἰατρῶν καὶ εἰκείων, πρὸς οὓς παραδίδεται ψυχὴ τε καὶ σῶματι :

Ἐκείνοι, οἵτινες ὄφειλον ὡς ἐκ τῆς θέσεως καὶ τῆς μαθήσεως καὶ τῶν γνώσεων αὐτῶν νὰ παρέχωσιν ἑαυτοὺς ἀσφαλῆς ὑπόδειγμα θεοσεβείας καὶ ἀρετῆς, καὶ νὰ χρησιμοποιῶσι πάντα τὰ γινόμενα καὶ φαινόμενα πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν ἡθῶν καὶ πρὸς σωτηρίαν τῆς ἀνθρωπότητος, πρῶτοι ὑψώσαν τὴν σημαίαν τῆς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ὀρθοῦ λόγου ἀποστασίας, διὰ τῶν ἐπομένων περίπου σκέψεων καὶ συλλογισμῶν ἐπὶ τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς.

Ἡ ἀκριβὴς ἐκτέλεσις τοῦ καθήκοντος, σκέπτονται οὗτοι, εἶναι ἔργον λίαν δυσχερὲς καὶ ἐπίπονον, διότι ἀπαιτεῖ αὐταπάρνησιν, νέκρωσιν σαρκός, ἀγάπην πρὸς τοὺς ἐχθροὺς κτλ. Ἄλλὰ καὶ ἡ παράλειψις ἢ ἡ ἑλλιπὴς καὶ πλημμελὴς ἐκτέλεσις αὐτοῦ εἶναι λίαν φοβερόν καὶ φρικῶδες, διότι συνεπάγεται τὴν ἀμαρτίαν, δι' ἧς, ὡς γνωστόν, ὁ ἄνθρωπος ἀποχωρίζεται αἰωνίως ἀπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ βασανίζεται ἀκαταπαύστως εἰς

τὴν μελλούσαν ζωὴν ἐπὶ πικρῶν ἐπιγῶν τῆς συνειδήσεως, οἵτινες ὡς ἀόρατον πῦρ κατακαίουσιν. Οἱ ἔργα οὗτοι ἀπακλείουσι ἐντελῶς τὸν τερπύην καὶ θελακτικὸν βίον ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, ἐνθ' ὃ σῶμα ἀπαιτεῖ ἐπιμονὰς τὰ τοῦ βίου τερπνὰ καὶ τὰ ἐγκόσμια ἀγαθὰ, καὶ ἀποστρέφεται τὰς συνθήκας βίου ἐναρέτου καὶ εὐσεβοῦς. Καὶ εἶναι μὲν ὁ ἐκ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ καθήκοντος μισθὸς πολὺς ἐν τοῖς Οὐρανοῖς, ἢ δὲ ἐκ τῆς παραβίασεως αὐτοῦ τιμωρία βαρεῖα καὶ ἀπηνὴς μετὰ θάνατον, ἀλλὰ ταῦτα ἐπιστημονικῶς καὶ μετὰ μαθηματικῆς ἀκριβείας οὐδὲν ἀποδεικνύονται. Ὁ περιορισμὸς οὗτος, τὸν ὅποιον ἐπιβάλλει ἡ χριστιανικὴ ἠθικὴ, ἀνέκαθεν ἀπήρτισεν εἰς τοὺς πλείστους ἀνθρώπους, οἵτινες καὶ δὲν ὑπετάγησαν εἰς αὐτήν. Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ εὐρεθῆ διεξόδος ἀπαλλάττουσα τὸν ἄνθρωπον τοῦ λαβυρίνθου τοιαύτης τυραννίας. Καὶ τῷ ὄντι, ἀφοῦ οἱ ἄνθρωποι κατώρθωσαν νὰ ἐξερευνήσωσι τὰ μυστήρια τῆς γῆς καὶ τοῦ ἀέρος, νὰ ἐνώσωσι θαλάσσας καὶ χωρίσωσι ξηράς, νὰ μηδενίσωσι τὰς ἀποστάσεις τοῦ τόπου καὶ τοῦ χρόνου, νὰ ἐσακριβώσωσι τὴν πορείαν τῶν ἀστέρων καὶ νὰ καταστήσωσι τὰ ἀόρατα ὄρατά, καὶ τὰ ἀδύνατα δυνατά, εὐκόλον εἶναι νὰ στραφῶσι καθ' ὁμοίον τρόπον καὶ πρὸς τὸν Δημιουργὸν τοῦ σύμπαντος, καὶ νὰ ἐρευνησῶσι τὰ προαιώνια μυστή-

ρια, και τὰς ἀνεξερευνητάς αὐτοῦ βουλὰς.

Οἱ συλλογισμοὶ οὗτοι, τοὺς ὁποίους ἡ λογικὴ τῶν ἡδυσπαθείας και ἀκρασίας ὑπεγύρουν, ὑπεκίνησαν πολλοὺς ἐπιστήμονας νὰ υπερβῶσι τὰ ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ και τῆς ἐπιστήμης χαρᾶχθέντα αὐτοῖς ὅρια, και νὰ ἐκφέρωσιν ἐλευθέρως ἰδίαις σκέψεις και θεωρίας. Ἐξ ὁ φιλόσοφος νοῦς και αἱ πέντε αἰσθήσεις τοῦ σαρκίου ἐνέπνευσαν εἰς αὐτάς. Καὶ τινὲς μὲν ἐκήρυξαν ὅτι δὲν ὑπάρχει Θεὸς ἐν τῇ φύσει, και ἐπομένως μῦθοί εἰσιν ἡ μέλλουσα ζωὴ και τὰ καθήκοντα και ἡ ἁμαρτία, ἄλλοι δὲ εὗρον συμφέρον νὰ παραδέχωνται ὅτι ὑπάρχει μὲν Θεός, ἀλλ' ἂ δὲν ἐπεμβαίνει εἰς τὰ ἀνθρώπινα, και ἐπομένως οἱ ἄνθρωποι εἶναι ὡς τὰ λοιπὰ ζῶα, και ἀδίκως βασανίζονται διὰ περιορισμῶν και νόμων και καθηκόντων και ἡθῶν και ἐθίμων, ἅτινα πάντα θλίψεις μόνον και δυστυχίας εἰς αὐτοὺς προξενοῦσι και οὐδὲν πλέον. Πολλοὶ δὲ ἠθέλησαν νὰ συμβιβάσωσι τὸ καθήκον πρὸς τὴν ἁμαρτίαν, ἐμπορικῶς σκεπτόμενοι, και νομίζοντες ὅτι οὕτω δύνανται νὰ κερδήσωσι τὴν παρούσαν και τὴν μέλλουσαν ζωὴν. Ἄλλοι δὲ ἄλλως ἐσοφίσθησαν, και πλείστοι ἠκολούθησαν τὰς θεωρίας και τὰς σκέψεις τῶν προηγουμένων. Ἡ και δὲν ἐσχημάτισαν ποσῶς γνώμην τινὰ περὶ καθήκοντος και ἁμαρτίας, και ζῶσι διότι εὗρηθησαν ἐν τῇ ζωῇ.

Μετὰ τοιαύτας σκέψεις και θεωρίας ἀνθρώπων ἐπιστημονικῶν δῆθεν κύρος περὶ βεβλημένων. αἰτινες διὰ τοῦ τύπου μετεδόθησαν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον και ἀπὸ ἀτόμου εἰς ἄτομον, ἐπόμενον ἦτο ἡ ἁμαρτία νὰ ἐνθρονίζηται ἐν πλήρει ἀνέσει ἐν μέσῳ τῶν ἀνθρώπων και νὰ κυβερνᾷ αὐτοὺς κατὰ βούλησιν. Καὶ πρῶτον διὰ λόγους ὕλικῶν και ματαίων συμφερόντων προὐκάλεσεν ἡ ἁμαρτία τὴν διάστασιν τῶν ἱατρῶν ἀπὸ τῶν ἱερέων, και διήρπασεν οὕτω εἰς δύο στρατόπεδα τοὺς ταχθέντας ἐκ συμφώνου νὰ ἐπιμελῶνται τῆς σωματικῆς και ψυχικῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου. Εἶτα ἐπόμενον ἦτο νὰ μεταβάλλῃ ἀμέσως μορφήν και σκοπὸν ἡ ἀσθένεια, και ἀντὶ νὰ καταπολεμῇ τὴν ἁμαρτίαν, γίνεται βοηθὸς και ὑπηρετὸς αὐτῆς· διότι οἱ ἱατροὶ δι' ἀπείρων ἐπιχειρημάτων και ἐπιστημονικῶν φράσεων δύνανται πάντοτε νὰ παραστήσωσιν ὅτι ἡ ἀσθένεια εἶναι δυστύχημα, οὐδεμίαν σχέσιν ἔχουσα πρὸς τὴν ἁμαρτίαν και τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου, και ὅτι οὗτοι παρουσιάζονται σωτῆρες τῆς ἀνθρωπότητος, ἀπαλλάσσοντες αὐτὴν τῆς ἀσθενείας. Οἱ δὲ ἄνθρωποι φύσει πρὸς τὸ κακὸν μᾶλλον κλίνοντες ἢ πρὸς τὸ ἀγαθόν, λησμονοῦσι τὸ παρελθόν και ἀδιαφοροῦσι διὰ τὸ μέλλον, ἀσπαζόμενοι πᾶν ὅ,τι συντελεῖ εἰς τὰς παρούσας πονηράς και ματαίας ἐπιθυμίας αὐτοῦ. Ἐπομένως δὲ οἱ ἱερεῖς,

ἐν μέσῳ τούτου κικεύουσιν πνευμάτων κλυδωνιζόμενοι, νίπτουσι τὰς χεῖρας, καὶ εἰς μόνον τὸ τοῦ βίου καὶ τῆς συντηρήσεως κίτων περιρρίζονται, στέργοντες τὰ παρόντα καὶ ζητοῦντες παρὰ Θεοῦ τὰ βελτίω.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἴαν ἡ παντοδύναμος χεὶρ τοῦ Ὑψίστου δὲν ἐνίσχυεν ἀοράτως τὴν θρησκείαν καὶ δὲν παρέδιδεν ἡμᾶς εἰς τὴν ἔμφροτον συνείδησιν νὰ μᾶς φυλάττῃ, τὸ καθήκον ἤθελε παραμεληθῆ ἔντελως, καὶ ἡ ἀμαρτία ἤθελε δοξασθῆ ὡς θεὸς ὑπὸ πάντων ἐπὶ τῆς γῆς.

Σήμερον λοιπὸν ἀφ' ἐνὸς ἡ ἀμαρτία διὰ τῶν πολλῶν θεληγῆτρων αὐτῆς, υποστηρίζομένη καὶ ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ θεία δύναμις τῆς θρησκείας καὶ τῆς συνειδήσεως, κρατοῦσιν ἡμᾶς μετεώρους μεταξὺ καθήκοντος καὶ ἀμαρτίας, ἄλλοτε μὲν πρὸς τὸ ἐν μέρος ἄλλοτε δὲ πρὸς τὸ ἕτερον κλίνοντας.

Ἐκ τούτου γεννᾶται τὸ σημερινὸν ἄστατον καὶ περιέργον πνεῦμα περὶ ἀμαρτίας καὶ ἀσθενείας. Ἐπὶ οὐδεμιᾶς θετικῆς ἀρχῆς στηριζόμενοι, ἀγόμεθα καὶ φερόμεθα ὑπὸ τῶν ἐκάστοτε ἐκδηλουμένων διαθέσεων καὶ περιστάσεων. Εἰς τοὺς ναοὺς συχναίζομεν καὶ προσευχόμεθα ὡς καλοὶ χριστιανοί, τὰς δὲ θεωρίας τῶν ὕλιστῶν παραδεχόμεθα ὡς ἐπιστημονικὰς ἀληθείας. Ἐὰν ἐρωτήσῃ τις ἡμᾶς εἰς τί πιστεύομεν, δὲν δυνά-

μεθα ν' ἀπαντήσωμεν. Μισοῦμεν τὴν ἀμαρτίαν ὅταν πράττεται ὑπὸ ἄλλου. Ἐὰν ἴδωμεν εἰς αὐτὴν εἶναι ἀδιακριτικὰ καὶ ἀγένεια νὰ γίνῃ λόγος ὑπὸ ἄλλου. Ἔτι κακὰ δὲν προβλέπη ὁ νομὸς τῆς πολιτείας, εἶναι συγχωρημένα. Τὰ ἄδικα κίβδη δῆθεν μισοῦμεν, τοὺς εἰς αὐτῶν ὁμῶς πλουτοῦντας ἐκτιμῶμεν καὶ ζηλευόμεν. Μισοῦμεθα τὰς κοινωνικὰς προλήψεις, ἀλλ' ἀπαραιτήτων χρεὸς θεωροῦμεν ν' ἀσταποκρινώμεθα εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς κοινωνίας. Κατηγοροῦμεν τὴν πολυτέλειαν τῶν ἄλλων, ἀλλὰ συμφοροῦμεθα πρὸς αὐτοὺς πλεον ἢ ἕσον αἰ δυνάμεις ἡμῶν ἐπιτρέπουσι τοῦτο. Ἀποφεύγομεν τὰς λεπτολογίας καὶ περιστολογίας, ἄλλ' ὁμιλοῦμεν περὶ καιροῦ, φαικῶν, ἐνδυμάτων, θεατρῶν, χορῶν καὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως.

Πανταχοῦ βλέπομεν τὸ καθήκον συνοδευόμενον ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας. Τὴν πίστιν βλέπομεν συνοδευομένην ὑπὸ τῆς πολυπραγμοσύνης, τὴν ἐλπίδα ὑπὸ τῆς ἀβεβαιότητος, τὴν προσευχὴν ὑπὸ νεκρᾶς πίστεως καὶ ἀβεβαιᾶς ἐλπίδος, τὴν ἀγάπην ὑπὸ τῆς ἰδιοτελείας, τὴν φιλίαν ὑπὸ τοῦ συμφέροντος κτλ.

Τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς ἀστασίας ἐπικρατεῖ καὶ εἰς τὰς ἀσθενείας. Τὴν ὑγίαν θεωροῦμεν ἄκρον ἀγαθόν, ἀλλὰ καὶ ὅσα βλάπτουσιν αὐτὴν θεωροῦμεν ἐπίσης ἄκρα ἀγαθὰ. Ἡ ζωὴ καὶ ἡ πα-

ράτσεις αὐτῆς εἶναι τὸ πᾶν, ἀλλὰ δὲν ἀποδιώ-
κομεν ἀπ' αὐτῆς καὶ ἐκεῖνα τὰ ὅποια βλάπτουσι
καὶ συντέμνουσιν αὐτήν. Ζητοῦμεν διὰ τὸ σῶμα
ἡδονάς καὶ διασκεδάσεις καὶ υγιάν· δηλαδή πῦρ
καὶ ὕδωρ ἐντὸς ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ δοχείου. Θεω-
ροῦμεν τὴν ἀσθένειαν ὡς ἐχθρὸν ἐρχόμενον ἐξω-
θεν, καὶ ἀναλόγως λαμβάνομεν μέτρα· κλειόμεν
δηλαδή τὴν θύραν διὰ νὰ προφυλαχθῶμεν ἀπὸ
ἐχθροῦ, τὸν ὅποιον φυλάττομεν καὶ περιποιού-
μεθα ἐντὸς ἡμῶν. Αἱ ἀσθένειαι δὲν ἔχουσι σχέ-
σιν πρὸς τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλὰ προέρχονται ἀπὸ
καταχρήσεις σωματικὰς καὶ πνευματικὰς. Ὅσαι
καταχρήσεις δὲν ἐπιφέρουσι στιγμιαίως τὴν ἀ-
σθένειαν, εἶναι φυσικαὶ ἀνάγκαι. Ἐὰν κατόπιν
παρουσιασθῇ ἡ ἀσθένεια, πταίουσιν ἡ ἀκατα-
στασία τοῦ καιροῦ καὶ τὰ μικρόβια.

Ἐὰν συμβουλευῇ τις τὰ δέοντα σκαιὸς καὶ
ἀγροϊκὸς λογίζεται. Ἐὰν δὲ κολακεύῃ, εἶναι εὐγε-
νὴς καὶ περιποιητικὸς. Ὁ πονηρὸς θεωρεῖται ἔξυ-
πνος, ὁ δὲ ἀγαθὸς βλάξ. Ὁ ψεύστης ἐπιτήδειος,
ὁ δὲ φιλαλήθης ἀδέξιος, καὶ ὁ εὐσεβὴς ὑποκριτής.

Ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν ἐπιστημόνων καὶ μάλι-
στα τῶν ἰατρῶν ἀπὸ τῆς θρησκείας, καὶ ἡ ὑπ'
αὐτῶν διαστροφή τῆς ἐννοίας τοῦ καθήκοντος
καὶ τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς ἀσθενείας μετὰ τῶν
ἄλλων σωτηρίων μέσων, δὲν ἠδύνατο βεβαίως νὰ
φέρῃ καλλιτέρους καρπούς. Ἐκεῖνοι οἵτινες ὤφει-

λον νὰ παρέχων ἐαυτοὺς πρῶτον παράδειγμα
εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς, πρῶτοι ὤψων τὴν ση-
μαίαν τῆς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἔθροῦ λόγου
ἀποστασίας. Τὸ δὲ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων ἐπό-
μενον εἶναι νὰ προσερχῆται ἀθρόον ὑπὸ τὴν ση-
μαίαν ἀνδρῶν, οὓς θεωρεῖ ἰκανοὺς καὶ ἀξίους
ἡγήτορας τῆς εὐτυχίας καὶ εὐημερίας αὐτοῦ.

Ἡ ἁμαρτία, ὡς βλέπει τις, καταφέρει τὰς
πληγὰς πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς ἀνθρωπότητος,
ὅθεν γνωρίζει: ὅτι ἐπέρχεται καταπληκτικὴ κατα-
στροφή. Μόλις ἀνακαλύπτεται τι ὑπὸ τῆς ἐπι-
στήμης ἢ πράττεται χρήσιμόν τι καὶ ἀξιόλογον
διὰ τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ ἀμέσως ἡ ἁμαρτία
σπεύδει νὰ χρησιμοποιήσῃ τοῦτο ὡς ὄργανον πρὸς
ἰδίαν ἐαυτῆς ὑπηρεσίαν. Διὰ τοῦτο, μοὶ φαίνε-
ται ὅτι, αἱ τέχναι καὶ ἐπιστῆμαι κατὰ θεῖαν ἐξ-
οικονόμησιν βραδύτατα χωροῦσι πρὸς τὰ πρόσω,
ἵνα μὴ ἐπαίρωνται οἱ ἄνθρωποι καὶ κατακτήσῃ
πλείοτερον ἔδαφος ἡ ἁμαρτία. Διὰ τὸν αὐτὸν δὲ
λόγον, ἐὰν δὲν ἀπατῶμαι, καὶ ἡ ἱατρικὴ θὰ βρα-
δύνη ἐπὶ πολὺ ἀκόμη νὰ φθάσῃ εἰς τὴν τελειό-
τητα, καὶ ἐπὶ πολὺ ἀκόμη θὰ ἔχη πολλὰ καὶ
μεγάλα ἐνώπιον αὐτῆς μυστήρια, διότι δὲν βαδί-
ζει τὴν ὁδὸν τοῦ ἀληθοῦς προορισμοῦ αὐτῆς.

Τοιοῦτον λοιπὸν εἶναι τὸ πνεῦμα τῶν ἀνθρώ-
πων τῆς σημερινῆς ἐποχῆς καὶ τιαυτὴ ἀλλόκο-
τος καὶ ἐλεεινὴ ἡ παρούσα κατάστασις τῆς ἁμαρ-

τίας και άσθενείας. Διὰ τὴν διορθωθῆσι δὲ ταῦτα ἀπαιτοῦνται ἄνδρες εὐλαβεῖς καὶ χρηστοὶ ἐπὶ τούτῳ περσεκασμένοι καὶ περιβεβλημένοι ἐπιστημονικὸν κῆρος καὶ ἀποστολικὴν δύναμιν, ἵνα μετὰ τελείας ἀναπαρητήσεως περιορχόμενοι ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν θεραπεύωσι σώματα καὶ συγχρόνως πνεύματα, πατάσσοντες τὸ ψεῦδος καὶ κηρύττοντες τὴν ἀλήθειαν. Τοιοῦτοι δὲν δύνανται νὰ ᾔναι σήμερον ἄλλοι, εἰ μὴ μόνον οἱ εὐσεβεῖς καὶ θεολογοῦντες ἱατροί, οἵτινες θὰ γίνωσι συγχρόνως καὶ πρόδρομοι καὶ ὁδηγοὶ τῶν μελῶν ἐκείνων τῆς Ἐκκλησίας, τὰ ὅποια ὁ οὐράνιος Πατὴρ διορίζει εἰς τὸ ἅγιον καὶ ὑψηλὸν ἀξίωμα τῶν ποιμένων καὶ διδασκάλων τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἄλλ' ὅσον καὶ ἂν ἐπιμένωμεν ὑποστηρίζοντες ὅτι οἱ ἐπιστήμονες καὶ μάλιστα οἱ ἱατροὶ ἐγένοντο αἴτιοι τῆς παρούσης οὐχὶ εὐαρέστου καταστάσεως τῆς ἁμαρτίας καὶ ἀσθενείας, καὶ ὅτι αὐτοὶ πάλιν δύνανται νὰ ἐπανορθώσωσι τὸ κακὸν διὰ τῆς ἐκτελέσεως τῶν χριστιανικῶν αὐτῶν καθηκόντων, δὲν ἔπεται ἐκ τούτου ὅτι οἱ ἄλλοι ὅλοι εἶναι ὅλως ἀνεύθυνοι διὰ τὸ κακὸν τοῦτο, καὶ ὅτι δὲν ὀφείλουσι νὰ καταβάλλωσι καὶ αὐτοὶ ἀναλόγους φροντίδας καὶ προσπάθειάς διὰ τὴν ἐπανόρθωσιν τοῦ κακοῦ. Πρέπει νὰ γνωρίζῃ ἕκαστος, ὅτι εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τὰς ἰδίας αὐτοῦ ἁμαρτίας, καὶ ὅτι ἡ καταδίκη καὶ τιμωρία αὐτοῦ δὲν

ἐλαττοῦται ποσῶς ἢν ᾔῃ καὶ τελευταίως ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ.

Ὁ Χριστὸς ἐχάρηκε τὴν ἀνομιᾶν εἶδεν τὴν ἀγρουσαν εἰς τὴν μακαριότητα, ἥτις εἶναι γινεσθῆ εἰς πάντα ἐκ νεαρῆς ἡλικίας, καὶ ἕκαστος βλαψόμενος ὑπὸ τοῦ λογικοῦ καὶ τῆς συναισθησεως καὶ τῆς θελήσεως δύναται ν' ἀκολουθῇ αὐτὴν χωρὶς νὰ ἐπηρεάζηται ὑπ' ἄλλων. Ἐὰν δὲ ποτε ἕνεκα τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας κλίνη πρὸς τὴν ἁμαρτίαν, δύναται διὰ τῶν δακρύων τῆς μετανοίας νὰ ἐπανεέλθῃ εἰς τὴν ἀληθῆ ὁδόν. Ἐπομένως οὔτε ἡ ἁμάθεια, οὔτε ἡ διεσθαρμένη κοινωνία, οὔτε αἱ κυκλοφοροῦσαι ἀθεϊστικαὶ καὶ ὕλιστικαὶ θεωρίαι, οὔτε καὶ ἡ πρὸς τὴν θρησκείαν ἀδιανομία τῶν ἱατρῶν καὶ λοιπῶν ἐπιστημόνων, δύνανται ποσῶς νὰ δικαιολογῶσι τὴν κακὴν διαγωγὴν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἐμμονὴν αὐτοῦ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ.

Ὁ ἄνθρωπος, εἴτε μεταξὺ ἐναρέτων διάγει, εἴτε μεταξὺ πονηρῶν καὶ διεσθαρμένων, ὀφείλει νὰ σώσῃ αὐτὸς ἑαυτόν· διότι οὔτε οἱ ἐνάρετοι ἄνδρες δύνανται νὰ σώσωσιν αὐτόν, ἢν δὲν θέλῃ νὰ σωθῇ, οὔτε οἱ πονηροὶ δύνανται νὰ διαφθείρωσιν αὐτόν, ἢν δὲν θέλῃ νὰ διασθαρῇ. Ἐκουσίως λοιπὸν καὶ ἐκ πονηρῆς βουλῆς ἐγκαταλείπει τὸν θεῖον νόμον καὶ ἀσπάζεται ξένας καὶ παρανόμους θεωρίας, καὶ κανονίζει τὰ ἔργα

κλύτου κατὰ τὴν διαχωγὴν πονηρῶν ἀνθρώπων. Διὰ τοῦτο εἶναι λίαν ἀξιοκατάκριτος, διότι ἀρνεῖται τὸν Θεὸν καὶ προσκολλᾶται τοῖς πονηροῖς, καὶ γίνεται συνένοχος εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασιν.

Πάντες λοιπὸν ὀφείλομεν νὰ συντελώμεν κατὰ δύναμιν εἰς τὴν βελτίωσιν καὶ ἐπανόρθωσιν τοῦ κακοῦ διὰ τῆς ἀκριβοῦς ἐκτελέσεως τῶν καθηκόντων ἡμῶν.

Ἐπειδὴ ὅμως, ὡς εὐκόλως ἐννοεῖται, δύσκολον καὶ ἀδύνατον σχεδὸν εἶναι νὰ καταπέιση τις τοὺς πολλούς, διὰ τοῦτο ἐπιμένομεν νὰ παρακαλῶμεν τοὺς ἰατροὺς νὰ ποιήσωσιν οὗτοι πρῶτοι τὴν ἀρχήν, πεπειθότες ὅτι δύνανται σπουδαίαν καὶ σημαντικὴν νὰ ἐπιφέρωσι βελτίωσιν εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασιν τῆς ἀμαρτίας καὶ ἀσθενείας, καὶ νὰ ἐνθαρρύνωσι καὶ τοὺς λοιποὺς ἀρμοδίους εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων, καὶ νὰ παρέχωσιν ἑαυτοὺς οὕτω καλὸν παράδειγμα εἰς πάντας.

ΚΘ'.

Ἡ ἐργασία καὶ ἡ προσευχὴ ὄπλα ἰσχυρὰ κατὰ τῆς ἀμαρτίας καὶ ἀσθενείας.

Ἐάν με ἤρώτα τις, ποῖον πρόγραμμα ζωῆς εἶναι τὸ ἀσφαλέστερον διὰ τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ ἀνθρώπου, δὲν θὰ ἐδίσταζον ποσῶς νὰ συστήσω εἰς αὐτὸν τὴν ἐργασίαν καὶ προσευχὴν, ἀδιάφορον ἂν ἐγὼ δὲν δύναμαι νὰ ἐφαρμόζω τὸ πρόγραμμα τοῦτο εἰς ἑμαυτὸν, ὡς ἐπιθυμῶ. Ὅστις γνωρίζει μετὰ βεβαιότητος ἀγαθὸν τι, εἴτε ἔχει εἴτε δὲν ἔχει τὰς δυνάμεις ν' ἀποκτήσῃ αὐτό, ἀμαρτάνει, νομίζω, ἂν δὲν καταστήσῃ τὸ ἀγαθὸν τοῦτο καὶ εἰς τοὺς ἄλλους γνωστόν, ἵνα τοῦλάχιστον οἱ δυνάμενοι ἀποκτήσωσι τοῦτο.

Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐργάζετο καὶ προσήυχετο καὶ παρέστησε τὸν οὐράνιον αὐτοῦ Πατέρα ἐργαζόμενον, εἰπὼν· «Ὁ Πατὴρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι. (Ἰωαν. Ε' 17).

Οἱ ἄγγελοι ἐργάζονται καὶ προσεύχονται διακονοῦντες τῷ Θεῷ καὶ προσκυνοῦντες καὶ δοξάζοντες αὐτόν.

Πάντες οἱ ἅγιοι τοῦ Θεοῦ ἐργάζοντο καὶ προσήυχοντο, μετεμελήθησαν δὲ καὶ μετενόησαν διὰ τὸν χρόνον ὃν δὲν ἔδαπάνησαν εἰς τὴν

ἐργασίαν καὶ τὴν προσευχὴν.

Ἡ Ἁγία Γραφὴ παροτρύνει νὰ προσευχώμεθα ἀδιαλείπτως, τοῦτέστι νὰ ἔχωμεν αἰετοτε ἐν τῷ νοῦ καὶ τῇ δικαιοῖα ἡμῶν τὸν Θεόν, εἴτε ἐργαζόμενοι, εἴτε διακλεγόμενοι, εἴτε περιπατοῦντες, εἴτε ἐσθίοντες, εἴτε τι ἄλλο ποιοῦντες.

Καὶ πράγματι, ὡς ἀπολεσθέντα πρέπει νὰ νομιζώμεν τὸν χρόνον, καθ' ὃν δὲν ἐργαζόμεθα, ἢ οὐδὲν περὶ Θεοῦ διαλογιζόμεθα. Καὶ ὄχι μόνον ἀπολεσθέντα, ἀλλὰ καὶ ἀπωλείας πρόξενον, διότι πᾶν ὅ,τι δὲν ἀποβλέπει εἰς τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν προσευχὴν, ἀποβλέπει εἰς τὴν ἁμαρτίαν.

Εἰς τοὺς πρωτοπλάστους ἐδόθη παρὰ τοῦ Θεοῦ ἡ ἐντολὴ τοῦ ἐργάζεσθαι (Γεν β' . 15). Καὶ ἐν ὅσῳ ἐτήρουν τὴν ἐντολὴν, διέμενον ἀθῶσι καὶ ἀγαθοί, ὅτε δὲ ἐκάθησαν ἄργοι ὑπὸ τὰ δένδρα, τότε ἐπῆλθεν ὁ διάβολος καὶ ἔπεισεν αὐτοὺς νὰ φάγῃσι τὸν ἀπηγορευμένον καρπὸν.

Μόνον οἱ διάβολοι δὲν ἐργάζονται καὶ δὲν προσεύχονται· διότι ἐκεῖνο τὸ ὅποσον πράττουσι δὲν λέγεται ἐργασία, ἀλλ' ἁμαρτία· ἡ δὲ ἁμαρτία δὲν εἶναι ἐργασία.

Ἡ ἐργασία διατηρεῖ τὴν ζωὴν καὶ τὴν υἰεῖαν καὶ τὴν εὐεξίαν τοῦ σώματος, προφυλάττει ἀπὸ τῆς νωθρότητος καὶ τῆς ἡθικῆς διασπορᾶς, καὶ εἶναι μέσον ἀπαραίτητον δι' οὗ προβαίνομεν

εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ τὸν μέγαν ἡμῶν προορισμόν· ἡ δὲ ἀργία εἶναι μήτηρ πάσης κακίας.

Διὰ τῆς προσευχῆς προκόπτομεν εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν τῆς πατρικῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος πρὸς ἡμᾶς ἐπήγωσιν, καὶ εἰς τὴν μεγαλύτεραν οἰκειότητα πρὸς αὐτόν. Ἀνακαταίξομεν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς τὴν εὐσεβειαν καὶ τὸν φόβον καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τὰς ἀπείρους αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς εὐεργεσίας.

Ἡ προσευχὴ ἀποπλύνει τὸν ῥύπον τῆς ἁμαρτίας, καταπέμπει ἐφ' ἡμᾶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, φωτίζει τὸν νοῦν, ἀγιάζει τὴν καρδίαν, καὶ πληροῖ ἀγαλλιάσεως τὸ ἡμέτερον πνεῦμα.

Γνωστῆς δὲ οὖσης τῆς σχέσεως τῆς ἀσθενείας πρὸς τὴν ἁμαρτίαν, γίνεται γνωστὴ καὶ ἡ δύναμις τῆς προσευχῆς κατὰ τῆς ἀσθενείας· διότι ἡ προσευχὴ θεραπεύει τὴν ἁμαρτίαν· θεραπευμένης δὲ τῆς ἁμαρτίας, θεραπεύεται καὶ ἡ ἀσθένεια.

Καὶ ταῦτα μὲν βεβαίως εἰσι γνωστὰ εἰς τοὺς πλείστους, δυστυχῶς ὅμως ἐξ ἀκοῆς μόνον ἢ ἐξ ἀναγνώσεως, οὐχὶ δὲ καὶ ἐκ πείρας. Ὅτι ὅμως παρουσιάζονται πολλάκις εἰς τὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου δεινὰ καὶ λυπηρὰ περιστάσεις, δυνάμεναι νὰ ἔχωσιν οὐ μικρὰν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς υἰεῖας, καὶ ὅτι ἡ καθαρὰ προσευχὴ προλαμβάνει καὶ θεραπεύει αὐτάς, καὶ ὅτι ἡ προσευχὴ εἶναι ὄπλον ἰσχυρὸν κατὰ τῆς ἀσθενείας, τοῦτο οὔτε ἐξ ἀκοῆς

οὔτε ἐκ πείρας εἶναι γνωστόν εἰς πολλούς. Καί· εἶναι ἐπόμενον νὰ ᾔναι ἄγνωστον εἰς πολλούς τοῦτο, διότι ἡ παρεξήγησις τῆς ἐννοίας καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἀσθενείας, φέρει ἐξ ἀνάγκης τὰ κακὰ ἀποτελέσματα πάσης παραγνωρίσεως τῆς ἀληθείας. Διὰ τοῦτο καλὸν θεωροῦμεν νὰ ἐνδιατρίψωμεν ὀλίγον ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς προσευχῆς, ὡς ὄπλου ἰσχυροῦ κατὰ τῆς ἀσθενείας, ἵνα ὅσον ἔνεστι ποιήσωμεν γνωστὴν ἀλήθειαν, δυναμένην πολλὰς ἠθικὰς καὶ ὕλικὰς ὠφελείας νὰ παράσχη εἰς τοὺς ἀνθρώπους.

Ἡ δύναμις τῆς προσευχῆς κατὰ τῆς ἀσθενείας δὲν περιορίζεται μόνον ἐν τῇ Παλαιᾷ καὶ τῇ Νέᾳ Διαθήκῃ καὶ ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἐφαρμόζεται καὶ σήμερον ἀπανταχοῦ, ὅπου ὑπάρχει πίστις πνευματικὴ καὶ ζωσα. Τὸ δὲ πρᾶγμα εἶναι λίαν εὐνόητον, διότι, ἀφοῦ ἡ προσευχὴ ἔχει δύναμιν μεγάλην, ἀπόρρητον, καὶ πάντα θαυμασμὸν ὑπερέχουσαν καὶ ἀφοῦ ἀποπλύνει τὰς ἀμαρτίας καὶ προφυλάττει καὶ σώζει ἀπ' αὐτῶν, ἔπεται ὅτι σώζει καὶ προφυλάττει καὶ ἀπὸ τῶν ἀσθενειῶν, αἰτινὲς εἰσὶν ἀποτελέσματα τῆς ἀμαρτίας.

Ἐκτὸς δὲ τούτου, γνωρίζομεν ὅτι ἡ προσευχὴ ἐμφαίνει πίστιν βεβαίαν εἰς τὸν Θεόν. Ἐὰν δὲ ὁ ἀσθενής, ὡς γνωστόν, θεραπεύεται ἐνίοτε ὄχι διὰ τῶν φαρμάκων, ἀλλὰ διὰ τῆς

παρουσίας τοῦ ἱατροῦ, διότι ἔχει μεγάλην πεποίθησιν ἐπ' αὐτόν, πόσω μᾶλλον θεραπεύεται διὰ τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ, ὅταν ᾔναι ἐντελῶς πεπεισμένος περὶ αὐτῆς;

Λαμβάνοντες δ' ὑπ' ὄψιν τὴν ἐπίδρασιν τῆς προσευχῆς ἐπὶ τοῦ πνεύματος, καὶ τ' ἀνάπαλιν τὴν τοῦ πνεύματος ἐπὶ τῆς υγείας, θὰ εὐρωμεν ὡσαύτως ὅτι ἡ προσευχὴ πολλῆς ὠφελείας πρόξενος γίνεται εἰς τὴν υγείαν, καὶ ὅτι ἀπομακρύνει πολλὰς ἀσθενείας. Διότι ἡ καθαρὰ προσευχὴ πληροῖ ἀγαλλιάσεως τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐνισχύει τὰ ὑψηλὰ ἠθικὰ αὐτοῦ συναισθήματα, τὰ δὲ κατώτερα συναισθήματα τὰ γέμοντα συγκινήσεων καὶ σχεδίων ἀποτροπαίων συγκρατεῖ καὶ καταβάλλει, καὶ οὕτω γεννᾷ ἐν τῷ ὀργανισμῷ νευρικὴν ἐπίδρασιν τερπνὴν, εὐάρεστον καὶ δραστηκὴν, ἱκανὴν νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ὑγιᾶ ἐνέργειαν ὅλου τοῦ σώματος, καὶ ν' ἀπομακρύνῃ πᾶσαν νευρικὴν καὶ ἄλλην ἀσθένειαν.

Ταῦτα δὲ λέγομεν διὰ νὰ καταστήσωμεν εἰς τοὺς ἀπιστοῦντας καταφανῆ τὴν τῆς προσευχῆς δύναμιν κατὰ τῆς ἀσθενείας. Ἄλλ' ἐκ τούτων δὲν ἔπεται ὅτι διὰ τῆς προσευχῆς δὲν ἐπενεργεῖ ἡ θεία δύναμις, καὶ ὅτι ὁ ἄνθρωπος θεραπεύεται φυσιολογικῶς διὰ τῆς πίστεως μόνον, ὡς θὰ ἐθεραπεύετο καὶ διὰ τῆς πρὸς τὸν ἱατρὸν πεποιοήσεως ἢ δι' ὑποβολῆς καὶ ὑπνωτισμοῦ, καὶ ὅτι

είναι δυνατόν ν' αντικαταστήσῃ τις τὴν πίστιν καὶ τὴν προσευχὴν δι' ἄλλου τινὸς μέσου εὐκολωτέρου, ἐπειδὴ ἡ ἀληθὴς πίστις καὶ προσευχὴ δυσκόλως ἐμπνέονται εἰς τὸν ἄνθρωπον.

Ὅστις λοιπὸν ζητεῖ νὰ βεβαιωθῇ διὰ τῶν αἰσθήσεων τὴν διὰ προσευχῆς ἐπενέργειαν τῆς θείας δυνάμεως, οὗτος ζητεῖ ν' ἀραιεθῇ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου τὸ αὐτεξούσιον, ἥτοι ἡ ἐλευθέρᾳ θελήσει, δι' ἧς ὁ ἄνθρωπος διακρίνεται τῶν λοιπῶν ζώων. Διότι ἐὰν ἡ θεία δύναμις ἐγίνετο εἰς τὰς ἀσθενείας αἰσθητῶς καταληπτὴ, ὁ ἄνθρωπος ἐξ ἀνάγκης πλέον θὰ ἐπίστευε καὶ ὄχι ἐξ ἐλευθέρως θελήσεως. Τότε δὲ βεβαίως καὶ ἡ ἰατρικὴ θὰ ἦτο περιττή, διότι ἕκαστος θὰ ἐθεραπεύετο διὰ τῆς προσευχῆς καὶ θὰ ἦτο πάντοτε προπαρεσκευασμένος εἰς αὐτήν. Ἄλλ' ὁ Θεὸς θέλει ἵνα ὁ ἄνθρωπος πιστεύῃ καὶ προσεύχεται ἐξ οἰκείας θελήσεως. Καὶ ἐπειδὴ προέγνω τὴν ὀλιγοπιστίαν τῶν ἀνθρώπων, διὰ τοῦτο ἐπλήξε τοὺς ἰατροὺς, ἵνα καὶ αὐτοὶ βοηθῶσι τὸν ἀσθενῆ καὶ ἐμπνέωσιν εἰς αὐτὸν περισσότερὰν πίστιν καὶ φόβον Θεοῦ καὶ ἐνισχύωσιν αὐτὸν εἰς ταῦτα, καὶ οὕτω ἀλλολοβοηθούμενοι οἱ ἄνθρωποι φθατῶσιν εἰς τὸν μέγαν προορισμὸν αὐτῶν.

Ὅτι δὲ ἡ διὰ τῆς προσευχῆς θεραπεία ὑπερτερεῖ πάσης ἄλλης, καὶ ὅτι οὐδὲν ἄλλο μέσον θεραπείας δύναται ν' αντικαταστήσῃ αὐτήν, τοῦτο

οὐδεμίαν ἀμφισβολίαν ἐπιδέχεται. Διότι ἡ διὰ τῆς καθαρῆς προσευχῆς θεραπεία εἴτε τῆ βοηθείᾳ τοῦ ἰατροῦ, εἴτε ἄνευ αὐτοῦ γίνεται, εἶναι τελεία, ὡς θεραπεύουσα τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, ἐνῶ πᾶν ἄλλο μέσον θεραπείας εἶναι ἀτελές, διότι δι' αὐτοῦ θεραπεύεται μόνον τὸ σῶμα. Δυνάμεθα δὲ μετὰ βεβαιότητος νὰ εἴπωμεν ὅτι θεραπεία γινομένη ἄνευ προσευχῆς, εἶναι ἔργον ἀντιχριστιανικόν, ἅτε ἀντικειμένη εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, διότι ἡ ἀσθένεια ἔρχεται εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἵνα ἐπανορθῶσῃ αὐτὸν ἐκ τῆς ἠθικῆς καταπτώσεως ἐν ἣ εὐρίσκεται ἢ ἵνα προλάβῃ ταιαύτην κατάπτωσιν. Διὰ τοῦτο πανταχοῦ τῆς Ἁγίας Γραφῆς συνιστᾶται ἐν τοῖς ἀρρωστήμασι νὰ εὐχόμεθα τῷ Κυρίῳ, καὶ νὰ προσκαλέσωμεν τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας, ἵνα καὶ αὐτοὶ προσευχηθῶσιν ἐφ' ἡμᾶς. Καὶ αὐτοὺς τοὺς ἰατροὺς παρακινεῖ ὁ θεόπνευστος σοφὸς νὰ προσεύχωνται, λέγων· «Καὶ γὰρ αὐτοὶ Κυρίῳ δεηθήσονται, ἵνα δώσῃ αὐτοῖς ἀνάπαυσιν καὶ ἴασιν χάριν ἐμβιώσεως» (Σειρ. λή). Θεραπεία δὲ ἄνευ εὐχῶν δὲν διαφέρει τῆς ἐπωδῆς καὶ τῆς μαγείας καὶ τῆς γοητείας, ἃς ὁ θετὸς νόμος καὶ ἡ Ἐκκλησία καταδικάζουσι.

Δὲν λέγομεν δὲ βεβαίως ὅτι ὁ ἰατρὸς δὲν πρέπει νὰ θεραπεύῃ τὸν ἄσθεν ἢ τὸν κακοῦργον. Ὁφείλει νὰ θεραπεύῃ αὐτοὺς, ἀλλ' ὀφείλει συγ-

χρόνως καὶ νὰ νοουθετῇ αὐτούς. Ἐὰν δὲ ἡ νοουθεσία δὲν φέρῃ ἀποτέλεσμα, μικρὸν τὸ κακόν. Ὁ ἰατρός σώζεται διότι ἐξετέλεσε τὸ καθήκον αὐτοῦ. Ἐπίσης καὶ ὁ εὐσεβὴς χριστιανὸς δύναται ἐν ἀνάγκῃ νὰ ζητήσῃ θεραπείαν παρὰ ἀθίου ἢ ἀσεβοῦς ἰατροῦ διότι οὐδόλως βλάπτεται. Καθῆκον ἕμως ἔχει τότε ὁ ἀσθενὴς νὰ νοουθετήσῃ κατὰ δύναμιν τὸν ἰατρόν, καὶ νὰ ὑποδείξῃ αὐτῷ τὰ τῆς νοουθεσίας καθήκοντα.

Ὅσον δὲ ἀφορᾷ εἰς τὸ ζήτημα ὅτι ἡ ἀληθὴς πίστις καὶ προσευχὴ δυσκόλως ἐμπνέονται εἰς τὸν ἄνθρωπον, τοῦτο δὲν πρέπει νὰ γίνῃ εἰς ἡμᾶς ἀφορμὴ νὰ ἐγκαταλείψωμεν τὴν προσευχὴν καὶ νὰ καταφύγωμεν εἰς ὑποβολὴν καὶ ὑπνωτισμὸν καὶ μαντείαν καὶ ἄλλα παρόμοια μέσα θεραπείας. Τὰ τοιαῦτα θεραπεύουσιν ἴσως τὸ σῶμα, ἀλλὰ καταστρέφουσι τὴν ψυχὴν, διὰ τοῦτο ὁ καταφεύγων εἰς τὰ τοιαῦτα ἀμαρτάνει θανασίμως. Τὰ μόνα μέσα ἅτινα παραγγέλλει ἡ θρησκεία νὰ μεταχειριζώμεθα πρὸς θεραπείαν τῶν ἀσθενειῶν, εἶναι ἡ προσευχὴ καὶ ἡ ἰατρικὴ. Καὶ ἡ μὲν ἰατρικὴ ἄνευ τῆς προσευχῆς σώζει μόνον τὸ σῶμα, καὶ ἐπομένως δὲν θεραπεύει τελείως, ἡ δὲ προσευχὴ σώζει καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα, καὶ θεραπεύει τελείως τὸν ἄνθρωπον. Ἐὰν δὲ εἰς περιστάσεις τινὰς δὲν θεραπεύεται τὸ σῶμα διὰ τῆς προσευχῆς, τοῦτο σημαίνει ὅτι συμπερῶτερον

εἶναι εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ μὲνῃ ἀσθενής· διότι δὲν ὑπάρχει ἀμυθολία ὅτι πολλάκις εἰς τὸν ἄνθρωπον ἡ ἀσθένεια εἶναι ὠρελιμωτέρα τῆς υγείας.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐξάγεται πρῶτον ὅτι ἡ προσευχὴ ὅταν γίνηται κατὰ τοὺς κανόνας τῆς κατὰ Χριστὸν ἠθικῆς, θεραπεύει τελείως τὸν ἄνθρωπον· διότι ἡ τοιαύτη προσευχὴ καθαρίζει τὴν ψυχὴν ἀπὸ πάσης ἀμαρτίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀνατιρρητῶς ὑπάρχει ἡ ρίζα τῶν ἀσθενειῶν. Ἐκλειπούσης δὲ τῆς ἀμαρτίας ἐκλείπει τῇ ἐπενεργείᾳ τῆς θείας δυνάμεως καὶ ἡ ἀσθένεια, ἐὰν δὲν ἔχῃ ἄλλον λόγον ὑπάρξεως, τὸν ὁποῖον μόνον ὁ Θεὸς γνωρίζει.

Δεύτερον ὅτι ἡ διὰ τῆς προσευχῆς ἐπενέργεια τῆς θείας δυνάμεως, ἐν μέρει μὲν γίνεται αἰσθητῶς καταληπτῇ, ἵνα προτρέπη τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν διὰ προσευχῆς σωτηρίαν, γενικῶς ὁμως εἶναι μυστήριον, ἵνα διατηρηθῇ ἡ ἀκεραιότης τοῦ αὐτεξουσίου τοῦ ἀνθρώπου.

Τρίτον ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ζητῇ καὶ τὴν ἰατρικὴν βοήθειαν, δεικνύων οὕτω μετὰ ταπεινοφροσύνης ὅτι ἡ προσευχὴ αὐτοῦ δὲν εἶναι τελείως καθαρὰ, καὶ ὅτι ἀναγνωρίζει ἑαυτὸν πάντοτε ἀμαρτωλὸν καὶ ὅτι ἔχει ἀνάγκην καὶ τῆς ἀνθρωπίνης βοήθειας. Διότι, ὡς ἔχει ἀνάγκην ὁ ἄνθρωπος τοῦ ἱερέως ὅσον τέλειος καὶ ἄνῃναι, οὕτως ἔχει ἀνάγκην καὶ τοῦ ἰατροῦ· καὶ

γὰρ αὐτὸν ἔκτισεν ὁ Κύριος· ἔστι κενὸς ἔτε καὶ ἐν χερσὶν αὐτοῦ εὐωδία· καὶ γὰρ αὐτοὶ Κυρίῳ δεηθήσονται». (Σειρ. λη').

Τέταρτον ὅτι ἡ προσευχὴ εἶναι ἀναγκαία ἐν τῇ ἀσθενείᾳ, διότι μόνη αὐτὴ θεραπεύει τὴν ψυχὴν, καὶ διότι δὲν ὑπάρχει ἄλλο μέσον τοιαύτης θεραπείας.

Πέμπτον ὅτι ἡ ἄνευ προσευχῆς θεραπεία τῆς ἀσθενείας εἶναι ἔργον ἀντιχριστιανικόν, διότι τοιαύτη θεραπεία ἐμφαίνει ἄρνησιν τῆς θείας προνοίας καὶ ἀντίκειται εἰς τὰς διατάξεις τῆς Ἐκκλησίας.

Καὶ ἕκτον ὅτι δὲν γίνεται σήμερον χρῆσις τῆς προσευχῆς, διότι ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει τὴν ἀπαιτουμένην πίστιν εἰς τὸν Θεόν, καὶ διὰ τοῦτο διστάζει νὰ ὑποστῇ θυσίαν μετανοίας καὶ ἐπανορθώσεως ἡθῶν καὶ βίου, ἄνευ τῶν ὁποίων ἡ προσευχὴ δὲν εἰσακούεται. Ὁ δὲ λόγος, δι' ὃν τοιαύτη προσευχὴ δὲν εἰσακούεται εἶναι ὅτι ὁ ἀσθενὴς ζητεῖ πράγματα ἐπιβλαβῆ εἰς ἑαυτὸν, καὶ τὰ ὁποῖα μόνον θνητὸς ἰατρὸς ἐν γνώσει ἢ ἐν ἀγνοίᾳ παρέχει. Ὁ ἀσθενὴς ὁ μὴ ἔχων πίστιν ἀληθινὴν εἰς τὸν Θεόν, αὐτὴν πρῶτον ὀφείλει νὰ ζητῇ παρὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὄχι υγείαν. Ἡ υγεία πιθανὸν νὰ ὠφελήσῃ προσωρινῶς, καταστρέφει ὁμως τὸν ἀσθενῆ αἰωνίως, διότι, ἐὰν ἐν τῇ ἀσθενείᾳ αὐτοῦ δὲν αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην

κὴν τῆς καθαρᾶς πίστεως εἰς τὸν Θεόν, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ἐν υγείᾳ διατελῶν δυσκόλως θὰ αἰσθανῆ τοιαύτην ἀνάγκην. Ὅταν λοιπὸν ὁ ἀσθενὴς ζητῇ πίστιν παρὰ τοῦ Θεοῦ, λαμβάνει αὐτὴν, καὶ τότε προσεύχεται καθαρῶς καὶ μετανοεῖ καὶ ἐπανορθοῖ τὸ παρελθὸν αὐτοῦ καὶ αἰτεῖ αἴσιον μέλλον. Τότε δὲ καὶ ὁ Κύριος εἰσακούει τῆς δεήσεως αὐτοῦ καὶ παρέχει αὐτῷ πᾶν ὅ,τι ἀγαθὸν καὶ σωτήριον.

Τοιαύτη λοιπὸν εἶναι ἡ ἐπίδρασις τῆς ἐργασίας καὶ τῆς προσευχῆς ἐπὶ τῆς ἀμαρτίας καὶ ἀσθενείας. Ἄλλ' εἰς μὲν τὴν ἐργασίαν ἀσχολούμεθα συνήθως σήμερον ἐξ ἀνάγκης καὶ χάριν ὑλικῆς συμφέροντος, τὴν δὲ προσευχὴν παρεμελοῦμεν, διότι τὸ ἐξ αὐτῆς πηγάζον συμφέρον δὲν ὑπόκειται εἰς τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν. Ἀποδίδομεν δὲ εἰς μὲν τὴν ἐργασίαν ὑλικὸν ὄλως χαρακτηριστῆρα, εἰς δὲ τὴν προσευχὴν ὄλως πνευματικόν. Καὶ ὁμως ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ μὲν ἐργασία βοηθεῖ καὶ εἰς τὸ πνευματικόν, διότι προφυλάττει ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας, ἡ δὲ προσευχὴ βοηθεῖ καὶ εἰς τὸ ὑλικόν μέρος, διότι σώζει ἀπὸ τῆς ἀσθενείας.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄνθρωπος σύγκειται ἐξ ὕλης καὶ πνεύματος, πᾶσαι αἱ δυνάμεις καὶ ἐνέργειαι αὐτοῦ πρέπει ν' ἀποβλέπωσι συγχρόνως εἰς ἀμφοτέρω τὰ μέρη διὰ νὰ διατηρῆται ἰσορροπία καὶ ἀρμονία εἰς τὸ ὅλον. Διότι, ἐὰν χρησιμοποιῶμεν

δύναμίν τινα μόνον διὰ τὴν ὕλην, χωρὶς νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ πνεῦμα, ἀμέσως παρατηροῦμεν ὅτι ἐπακολουθεῖ δυσκρέσκεια. Ἐὰν ἐσθίωμεν δηλονότι ἢ πίνωμεν χωρὶς ν' ἀποβλέπωμεν εἰς τὸ πνευματικὸν μέρος, θὰ ὑποστῶμεν τὰς κακὰς συνεπείας τοῦ κόρου, τῆς πολυφαγίας καὶ τῆς πολυποσίας. Ἐπίσης ἐὰν ἀποβλέπωμεν εἰς τὸν παρόντα κόσμον καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ὕλικῶς μόνον, δὲν δυνάμεθα νὰ αἰσθανθῶμεν ὀριστικὴν χαρὰν ἢ λύπην, διότι γνωρίζομεν ὅτι τάχιστα θὰ ἐγκαταλείψωμεν αὐτά. Οὕτως ἐὰν ἀποβλέπωμεν ὕλικῶς εἰς τὸν ἔρωτα, τὴν φιλίαν, τὴν δόξαν καὶ ὅτιδήποτε ἄλλο, ψυχρότης καταλαμβάνει ἀμέσως ἡμᾶς καὶ τοὺς ἄλλους.

Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ ὅταν χρησιμοποιῶμεν δύναμίν τινα διὰ τὸ πνευματικὸν μέρος, χωρὶς νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν ὕλην. Ἐὰν λόγου χάριν ἰστάμεθα εἰς προσευχὴν χωρὶς ν' ἀποβλέπωμεν εἰς τὸν τόπον καὶ τὸν χρόνον, ἐνδεχόμενον εἶναι αὕτη νὰ διακόπτηται πολλάκις. Καὶ ἐὰν διαλογιζώμεθα περὶ Θεοῦ καὶ περὶ τῆς αἰωνίου μακαριότητος, χωρὶς νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὰ ἔργα ἡμῶν, δὲν δυνάμεθα βεβαίως νὰ αἰσθανθῶμεν χαρὰν ἢ λύπην. Ὡσαύτως ἐὰν ἀποβλέπωμεν εἰς τὴν φιλίαν καὶ τὴν ἀγάπην ἄνευ θυσίας ὕλικῆς δὲν δυνάμεθα ν' ἀπολαύσωμεν εὐχαρίστησιν τινα. Καὶ ἐὰν ἀφιερῶσωμεν ἑαυτοὺς εἰς

τὸν Θεὸν χωρὶς νὰ συλλογιζώμεθα τὸ ὕλικόν μέρος, τάχιστα θὰ ὑποστῶμεν τὰς συνεπείας τῆς πείνης.

Ὁ Θεὸς ἐποίησεν ἡμᾶς ἱκανοὺς νὰ φροντίζωμεν διὰ τὸ πνευματικὸν καὶ ὕλικόν ἡμῶν μέρος ὡς δεῖ, καὶ κατέστησε τὴν φύσιν τοιαύτην, ὥστε νὰ βοηθῇ ἡμᾶς εἰς ἀμφοτέρα. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ αἰτήματα ἐν τῇ Κυριακῇ προσευχῇ δὲν ἀποβλέπουσι μόνον εἰς τὸ πνεῦμα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον. Τότε δὲ αἰσθανόμεθα τελείαν εὐχαρίστησιν, ὅταν ἀμφοτέρα τὰ μέρη ἱκανοποιῶμεν κατὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ ἠθικὴν, ἢ ὅποια μετ' ἄκρας σοφίας παρέχει τὴν ἀπαιτουμένην τροφήν εἰς τε τὸ πνευματικὸν καὶ τὸ ὕλικόν μέρος.

Καὶ τὸ μὲν πνευματικὸν μέρος ὑπηρετεῖ ἐν ἡμῖν ἢ προσευχῇ, τὸ δὲ ὕλικόν ἢ ἐργασία. Προσευχὴ λοιπὸν καὶ ἐργασία καθιστῶσιν ἡμᾶς εὐδαίμονας, διότι δι' αὐτῶν ἱκανοποιῶμεν τὰς σωματικὰς καὶ ψυχικὰς ἡμῶν ἀνάγκας. Διὰ τῆς ἐργασίας δὲ τροφοδοτοῦμεν τὴν προσευχὴν καὶ διὰ τῆς προσευχῆς δὲ ἀφίνομεν τὴν ἐργασίαν νὰ ἐξέλθῃ τῶν ἠθικῶν αὐτῆς ὀρίων. Ἀμφοτέρα δὲ ὁμοῦ προφυλάττουσι καὶ σώζουσιν ἡμᾶς ἀσφαλῶς καὶ τελείως ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας καὶ ἀσθενείας, καὶ πάσης ἄλλης δυστυχίας, ὡς καὶ ἀπὸ τῶν πονηρῶν λογισμῶν καὶ ἀπὸ πάσης ἐ-

ναντίας δυνάμεως, καὶ μακρὸς ὅστις περιορίζει τὸ πρόγραμμα τῆς ζωῆς αὐτοῦ εἰς μόνην τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν προσευχὴν.

Λ'.

**Παρατηρήσεις καὶ συμπληρώσεις
ἐπὶ τῶν ὁμηρίων μέτρων
κατὰ τῆς ἀμαρτίας καὶ ἀσθενείας.**

Ἐξ ὧν μέχρι τοῦδε εἶπομεν κατανοεῖ ὁ ἀναγνώστης ὅτι ὁ κυριώτερος ἡμῶν σκοπὸς εἶναι νὰ καταπολεμῶμεν τὴν ἀμαρτίαν διὰ τῆς ἀσθενείας, καὶ νὰ ἐλαττώσωμεν ὅσον ἐνεστί τὰ θύματα ἀμφοτέρων. Τοῦτο δὲ λέγομεν ὅτι κατορθοῦται, ἐὰν εἰς τὰ ἐπικρατοῦντα κατὰ τῆς ἀμαρτίας καὶ ἀσθενείας μέτρα, προστεθῆ καὶ τὸ μέτρον τῆς ἐν Χριστῷ νοουθεσίας τοῦ ἀσθενοῦς ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων καὶ κυρίως ὑπὸ τῶν ἰατρῶν.

Πάντες σχεδὸν παραδέχονται ὅτι αἱ ἀμαρτίαι τιμωροῦνται πολλάκις καὶ ἐν τῷ παρόντι κόσμῳ. Εἶναι γνωστόν, ὅτι ἄλλαι ἀμαρτίαι τιμωροῦνται ὑπὸ τῶν νόμων τῆς πολιτείας, ἄλλαι ὑπὸ τῶν ἐλέγχων τῆς συνειδήσεως, ἄλλαι διὰ διαφόρων δυστυχημάτων, ἄλλαι διὰ τῆς ἀσθενείας, ἄλλαι δὲ μένουσι καὶ ἀτιμώρητοι ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης, διὰ λόγους, τοὺς ὁποίους μόνος ὁ Θεὸς γνωρίζει.

Σκοπὸς δὲ τῆς τοιαύτης τιμωρίας εἶναι ὁ σωφρονισμὸς τοῦ ἀμαρτανόντος καὶ ἡ ἀποσθεσίς νέων ἀμαρτημάτων.

Ἡ ἀσθένεια λοιπὸν λέγομεν ὅτι εἶναι μία τοιαύτη τιμωρία, τὴν ὅποιαν ὑφίσταται ὁ ἄνθρωπος ἐνεκὸν τῆς ἀμαρτίας, διὰ νὰ σωφρονισθῆ αὐτὸς καὶ διὰ νὰ γίνῃ παραδειγμὰ σωφρονισμοῦ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους. Αὐτὸς εἶναι, λέγομεν, ὁ ἀληθὴς προορισμὸς τῆς ἀσθενείας, ὑπὸ οἰκονομίας μορφῆν καὶ ἂν παρουσιάζεται αὐτῇ. Ὁφείλουσι λοιπὸν οἱ ἀρμόδιοι, χάριν φιλικότητος καὶ χάριν τῆς κοινῆς σωτηρίας νὰ καταβάλλωσι πᾶσαν προσπάθειαν καὶ πᾶσαν θυσίαν, ἵνα σωσωσιν ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας πάντα, εἰ δυνατόν, ἀσθενῆ, συμβουλευόντες καὶ νοουθετοῦντες αὐτόν. Θεωροῦμεν δὲ τοὺς ἰατροὺς ὡς ἀρμοδιωτέρους καὶ καταλληλοτέρους εἰς τὸ συμβουλεύειν καὶ νοουθετεῖν τὸν ἀσθενῆ καὶ καθῆκον ἔχοντας νὰ ποιῶσι τοῦτο.

Τοιαῦτα περίπου λέγομεν ἐν τῷ παρόντι βιβλίῳ. Καίτοι δὲ φρονοῦμεν ὅτι τὸ ζήτημα ἀνεπτύξαμεν ἀρκούντως πειστικῶς, δὲν ἀμφιβάλομεν ὅτι πολλαὶ θὰ γίνωνται ἡμῖν ὑπὸ ἀνθρώπων ὀλίγων περὶ τὰ πνευματικὰ καὶ θεῖα ἀσχολουμένων παρατηρήσεις, αἰτινες καὶ δίκαιαι ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνονται καὶ λογικαί.

Θὰ παρατηρήσωσι λόγου χάριν ἡμῖν, ὅτι δὲν

λέγόμεν τι ἄγνωστον καὶ καινόν· διότι τὸ νοουθετεῖν καὶ ἐπανορθοῦν τὸν πλησίον εἶναι ἐκκλησιαστικῆ διατάξις ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς σήμερον ἰσχύουσα καὶ ἔχομεν ἐπιτόυτῳ τοὺς ἱερεῖς καὶ τὸν λοιπὸν κλήρον, οἵτινες εἶναι ἀρμοδιώτεροι καὶ καταλληλότεροι νὰ γνωρίζωσιν ἕνα ἕκαστον καὶ νὰ ἐπισκέπτωνται αὐτὸν ἐν καιρῷ ἀσθενείας καὶ νὰ συμβουλευώσι καὶ νοουθετώσιν αὐτὸν δεόντως· καὶ ὅτι ἐάν σήμερον δὲν ἐφαρμόζηται τὸ μέτρον τοῦτο, ἔπεται ὅτι οἱ ἄνθρωποι δὲν αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκην αὐτοῦ. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει δύσκολον καὶ τολμηρὸν ἤθελεν εἶναι νὰ ἐπέμβῃ τις αὐτόκλητος εἰς τὰ τῆς συνειδήσεως ἐνὸς ἑκάστου, καὶ μάλιστα ἐν τῇ ἀσθενείᾳ αὐτοῦ, ὅτε πᾶσα λέξις πρέπει προηγουμένως νὰ σταθμισθῇ καλῶς, ἵνα μὴ προκαλέσῃ τὴν ἀνησυχίαν καὶ ταραχὴν τοῦ ἀσθενοῦς, ἔστι δ' ὅτε καὶ τὸν ἐρεθισμὸν καὶ τὴν ὀργὴν αὐτοῦ. Οἰανδήποτε δὲ σχέσιν καὶ ἂν ἔχη ἡ ἀσθένεια πρὸς τὴν ἀμαρτίαν καὶ ὅσον καὶ ἂν λογίζεται ὑψηλὸν τὸ καθήκον τοῦ νοουθετεῖν τὸν ἀσθενῆ, θὰ παρατηρήσωσιν ὅτι ἄτοπον καὶ συγχρόνως γελοῖον ἤθελεν εἶναι νὰ ποιήσῃ τις λόγον περὶ ἀμαρτίας εἰς ἀσθενῆ, τὸν ὁποῖον βλέπει κινδυνεύοντα ν' ἀπολέσῃ τὴν ζωὴν. Οὐδεὶς δὲ φθάνει εἰς τοσοῦτον μωρίας, ὥστε ν' ἀναλάβῃ τοιαῦτα δυσέκβατα καθήκοντα.

Θὰ παρατηρήσωσιν ὡσαύτως ὅτι ἐν τῇ θρησκείᾳ τοιαῦτα ἐπιβλητικὰ μέτρα δὲν εὐδοκοῦσι συνήθως, ὡς βλέπομεν τοῦτο ἐν τῇ ἀποτυχίᾳ τῶν δυτικῶν κληρικῶν, καὶ ὅτι τὰ μέτρα ταῦτα ἐνισχύουσι τὸν φανατισμὸν ἢ ἐρεθίζουσι τὰ πνεύματα καὶ ἐμπνεύουσιν ἔχθραν καὶ μίσος κατὰ τῆς θρησκείας, καὶ ἐν γένει δὲν ἀπολήγουσι συνήθως εἰς ἀγαθὸν ἀποτέλεσμα. Πρὸς τοῦτοις θὰ παρατηρήσωσιν ἴσως ὅτι δὲν εἶναι ἔργον τῶν ἱατρῶν ἢ ἀπασχόλησις εἰς νοθεσίας καὶ ἠθικὰς συμβουλὰς, καὶ ὅτι ἀρκεῖ αὐτοῖς νὰ προσέχωσι καὶ νὰ προφυλάττωνται μήπως ἀπασχολούμενοι εἰς ἀντικείμενα ἐκτὸς τῆς ἐπιστήμης, διακινδυνεύωσι τὴν ὑγίαν καὶ τὴν ζωὴν τοῦ ἀσθενοῦς.

Τοιαῦται καὶ ἄλλαι ἴσως παρόμοιαι παρατηρήσεις θὰ γίνωνται ὑπὸ τῶν ἀδιαφόρως ἐχόντων περὶ τὰ τῆς θρησκείας, αἵτινες ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνονται λογικαί. Ἄλλ' ἡμεῖς βλέπομεν ὅτι, ἡ λογικὴ αὕτη ἐξώθησε τὰ πράγματα εἰς τοσοῦτον, ὥστε σήμερον ὁ μὲν κλῆρος ἐξ ἀνάγκης περιορίζεται εἰς τὸ τελετουργικὸν μόνον μέρος τῆς θρησκείας, ἡ δὲ ἀμαρτία ἀκωλύτως βαίνει ἐπὶ τὰ πρόσω, καὶ οἱ πλείστοι τῶν ἀνθρώπων ἐγκαταλείπουσι τὸν παρόντα κόσμον ἀμετανόητοι καὶ ἀπαρασκευάστοι. Βεβαίως περὶ τοῦ τί γίνεται εἰς αὐτοὺς μετὰ θάνατον δύσκολον εἶναι ν' ἀπο-

φανῆ τις· ἐκεῖνο ἕμωσ, ὅπερ γνωρίζομεν εἶναι
ἔτι δὲν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν ἐλπίδας ἀγαθῆς
δι' αὐτούς, διότι ὁ τελικὸς σκοπὸς τοῦ ἀνθρώπου,
ὅστις εἶναι ἡ σωτηρία τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, δὲν
ἐκπληροῦται ποσῶς κατὰ τὰ θεῖα παρρηγήματα
τοῦ θεμελιωτοῦ τῆς θρησκείας ἡμῶν καὶ τῶν
ἀγίων αὐτοῦ Ἀποστόλων. Δὲν πιστεύομεν δὲ
ὅτι δύναται τις ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἀπατώμεθα,
ὅπερ βεβαίως θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον. Ἐπιτεταί λοι-
πὸν ὅτι ἡ τοιαύτη λογικὴ ἐφαρμοζομένη εἰς τὰς
σημερινὰς περιστάσεις, δὲν γίνεται πρόξενος σω-
τηρίας εἰς τὸν ἀνθρώπον· τὴν δὲ εὐθύνην φέρο-
μεν πάντες, διότι ἐνῶ εἶναι δυνατόν νὰ προλά-
θωμεν τὸ κακόν, ἕκαστος βλέπει αὐτὸ μετ' ἀδι-
αφορίας καὶ ψυχραιμίας, ἀκολουθῶν τοιοῦτον
ὀλέθριον λογικόν.

Καίτοι δὲ ἐξ ὅσων ἐγράψαμεν κατανοεῖ ὁ ἀνα-
γνώστης ὅτι εἶχομεν ὑπ' ὄψιν τὰς τοιαύτας
παρατηρήσεις, καὶ ὅτι προσεπαθήσαμεν νὰ δι-
καιολογήσωμεν πᾶσαν ἡμῶν σκέψιν καὶ πρότα-
σιν, δὲν κρίνομεν ἐν τοσοῦτῳ περιττὸν νὰ διατυ-
πώσωμεν καὶ ἐνταῦθα τὰς σκέψεις ἡμῶν ἐπὶ τῶν
ἀνωτέρω παρατηρήσεων.

Καὶ ἐν πρώτοις λέγομεν ὅτι τὸ καθῆκον τοῦ
νοθετεῖν τὸν ἀσθενῆ εἰς τοσοῦτον βαθμὸν εἶναι
παρημελημένον ἀπὸ πολλοῦ χρόνου, ὥστε δυνά-
μεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι σήμερον γίνεται λόγος περὶ

αὐτοῦ ὡς περὶ ἀγνώστου καὶ καινοῦ. Ὑπὸ τοὺς
ἔρους δὲ κατὰ τοὺς ὁποίους ὑποδεικνύομεν νὰ γίνῃ
ἡ νοθεσία, διὰ νὰ συμβιβασθῆται πρὸς τὰς πα-
ρούσας περιστάσεις, λαμβάνει ὅλως νέαν μορ-
φήν. Ἐὰν προέκειτο νὰ γίνῃ ἡ νοθεσία ὑπὸ τοῦ
κλήρου, εἶναι γνωστὸν ὅτι δὲν προστίθεται εἰς
τὸ καθεστῶς, καὶ ὅτι ἀδικῶς καὶ εἰς μάτην κο-
πιᾶζομεν. Διότι ἕκαστος σήμερον γνωρίζει ὅτι
ὅλαι αἱ τέχναι καὶ ἐπιστήμαι ἀντιπράττουσι
πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ, προβάλλουσαι ὡς ἐπι-
χέρισμα τὴν ὑλικὴν πρόοδον, παρασύρουσι καὶ
παραπλανῶσι πάντας. Ὁ δὲ κληρὸς ἀπομεμο-
νωμένος καὶ παρηγωνισμένος, δὲν δύναται ν'
ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τοιούτων ἰσχυρῶν πολεμίων.

Ἄλλ' ἀκριβῶς λέγομεν, ὅτι ἡ νοθεσία τῶν
ἀσθενῶν πρόκειται νὰ γίνῃ ὑπ' αὐτῶν τῶν κυ-
ριωτέρων πολεμίων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ κλή-
ρου, ἧτοι ὑπὸ τῶν ἰατρῶν, οἵτινες ὡς ἐκ τοῦ
ἐπαγγέλματος αὐτῶν εὐρίσκουσι συχνάκις εὐκαι-
ρίαν νὰ ἐπισκέπτονται τὰς οἰκογενεῖς, καὶ τι-
μὴν καὶ ὑπόληψιν ἀπολαμβάνουσιν ὡς ἐπιστή-
μονες, καὶ εἰσὶν ἐγκρατεῖς τῶν γνώσεων, ὧν
ἔχουσι χρεῖαν πρὸς νοθεσίαν τῶν ἀσθενῶν, διότι
ἅπαντες τυγχάνουσιν ἀνωτέρας ἐκπαιδεύσεως,
καὶ τὴν σχέσιν τῆς ἀμαρτίας πρὸς τὴν ἀσθέ-
νειαν μόνοι αὐτοὶ δύναται ἐπιστημονικῶς ν'
ἀναπτύξωσιν εἰς τὸν ἀσθενῆ καὶ εἰς τοὺς περὶ
αὐτόν, καὶ νὰ πείσωσιν αὐτούς ν' ἀποφεύγωσι

τὴν ἀμαρτίαν χάριν τῆς σωματικῆς καὶ ψυχικῆς αὐτῶν υγείας καὶ οὕτω δύνανται βαθμηδὸν νὰ περιορίζωσι κατὰ πολὺ τὴν τε ἀμαρτίαν καὶ τὴν ἀσθενεῖαν συγχρόνως.

Ὅταν οἱ ἰατροὶ ἀναλάβωσι τὴν νοσητέτησιν τῶν ἀσθενῶν, σπουδαία καὶ σωτήριος μεταβολὴ θὰ ἐπέλθῃ τάχιστα εἰς τὴν ἐπικρατοῦσαν πνευματικὴν κατάπτωσιν. Ἡ ἀνθρωπότης θὰ ἐξεγερθῇ ἀμέσως τοῦ θρησκευτικοῦ ληθαργου καὶ θρίαμβος ἱερὸς θὰ περικοσμήσῃ τὰς σελίδας τῆς συγχρόνου ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας. Διότι ἡ Ἐκκλησία καὶ ὁ κληρὸς θὰ ἐνισχυθῶσιν ὑπὸ τῆς κραταιᾶς δυνάμεως τῆς ἰατρικῆς, αἱ δὲ λοιπαὶ τέχναι καὶ ἐπιστῆμαι θὰ ἐξασθενήσωσιν εἰς τὰς ἀντιθρησκευτικὰς αὐτῶν ἐνεργείας καὶ ἴσως θὰ μιμηθῶσι τὸ παράδειγμα τῆς Ἰατρικῆς. Διότι μεθ' ὅλας τὰς ἐπικρατούσας ὑλιστικὰς καὶ ἀθεϊστικὰς ἰδέας, δὲν πιστεύομεν ν' ἀμφιβάλλῃ τις ἐνδομύχως, ὅσον καὶ ἂν ᾖ καὶ κεκυριευμένος ὑπὸ τοῦ κράτους τῶν ὑλικῶν συμφερόντων, ὅτι τὰ ἐγκόσμια ταῦτα τερπνὰ εἶναι καθαρὰ πλάνη καὶ ἀπάτη, καὶ ὅτι ἡ σωτηρία τῆς ψυχῆς εἶναι ὁ κύριος σκοπὸς τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὅτι αὐτὴν πρῶτον ὀφείλει ἀντὶ πάσης θυσίας νὰ ἐπιδιώκῃ.

Τοιαῦτα καὶ κρείττονα τούτων προβλέπομεν τάποτελέσματα ἐν ᾗ περιπτώσει οἱ ἰατροὶ ἀναλά-

βωσιν εὐσυνειδήτως καὶ προθυμῶς τὸ ἔργον τοῦ νοσητέτην τὸν ἀσθενῆ.

Ἀλλὰ δύνανται οἱ ἰατροὶ νὰ ἐπαρμόζωσι τὸ ἔργον τοῦτο χωρὶς νὰ παρεδραστηθῶσι ἢ πορεῖα τῆς θεραπείας τῆς ἀσθενείας; Ἡμεῖς τοῦλάχιστον δὲν διαβλέπομεν τοιαῦτόν τινα κίνδυνον. Διότι ἡ ἰατρικὴ τοσοῦτον στενωῶς συνδέεται μετὰ τῆς θρησκείας, ὥστε ἡ παράλειψις τῆς νοσητέτην ἐν τῇ ἀσθενείᾳ λόγῳ ἀμελείας καὶ προλήψεως μόνον γίνεται, καὶ εἶναι ἔλλειψις ὅλων ἀδικησιολόγητος διότι ὁ ἰατρός νοσητέτων τὸν ἀσθενῆ δὲν ἐξέρχεται ποσῶς τῶν ὁρίων τῆς ἐπιστήμης, ἀλλὰ συμπληροῖ τὴν θεραπείαν. Ὁ ἰατρός πρόκειται ἀπλῶς ν' ἀναπτύσῃ κατὰ τὰς περιστάσεις τὴν σχέσιν τῆς ἀσθενείας πρὸς τὴν ἀμαρτίαν καὶ νὰ διατυπώσῃ τὰ ὑγιεινὰ παραγγέλματα ὑπὸ θρησκευτικὴν μορφήν. Ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα διδάσκει σήμερον τὸν ἀσθενῆ ἐν τῇ ἰατρικῇ γλώσσῃ, αὐτὰ τὰ ἴδια θὰ διδάσκῃ ἐν τῇ γλώσσῃ τῆς θρησκείας ἐν' ἀποδείξει ὅτι ἡ ἰατρικὴ μετὰ τῆς θρησκείας θεραπεύει τελείως τὸν ἀσθενῆ. Ἰκανὰ περὶ τούτου ἐγράψαμεν ἐν τοῖς κεφαλαίοις «Ἰατρικὴ καὶ Θρησκεία, Ἔθνη καὶ καθῆκον τῆς Ἰατρικῆς, Τί ζητοῦμεν πρὸς τῆς Ἰατρικῆς, Τίς ὁ τέλειος ἰατρός κ.λ.». Εἶναι, νομίζω, περιττόν καὶ ἐναυθὰ νὰ ἐνδιαιτρίψωμεν περὶ πλέον ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου.

Ἄλλ' ἐγείρεται ἄλλο ζήτημα, ἂν θὰ σπέρῃ ἡ ἰατρικὴ ν' ἀναλάβῃ τὸ φιλόκνηρον καὶ σωτηρίου καθήκον τοῦ νοθετεῖν τὸν ἀσθενῆ. Ἡμεῖς εὐελπιστοῦμεν ὅτι ἡ ἰατρικὴ δὲν ἔχει λόγους ν' ἀρηθῇ, ἂν ἀπειτήσῃ τοῦτο ἡ κοινωνία παρ' αὐτῆς. Ἀλλὰ καὶ ἡ κοινωνία θὰ αἰσθανθῇ τὴν ἀνάγκην ν' ἀπειτῇ τοιοῦτόν τι παρὰ τῆς ἰατρικῆς. Τοῦτο εἶναι ἔργον ἐκείνων, οἵτινες κηδονταὶ τῶν ἠθικῶν καὶ ὑλικῶν συμφερόντων τῆς κοινωνίας καὶ τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐὰν οὗτοι θέλωσι, τὰ πάντα δύνανται νὰ κατορθώσωσι.

Κατὰ πόσον δὲ εἶναι ἐφαρμοστὸν τὸ μέτρον τοῦ νοθετεῖν τὸν ἀσθενῆ, καὶ κατὰ πόσον δύναται τις ἀνέτως ν' ἀναλάβῃ τὸ ἔργον τοῦτο, ἰκανὰ ἐγράψαμεν ἐν τῷ οικείῳ τόπῳ, καὶ ἐνταῦθα δὲ θὰ διατυπώσωμεν τὰς σκέψεις ἡμῶν ἐπὶ τούτου, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς ἰδέας ὅτι δῆθεν ἄτοπον καὶ δυσχερὲς εἶναι τὸ νοθετεῖν τὸν ἀσθενῆ.

Ὁ εὐσεβὴς χριστιανὸς ὀφείλει ἐν τῇ ἀσθενείᾳ αὐτοῦ ν' ἀκολουθῇ τὴν παραίνεσιν τοῦ θεοπνεύστου σοφοῦ Σειράχ λέγοντος· «Τέκνον, ἐν ἀρρωστήμασί σου μὴ παρὰβλεπε, ἀλλ' εὖξαι Κυρίῳ, καὶ αὐτὸς ἰάσεται σε· ἀπόστησον πλημμελείαν καὶ εὐθυνον χεῖρας, καὶ ἀπὸ πάσης ἀμαρτίας καθάρισον καρδίαν· καὶ ἰατρῶ δὸς τόπον, καὶ γὰρ αὐτὸν ἔκτισε Κύριος· καὶ μὴ ἀπόστητω σου, καὶ γὰρ αὐτοῦ χρεῖα. Κύριος ἔκτισεν

ἐκ γῆς φάρμακον, καὶ ἄνηρ φρόνιμος οὐ πεισοθήσει κύριον» (Σειράχ λη' 9, 10).

Ἄσπύτως ὀφείλει νὰ ἐκπλήρωσῃ καὶ τὴν ἐπιτολήν τοῦ ἀδελφοθέου Ἰακώβου, λέγοντος· «Ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν; προσκαλέσθητω τὸς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθησαν ἐπ' αὐτόν, ἀλείψοντες αὐτόν ἐλαδίῳ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου· καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κείμενον· καὶ ἐγερεῖ αὐτόν ὁ Κύριος κἂν ἄμαρτιας ἢ πεποιτηκώς, ἀρεθήσεται αὐτῷ» (Ἰακ. ε' 14).

Ἐὰν ὁ ἀσθενὴς παρλείψῃ τὰ καθήκοντα ταῦτα, ὀφείλομεν νὰ νοθετώμεν καὶ προτρέπωμεν αὐτόν πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων τούτων. Βεβαίως ἡ νοθεσία θὰ γίνῃ ἐν καιρῷ καταλλήλῳ, διότι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ νοθετῇ τις ἀσθενῆ ἐν τῇ ὥρᾳ ἀλγῆς ἢ κείται ἐν ἀκαιρίᾳ· ἢ εὐρίσκειται ἐν ἀγωνίᾳ. Ἐν τούτῳ ὁ ἰατρός εἶναι ὁ ἀρμοδιώτερος νὰ γνωρίζῃ τὴν καταλληλοτέρην περίπτωσιν, καὶ αὐτὸς δύναται νὰ ἐξηγήσῃ εἰς τὸν ἀσθενῆ ὅτι ἡ ἀνωτέρω παραίνεσις καὶ ἐπιτολὴ τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἀποτελοῦσι τὸ κυριώτερον μέρος τῆς θεραπείας τῆς ἀσθενείας. Ἐν ἑλλείψει δὲ τοῦ ἰατροῦ ὀφείλει νὰ ἀναλάβῃ τὸ ἔργον τῆς νοθεσίας ὁ ἔχων τὴν ἀναγκαίαν ἐπὶ τούτῳ φρόνησιν καὶ ἰκανότητά καὶ ὑπόληψιν.

Ἐὰν ὁ ἀσθενὴς ἐν τῇ ἰδιοτροπιᾷ αὐτοῦ ἢ ἐν τῇ πωρώσει τοῦ πνεύματος δὲν αἰσθάνεται τὴν

ἀνάγκη νά καθαρίσῃ τήν ψυχὴν αὐτοῦ ἐπί πάσης ἀμαρτίας καὶ νά παρακαλέσῃ μετὰ πίστewος τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῆς ὑγείας αὐτοῦ καὶ νά προσκαλέσῃ καὶ τὸν πνευματικὸν ἱατρὸν, οἱ ἀρμόδιοι ὀφείλουσι νά νοθεύωσιν αὐτὸν καὶ ἄκοντα, λέγοντες ὅτι πράττουσι καθήκον ὀφειλόμενον, καὶ ὅτι οὔτε ὁ ἀσθενὴς οὔτε ἄλλος τις δύναται νά ἐμποδίσῃ αὐτούς. Διότι ὁ ἀσθενὴς ἢ ἰδιότροπος περὶ τὴν θρησκευτικὴν ἀσθενὴς πάσχει ἠθικῶς, ὡς πάσχει ὕλικῶς ὁ πνιγόμενος ἢ αὐτοκτονῶν. Ἐὰν δὲ καθήκον ἔχωμεν νά σώσωμεν πικρὴν τρόπῳ καὶ πάσῃ θυσίᾳ ἐκόντα ἄκοντα τὸν πνιγόμενον ἐν τῷ ὕδατι ἢ τὸν βουλόμενον ν' αὐτοκτονήσῃ, πόσῳ μᾶλλον καθήκον ἔχομεν νά φροντίσωμεν ὅλας δυνάμεις νά σώσωμεν ἐκόντα ἄκοντα τὸν πνιγόμενον ἐν ταῖς ἀμαρτίαις ἢ τὸν βουλόμενον νά αὐτοκτονήσῃ ψυχικῶς; Λέγει δὲ πού ἐπὶ τούτῳ ὁ ἅγιος Γρηγόριος, ἐπίσκοπος Νύσσης: «Ὁσφικρεῖτων ψυχὴ τοῦ σώματος, τοσοῦτῳ τιμιώτερος τῶν τὰ σώματα θεραπευόντων ὁ τὰς ψυχὰς ἐξιώμενος».

Ἡ νοθεσία πρέπει νά γίνῃ καὶ ὁ ἀσθενὴς φρονὴ δύστροπος διότι ἡμεῖς δὲν γνωρίζομεν ἐκὼς ὁ ἀσθενὴς, ὅστις δὴποτε καὶ ἦ, δὲν θὰ ὠφελήθῃ ἐκ τῆς νοθεσίας ταύτης. Πολλάκις κατὰ τὸν καιρὸν τῆς νοθεσίας ὁ ἀσθενὴς φαίνεται δύστροπος, κατόπιν ὁμοῦ συμβαίνει ἐνίοτε νά συν-

κισθῆναι τὸ καλὸν καὶ νά μετανοήσῃ. Ταῦτα δὲν εἶναι ἐκ τῶν ἀδυνάτων.

Ἐὰν δὲ ὁ ἀσθενὴς ἦναι εἰσεσθῆς, καὶ ἐκπληροῖ τὰ χριστιανικὰ κύρια καθήκοντα, δὲν θὰ ἐξέλθῃ ποτὲ τῶν ὁρίων τῆς εὐαγγελικῆς ταπεινοφροσύνης, ὥστε νά μὴ δέχηται εὐμενῶς πᾶσαν νοθεσίαν προσφερομένην ὑπὸ οἰουδήποτε.

Βλέπομεν λοιπὸν ὅτι ὁ μετ' ἐπιθέου ζήλου καὶ καθαρῆς φιλοκρηωπίας ἀναλαμπόρων τὸ ἔργον τοῦ νοθετεῖν τὸν ἀσθενῆ, οὐδεμίαν δυσκολίαν ἀπαντᾷ καὶ ἀσθενὴς καὶ δύστροπος ἦναι ὁ ἀσθενὴς, καὶ εὐσεβὴς καὶ φρόνιμος. Ἐὰν δὲ ποτὲ ἀπαντήσῃ ἰσχυρὰ προκόμματα, φέρεται πρῶτως καὶ μακροθύμως, καὶ μείζονα τότε καταβάλλει προσπάθειαν πρὸς τὸ σφῆναι τὸν ἀσθενῆ, εἰς οὐδὲν λογιζόμενος τὰς δυσχερεῖας, ἀλλ' ἔχων πάντοτε κατὰ νοῦν τοὺς λόγους τοῦ Ἀδελφοθέου: «Ὁ ἐπιστρέψας ἀμαρτωλὸν ἐκ πλάνης ὁδοῦ αὐτοῦ, σώσει ψυχὴν ἐκ θανάτου, καὶ κλυθεὶ πλῆθος ἀμαρτιῶν». (Ἰακ. ε' 20).

Πόθεν δὲ γεννᾶται ἡ ἰδέα ὅτι τὸ νοθετεῖν τὸν ἀσθενῆ εἶναι ἄτοπον καὶ δυσχερὲς καὶ εἴτι: ἄλλο, καὶ ὅτι δὲν εὐδοκίμει οὔτε ἀπολήγει εἰς ἀγαθὸν ἀποτέλεσμα, τοῦτο μένει νά ἐξετάσωμεν, διὰ νά ἀποτελειώσωμεν τὰς εἰρημένους παρατηρήσεις.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ περὶ τούτων οὐκ ὀλίγα ἐγράφσαμεν ἐν ταῖς κεφαλαίαις ΙΓ' καὶ ΚΗ' καὶ ἐν

ἄλλοις, διὰ τοῦτο δὲν ἔχ' εἰπωμεν πολλὰ ἐν-
ταῦθα.

Ἄρ' οὗτο ἡ ἀμαρτία ἐπικρατεῖ ἐπὶ τῆς γῆς,
πᾶσαι τὰς ἀρετὰς παριστᾷ εἰς τοὺς ὑψηλοὺς
τῶν ἀνθρώπων ὑπὸ ἀντίθετον μορφὴν. Τὴν τα-
πεινοφροσύνην λ. γ. παριστᾷ ὡς ἐξουτελισμὸν
τοῦ ἀτόμου, τὴν εὐσέβειαν ὡς ὑποκρισίαν, τὴν
ἀγαθότητα ὡς βλακείαν, τὴν ἀληθειαν ὡς ἀδε-
ξιδότητα κτλ. Οὕτω καὶ τὸ νοθετεῖν τὸν ἀσθενῆ
παριστᾷ ὡς ἄτοπον καὶ γελοῖον. Τὴν εὐλαβίαν
ἀγάπην τοῦ Εὐαγγελίου ἐξωστράκισεν ἀπὸ τῆς
γῆς, καὶ ἐγκατέστησεν ἐν τῇ κοινωνίᾳ τὰ κατὰ
συνθήκην ψεύδη. Κινεῖ δὲ πάντα λίθον ἐν' ἀπο-
μακρύνῃ τοὺς μικροψύχους ἀνθρώπους ἀπὸ παντός
ἰδανικοῦ ὑψηλοῦ καὶ οὐρανοῦ. Κρούει ἀδικόπως
τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου ἀπ' ἀρχῆς μέγρι τέ-
λους τῆς ἀσθενείας, ἵνα ἐπισπάσῃ τὴν προσοχὴν
τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἀποσώθῃσιν τοῦ κινδύνου καὶ
ἵνα ἐμβάλλῃ εἰς λήθην πάντα τὰ λοιπὰ ὑψηλό-
τερα καθήκοντα.

Διὰ τοῦτο τὸ ζήτημα τῆς ὑγείας τοῦ ἀσθε-
νοῦς ἀπορροφᾷ πᾶσαν ἄλλην σκέψιν καὶ μέριμναν
τῶν ἐνδιαφερομένων, πάντες δὲ οἱ ἄλλοι, χρι-
ζόμενοι πρὸς αὐτούς, τὴν αὐτὴν ἀκολουθοῦσι λο-
γικίην. Καὶ ἐὰν δὲ τινες γνωρίζωσιν ἐνδομύχως
ὅτι ἡ ὑγεία τῆς ψυχῆς ἔχει εὐεργετικὴν ἐπιρροὴν
ἐπὶ τῆς ὑγείας τοῦ σώματος, καὶ ὅτι ὁ ἀσθενὴς

ἔχει ἀνάγκην νοθετείας τινός, δὲν τολμᾶσιν ὁμοῦ
νὰ θιζῶσι τὸ ζήτημα τοῦτο ἐκφέροντες λόγους
ἀληθείας, μήπως φρακθῶσιν ὑποκριτικὴ καὶ βλακ-
εὶς καὶ ἀδέξιοι. Ἐκαστος προτιμᾷ τὴν δόξαν
τῶν ἀνθρώπων μᾶλλον ἢ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ.

Ἐνόσω ὑπάρχουσιν ἐπιστήμονες καὶ μάστιχα
ιατροὶ περὶ πολλοῦ ποιούμενοι τὴν ὕλην, μετὰ
ἰστορίας δὲ καὶ περιφρονήσεως πάντοτε ἀνα-
φέροντες περὶ τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν, δὲν δύ-
νανται οἱ ἄνθρωποι νὰ ἔχωσιν ἕχνης ἀληθείας εἰς
τὰς ιδέας καὶ σκέψεις, τὰς ὁποίας ἐκφέρουσιν.
Ἐπὶ τῆς μικρᾶς ἀξίας τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ ὕλη ὡς
πρόσκακος καὶ ματαίχ, προστίθεται καὶ ἡ με-
γάλη ἀξία καὶ ἐκτίμησις, ἥτις ὀρεῖλεται εἰς τὸ
πνεῦμα τὸ ἀναλλοίωτον καὶ αἰώνιον· καὶ τοιοῦτο-
τρόπως ἡ μὲν ὕλη ἐν τῇ διανοίᾳ τοῦ ἀνθρώπου
ἐκτιμᾶται ὑπερμέτρως, τὸ δὲ πνεῦμα λησμονεῖ-
ται ἐντελῶς· διὸ καὶ διὰ μὲν τὸ σῶμα φροντί-
ζουσιν οἱ ἄνθρωποι ὑπὲρ τὸ μέτρον, διὰ δὲ τὴν
ψυχὴν ἀδιαφοροῦσι παντελῶς. Ἐκ τούτου γεν-
νᾶται ἡ σημερινὴ διαστροφή τῆς ἀληθείας καὶ ἡ
νῦν ἐπικρατοῦσα ψευδὴς καὶ ἐσφαλμένη ἰδέα περὶ
νοθεσίας τῶν ἀσθενῶν καὶ περὶ τῆς ψυχικῆς
αὐτῶν σωτηρίας, καὶ ἐκ τούτου προέρχονται αἱ
ἀντιρρήσεις καὶ παρρητήσεις ἐπὶ τῶν σωτηρίων
μέτρων, τὰ ὁποῖα λέγομεν ὅτι πρέπει νὰ ληφθῶσι
κατὰ τῆς ἀμαρτίας καὶ τῆς ἀσθενείας.

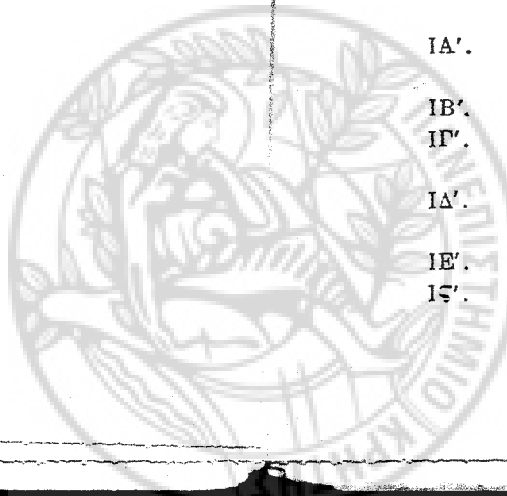
Ὁ εὐθύς τὴν καρδίαν καὶ εὐλαβεινῆς εὐρίσκει εὐθύς ἐξ ἄρχῆς καὶ ἔχει διασταγματῶν τινος ὅτι τὸ ἔργον τῆς νοσησίως τοῦ ἀσθενοῦς ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ εἶναι ὅλως ἀπλούστατον καὶ φυσικόν. Διότι οἱ ἱατροὶ κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ ἀσθενοῦς πρόκει-
ται νὰ προτρέπωσιν αὐτὸν πρὸς τὸ ἀγαθόν, χά-
ριν τῆς σωματικῆς καὶ ψυχικῆς αὐτοῦ σωτηρίας.
Ἡ πράξις αὕτη ὑποστηρίζει καὶ ἐνισχύει τὴν
διακτήρησιν τῶν παραγγελημάτων τῆς ὑγιεινῆς καὶ
συγχρόνως ἐπανορθοῖ τὸν βίον καὶ τὰ ἔθη τοῦ
ἀσθενοῦς. Διότι πρέπει νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι
λόγοι χριστιανικῆς ἠθικῆς, ἐξ-ρχόμενοι σήμερον
τοῦ στόματος ἐπιστήμονος ἱατροῦ μετὰ θρησκευ-
τικῆς εὐλαθείας, προξενούσι τοιαύτην καλὴν ἐν-
τύπωσιν, ὅποιαν σπανίως δύναται νὰ προ-
ξενήσωσιν οἱ λόγοι ἄλλου τινὸς οἰουδήποτε, καὶ
πυράγουσιν ἀποτέλεσμα, τὸ ὅποιον εἰς μάτην
θ' ἀνεμείνομεν σήμερον ἀπὸ τῶν λόγων διδασκά-
λων καὶ ἱερέων.

Τὸ σημερινὸν πνεῦμα ἀπαιτεῖ ἠθικὴν διδασκα-
λίαν παρ' ἐπιστημόνων ἀνδρῶν. Τοιοῦτοι δὲ
καταλληλότεροι δὲν ὑπάρχουσιν ἄλλοι ἐκτὸς τῶν
ἱατρῶν. Ἐὰν δὲ ἀναλόγως τῶν περιστάσεων γί-
νωνται μεταρρυθμίσεις εἰς πάντα τὰνθρώπινα,
διὰ τὴν εἰς τὸ θρησκευτικὸν μέρος νὰ μὴ σκεφθῶ-
μεν περὶ μεταρρυθμίσεων τοιούτων, αἵτινες σή-
μερον κρίνονται ἀναγκαῖαι καὶ ἀπαραίτητοι

πρὸς συμπλήρωσιν τῶν κατὰ τῆς ἀμαρτίας ὑφι-
σταμένων μέτρων, καὶ αἵτινες δὲν προσκρούουσιν
εἰς τὰ θεῖα καὶ ἀνθρώπινα, καὶ τὰς ὁποίας αὐτὴ
ἡ χριστιανικὴ ἠθικὴ παραγγέλλει, ὡς εἶδομεν ἐν
τῷ κεφαλαίῳ «τὶ ζητοῦμεν παρὰ τῆς ἱατρικῆς;»
Αἱ μεταρρυθμίσεις αὗται περιορίζονται ἀπλῶς εἰς
τὴν μόρφωσιν τελείων ἱατρῶν, οἷους περιεγρά-
ψαμεν ἐν τῷ ΚΕ' κεφαλαίῳ. Ἐὰν ποτε ἡ κοι-
νωνία εὐτυχῆσῃ ν' ἀποκτήσῃ τοιοῦτους ἱατροὺς,
τότε θ' ἔσῃ ἀσφαλῶς καὶ βεβαίως νίκην περι-
φανῆ κατὰ τῆς ἀμαρτίας καὶ ἀσθενείας.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελ.
Πρόλογος	3
Α'. Ἡ ἁμαρτία	5
Β'. Ἡ ἀσθένεια	7
Γ'. Ἡ ἀσθένεια ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν ἁμαρ- τίαν	10
Δ'. Ἡ ἁμαρτία αἰτία τῆς ἀσθενείας	12
Ε'. Ὁ ἀποφεύγων τὴν ἁμαρτίαν ἀποφεύγει τὴν ἀσθένειαν	14
Ϛ'. Ἡ ἀσθένεια εἶναι τιμωρία ἐκ Θεοῦ διὰ τὴν ἁμαρτίαν.	15
Ζ'. Ἡ ἀσθένεια προλαμβάνει καὶ μετριάζει τὴν ἁμαρτίαν.	16
Η'. Ἡ ἁμαρτία εἶναι ἡ μόνη πραγματικὴ δυστογία τοῦ ἀνθρώπου.	18
Θ'. Ἡ παντελής ἐξάλειψις τῆς ἁμαρτίας ἀπὸ τῆς γῆς εἶναι ἀδύνατος	20
Ι'. Τὰ μέτρα τῆς Πολιτείας δὲν ἀρκοῦσι πρὸς περιορισμὸν τῆς ἁμαρτίας	24
ΙΑ'. Τὰ μέσα τὰ ὅποια ἔδωκεν ἡμῖν ὁ Θεὸς πρὸς περιορισμὸν τῆς ἁμαρτίας	26
ΙΒ'. Ἡ ἀσθένεια ὡς μέσον σωτηρίας. . . .	28
ΙΓ'. Ἡ ἀσθένεια γίνεται σήμερον αἰτία ἁ- μαρτίας	31
ΙΔ'. Ἡ ἀσθένεια κατάλληλον μέσον πρὸς καταπολέμησιν τῆς ἁμαρτίας	34
ΙΕ'. Καθῆκον τοῦ νοσητέου τὸν ἀσθενῆ . . .	39
ΙϚ'. Τί πρέπει νὰ γνωρίζῃ ὁ ἀσθενής . . .	45

IZ'.	Ὁ ἄσθενής πρὸ τοῦ θανάτου.	49
IH'.	Ὁ ἄσθενής πρὸ τοῦ ἰατροῦ.	51
IΘ'.	Ἱατρικὴ καὶ Θεησκειά	56
K'.	Ἡ Ἱατρικὴ ἀπομακρυνομένη τῆς Θεη- σκειάς δὲν ἐκτελεῖ τὸν προορισμὸν αὐτῆς.	57
KA'.	Ἡ Ἱατρικὴ ἄνευ τῆς Θεησκειάς ἀπατᾷ	59
KB'.	Ἡ Ἱατρικὴ ἄνευ τῆς Θεησκειάς βλά- πτει	61
KΓ'.	Ἐννοια, σκοπὸς καὶ καθήκον τῆς Ἱα- τρικῆς	65
KA'.	Τί ζητοῦμεν παρὰ τῆς Ἱατρικῆς. . .	70
KE'.	Τίς ὁ τέλειος ἰατρός.	78
KZ'.	Ἡ κοινὴ γνώμη περὶ ἰατρῶν καὶ ἱε- ρέων.	81
KZ'.	Ἡ σύμπραξις τῶν ἰατρῶν μετὰ τῶν ἱε- ρέων ἀναγκαία καὶ σωτήριος διὰ τὴν ἀνθρωπότητα	85
KH'.	Ἡ παρούσα κατάστασις τῆς ἁμαρτίας καὶ ἀσθενείας.	95
KΘ'.	Ἡ ἐργασία καὶ ἡ προσευχὴ ὅπλα ἰσχυ- ρὰ κατὰ τῆς ἁμαρτίας καὶ ἀσθενείας	109
A'.	Παρατηρήσεις καὶ συμπληρώσεις ἐπὶ τῶν σωτηρίων μέτρων κατὰ τῆς ἁ- μαρτίας καὶ ἀσθενείας	122

